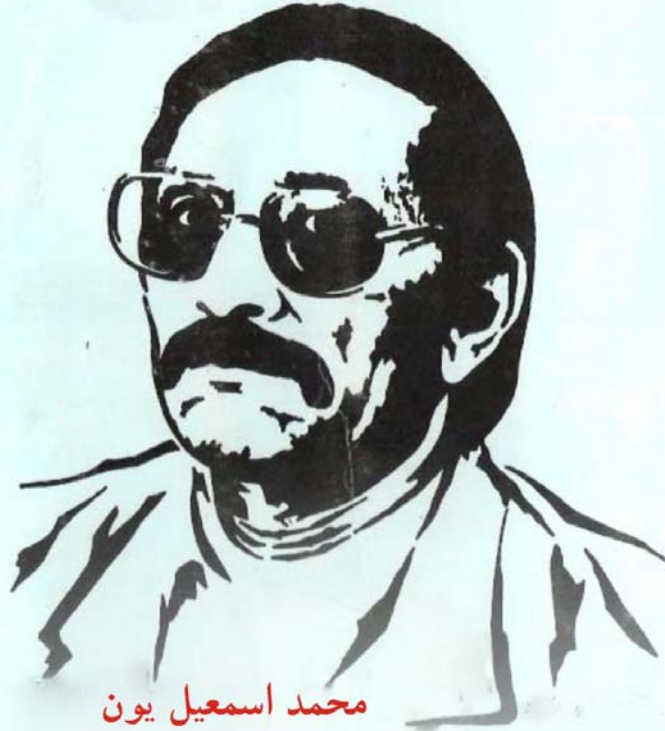

استاد زيار

د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری

محمد اسمعيل يون

۱۱۳۷
Ketabton.com

استاد زیار
د پښتني فرهنگ یو ځلاند
ستوری

لیکوال

محمد اسمعیل یون

دالی

پخپله استاد زیارته

چې د پښتني مینې را کښون یې زما په
زړه کې د دغه اثر د کښلو هیله وروزله.

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	استاد زیار د پښتني فرهنگ یو
لیکوال:	ځلاند ستوری
خپرندوی:	محمد اسمعیل یون
چاپشمبر:	یون کلتوري یون
لومړۍ چاپ:	۱۰۰۰ ټوکه
دویم چاپ:	۱۳۷۸ ال کال
د لیکوال	۱۳۸۷ ال کال
پرله پسې نومره:	(۷)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۷)
کمپوزر:	ضیاء الرحمن ضیاء

نيوليک

مخ	سرليک
۱	ددې اثر دويم چاپ
۳	سريزه
۷	ژوندليک
۲۱	ژورناليست زيار
۲۹	شاعر زيار
۵۸	خپرنيا ل زيار
۸۰	کره کتونکی زيار
۸۸	داستان ليکونی زيار
۹۹	ژبپوهاند زيار
۱۱۳	ځانگړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار
۱۳۷	ژباړونکی زيار
۱۴۹	يادښت (سريزه) ليکونکی زيار
۱۵۸	راډيويي مرکې
۱۵۹	تر هېواده دباندې
۱۶۲	يادونه (مرکه)
۱۸۳	ځانپېښې
۲۰۰	اخځونه
۲۱۷	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه

ددې اثر دويم چاپ

دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی، ما د خپل تحصیل په بهیر کې لیکلی دی. زه د پوهنځي د لومړي ټولګي محصل وم، چې دا کار مې پیل او تر څلورم ټولګي (۱۳۷۰ل کال) پورې مې بشپړ کړ، هغه وخت په کابل کې کتابتونو او ځینو نورو اڅونو ته لاسرسی څه ناڅه اسانه و، نو ځکه ما وکړای شول ګڼ شمېر اړتیا وړ مواد پیدا کړم. که هغه مهال مې دا کار نه وای کړی، نو په دې اثر کې، چې د کومو اڅونو یادونه شوې، تر جګړو وروسته یې پیدا کول ناشوني وو. ددې کتاب هر څپرکی چې ما بشپړاوه، نو استاد زیار ته مې د بیا کتنې او تدقیق لپاره سپاره، هغه په کې زیاتون او سمون راوسته او په پای کې ترې دغه اثر جوړ شو. کله چې څوک دا اثر لولي، نو لیکنې سبک کې به یې، د استاد زیار د ژبني سبک سیوري څه ناڅه حس کړي، ددې علت دا و، چې ددې اثر د کتنې پر وخت زیار صیب په کې ځینې کلمې اړولي را اړولي دي.

دا اثر بیا وروسته پر ۱۳۷۲ل کال په لاهور کې چاپ شو. ددې کتاب له لیکلو بیا تراوسه (۱۳۸۷ل کال وروستی میاشت) پورې، نږدې شل کاله تېرېږي، د شلو کلونو په بهیر کې استاد زیار ګڼ شمېر نور اثار هم لیکلي، لکه پښتو سیندګی، پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې، پښتو لیکلارښود او ځینې نور څېړنیز او تخلیقي اثار، دغه راز د استاد نورې ګڼ شمېر لیکنې هم په چاپي او برېښنایي خپرونو کې خپرې شوي دي، چې ددې کتاب د دویم چاپ پر وخت پر هغو بحث او بیا دلته ددې بحث ځایونه ماته شونې نه وه، نو ځکه مې د دې کتاب د تېر شلکلن تاریخي اصالت له

مخې، په خپله بڼه د هغه بيا چاپ مناسب وگاڼه. زه دا يادښت نور نه غځوم، يوازې دومره يادونه كوم، چې ځوان ليكوال بايد د خپلو مخورو او محسنو ليكوالو زيات قدر وكړي او كه غواړي د هغو په باب څه وليكي، نو ښه به دا وي، چې د هغوی د ژوند پر مهال، پر هغوی څه وليكي، ددې ډول ليكنو گټه داده، چې يو خو به زموږ مشران پر ژوندونې، خپل قدر او ارزښت وويني او بله دا چې دا ډول ليكنه يا ليكنې به له خپل نظره تېرې كړي، د نيمگړتياوو او غلطيو مخه به يې ونيسي او تېروتنې به يې په خپله سمې كړي. د مړو ستاينې د زړې عنعنې د بدلانه، د ژوندي ستاينې د نوي دود د پيل په هيله.

په درنښت

پوهندوی محمد اسمعيل يون

ارگ، د جمهوري رياست ودانۍ

کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ ل کال د سلواغې، ۲۲ مه

سريزه

د خوشال قدر که اوس پر هېچا نه شته
پس له مرگه به يې ياد کا ډېر عالم

نن راته د هغه چا د احساس تاو قلم په گوتو کې راکړی، چې ډېر کلونه دمخه ورسره په نا اشنایۍ کې اشنا وم، زه لا کوچنی وم، چې د هغه نوم مې اورېدلی و. خلکو به يې ډېره ستاينه کوله له همغه مهاله مې په زړه کې د هغه مينې او پښتني ولولو ځای نيولی و. په زړه کې به مې دا هيله شو ځلې د خيال او خوب په شان وگرځېده، چې گوندې داسې وخت راشي چې استاد زيار مې ښوونکی شي او د هغه له اورنيو پښتني ولولو څخه مې زړه تودوخه او فکر روښانتيا ومومي. ډېر وخت تېر شوی و، خو هيله مې لانه وه زړه شوې يو وخت ما په خوشال خان لېسه کې زده کړه کوله، له شعر او ادبياتو سره مې زياته مينه پيدا شوې وه، کله کله به زه هم هغو فرهنگي څانگو، چې ادبي غونډې او مشاعرې يې جوړولې، خبرولم. يوه ورځ د افغانستان د ليکوالو انجمن له خوا د کره کتنې يوه غونډه جوړه شوې وه او د يوه شاعر پر شعرونو خبرې کېدلې. زه هم هلته تللی وم، له نېکه مرغه مې هلته استاد زيار هم وليد، چې له بهر څخه تریو اوږده سفر وروسته تازه راغلی و، دده عالمانه لوبنې او کمينۍ زما هيله لا پياوړې کړه.

خو ورځې وروسته مې ورسره د ليکوالو انجمن د ځوانو شاعرانو او ليکوالو په کانون کې بيا وکتل، دا ځل ورسره پوره بلد شوم. خپله پته يې ماته راکړه، بيا نو زه ادبياتو پوهنځي ته ډېر ورتللم او خپلې ليکنې او شعرونه به مې وراوړول او ده به په ډېره سره سينه راته اصلاح کول. زما هيله خو پوره شوې وه، ځکه چې هغه زما بنسټونکي شوي و، يو ډېر خوږ او مهربانه بنسټونکي.

خو زما هيلې هغه وخت لا پسې د خوښۍ په اوبو ولاړم چې زه د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل شوم، لومړي ټولگي و او لومړي ساعت، کله چې ټولگي ته ننوتم، پر يوې څوکۍ کېناستم، څو شېبې لانه وې تېرې شوې، چې استاد زيار ټولگي ته راننوت او تر پېژندگلۍ وروسته يې پر لوست پيل وکړ.

اوس نو چې زما هيله پوره شوې ده، پر ځای بولم، چې د دغه پياوړي استاد د ژوند په باب د خپل توان په کچه يو څه وليکم. سره له دې چې دا کار بايد هغه ليکوال او خپرونکي کړي وای چې د ځواکمن قلم خاوند وای، خو هغه څه چې د استاد پر ما حق دی، بايد ادا يې کړم. سره له دې چې دا کار زما لپاره ډېر گران دی او نه شم کولای څنگه چې ښايي، د استاد د ژوند او اثارو د څرنگوالي په باب وړنده معلومات وړاندې کړم او د هغه پر ټولو ادبي، هنري او علمي کارونو باندې په ټول ټال او کره ډول خپل ځان او نور خبر کړم.

زه دا کار د دې لپاره سرته رسوم، يو دا چې د استاد حق مې ادا کړي وي او بل دا چې تر اوسه پورې پرته له (استثناتو) په پښتو ادب، فرهنگ او زموږ په ټولنه کې دا خبره باب ده، چې په ژوندوني د شاعر،

ادیب او هنرمند درناوی نه شته هغه د افغان سید جمال الدین خبره چې وایي: ((په شرق کې ادیب د ژوند پروخت مړدی او تر مرگه وروسته ژوندی کېږي)). بېخي پرځای خبره ده (دوکتور عبدالحکیم طبیبی: تلاش های سیاسی سید جمال الدین افغان، ۱۳۵۵ل کال ۲۰ مخ).

زما موخه داده، چې دیوه شاعریا لیکوال د ژوند په لړ کې د هغه پر اثارو لیکنه او د هغه پر ژوند لیکنه به له څو اړخونو څخه غوره او مثبتته پرېوځي.

یو دا چې شاعریا لیکوال او یا هنرمند به په ژوندوني د خپل کار ثمره په خپلو سترگو وويني، دویم دا چې لیکوال به د خپلې دغې ثمرې د لیدلو په پایله کې لا نور هم ددې زغم او ځواک پیدا کړي، چې خپلې پنځونې او نوښتونه لا پسې زیات کړي، درېیم دا چې موږ به د لیکوال او هنرمند حق ادا کړی وي او څلورم دا چې موږ به په څېړنو او لیکنو کې له تېروتنو سره مخامخ نه شو او که مخامخ هم شو، هغه به ډېرې کمې وي.

خواوس اوس دا خبره باب ده، چې کله شاعریا لیکوال له نړۍ څخه سترگې پټې کړي، بیا ټول د قلمونو څوکې تېرې کړي او مټې راوغاړي او تر هغه چې یې له لاسه کېږي، زړونه تش کړي او داسې شیان ولیکي، چې ارواښاد په گور کې نا ارامه کړي.

په ځینو ځایو کې خولا داسې هم لیدل شوي دي، چې دیوه شاعریا لیکوال د ژوند او مرگ نېټې د معلومولو په باب کتابونه لیکل شوي،

رسالې کښل شوي، خو بيا هم په بشپړ او جوت ډول د هغه د ژوند يا مرگ نېټه نه ده زياته ((ثابته)) شوې.

په دې توگه به ښه دا وي، چې په خپله د ليکوال په ژوندونې د هغه د ژوند او اثارو په باب څه وليکل شي او د تېروتنو پر وخت په خپله له هغه څخه مرسته وغوښتل شي. بيا به نو د دې اړتيا نه وي، چې يوازې د يوه شاعر يا ليکوال د ژوند او مرگ نېټې د جوتيا لپاره کتابونه او رسالې وليکو. بېختره غوندې پرې جوړې کړو او له دې سره سره پرې بېخايه لگښتونه وکړو.

دا زما لومړنۍ کار دی، چې ښايي نيمگړتياوې به ولري، خو زما هيله دا ده، چې نور ليکوال په دې برخه کې په پوره ځيرتيا کار وکړي او د خپلو مشرانو او نوښتگرو ليکوالو حق ادا کړي. زه په دې ليکنه کې د استاد زيار د ژوند او اثارو په باب غږېږم، هيله ده، هغه څه چې مې راټول کړي دي، څه ناڅه د استاد له اندو ژوند سره سمون ولرلاي شي.

په پښتنه مينه

اسماعيل يون

د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل

۱۳۶۸ل کال، پسرلی

ژوند لیک

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د عجب گل زوی پر ۱۳۱۴ ل کال د سپین غرد مزیڼې رود پر غاړه د اخون کلي په یوه بېکوره او بې ځمکه بزگره کورنۍ کې وزېږېد. د ښوونځي په درېیم ټولگي کې یې د یوازیني گټندوی پلار سیوری له سره پرېوت. پاتې درې ټولگي یې له کوچاني بېوزله ژوند سره د یو بل په مزدورۍ پای ته ورسول. تر څلور کلنې خواړۍ مزدورۍ وروسته ورته د کابل د لیلیه ښوونځي چانس برابر شو، له ۱۳۳۵ تر ۱۳۳۷ کال یې د زده کړې ترڅنگ د هلمند په ناوه کې کار کوه.

پر ۱۳۳۷ کال یې دولس کلنې زده کړې پای ته ورسولې او پر ۱۳۳۸ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې پر زده کړه بوخت شو. پر ۱۳۴۱ ل کال یې له دغې څانگې څخه لیسانس واخیست او د همدغه پوهنځي په کدر کې پر تدریس او ژبنيو څېړنو بوخت شو.

پنځه کاله یې د هېواد په غرو، رغو، ځنگلو، میرو، کلیو او بانډو کې د ۱۴ ژونديو او نیم ژونديو ژبو ۱۰۴ ټوکه گړدودي څېړنې ترسره کړې. بیا سویس ته واستول شو او هلته یې د ((برن)) پوهنتون د ژبپوهنې، ادب پوهنې او وگړپوهنې په څانگه کې د

علومو دوکتورا واخیسته. پر ۱۳۵۱ل کال یې هېواد ته له راستنېدو سره خپلې استادۍ ته دوام ورکړ او ترڅنگه یې د څانگې ۲ میاشتنۍ مجله (وږمه) وچلوله.

پر ۱۳۵۷ل کال ورته د استادۍ ترڅنگ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز ریاست دنده ورترغاړې شوه. څه مهال وروسته زنداني شو. بیا یې د سولې او پیوستون د سازمان د رئیس او مرستیال په توگه دنده ترسره کړه. څلور کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي رئیس پاتې شو. بیا یې د المان په هومبولت پوهنتون کې د مېلمه استاد په توگه د افغانستان پوهنې د تدریس دنده پرمخ یوړه او د ۱۳۶۵ل کال له مني راهیسې بیا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانگه کې د ژبپوهنې او ادب پوهنې پر تدریس بوخت شو.

دوکتور زیار له ننه اووه ویش کاله دمخه واده کړی دی، یو زوی او یوه لور لري. زوی یې په المان کې د لوړو ریاضیاتو او لور یې دلته د طب په څانگه کې زده کړه کوي او مېرمن یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د الماني څانگې استاده ده.

استاد زیار یو ډېر کاري او څو اړخیز انسان دی. کله چې د ده د ژوند پانې اړو را اړوو، ان له ورکینې څخه یې څو څو کاره پرمخ وړي دي، هم به یې له ځمکوالو سره مزدوري کوله او هم به یې ورسره د ښوونځي او جومات زده کړه غبرگه پرمخ وړله. لو او لور او نورې راز راز موسمي خواږې او ورځ مزدورۍ خويې په هره توگه د زیار کښې لوبې نه بېلېدونکې ټوک و. د منځنیو زده کړو په دوره

کې يې د غې بوختيا بيا نوې بڼه وموندله. د تعليمي کال په بهير کې يې د شعر ليکنې او ژباړنې له لارې مطبوعاتي فعاليت کاوه. د ورزش په برخه کې له اووم ټولگي څخه د بېلابېلو ورزشي ډولونو لېوال و او د بايسکټبال په توگه د کابل او ان د برن پوهنتون د اړوندې لوبډلې (ټيم) رسمي غړی پاتې شوی دی. د ښوونځي په رخصتيو کې ددې پرځای چې کلي ته ستون شي او له خپلې کورنۍ سره په ارامه واوسېږي، د هېواد په ځينو پروژو، لکه د هلمند وادي په هغه کې پر کار بوخت شوی او په گټلو پيسو يې هم د خپل تعليمي ژوند جيب خرڅ برابر کړی او هم يې له خپلې بېوزلې کورنۍ سره مرسته کړې ده.

د پوهنتون په دوره کې يې لږ تر لږه شپږ ډوله بوختياوې (مصروفيتونه) پرمخ وړل. د هېواد د ورځپاڼې خبريال، د اصلاح، انيس، ژوندون، عرفان او پوهنې او د مرکز او ولاياتو د خپرونو قلمي همکار، د پوهنې مطبعې مصحح، د رحمان بابا، بيهقي ښوونځي او پښتو کورسونو حق الزحمه يې ښوونکی، د پوهنځي د پښتو مجلې (وږمې) مرستيال، د پوهنتون د بايسکټبال ټيم غړی، په کابل کې د مصر سفارت د عربي کورس شاگرد او د ثقيله ورزش د کلوپ غړی او داسې نور.

استاد زيار په دې گروهه دی، چې ژوند د زمانې د بهير پر وړاندې ډېر لنډ او تنگ دی او هغه څه چې يو انسان يې بايد په خپله ژوند کې ترسره کړي، نه ترسره کېږي، نو له همدې کبله تل په تلوار او منډو رامنډو کې دی او نه غواړي د ژوند يوه شېبه خوشې

تېره کړي. هېڅکله يې په ياد نه دي، چې د زینې پورې يې يو په بل پسې تر پښو لاندې کړې وي، بلکې تل يې کله يوه او کله دوه په منځ کې پرې ايښې دي. پلې تگ يې له نورو سره توپير لري. پر پليو لارو هم، چې هر څومره گڼه گڼه وي، د شتۍ غوندې خپله لاره باسي او له ټولې پاملرنې سره سره يې له يو بل سره ټکر هم راځي، همدا سې يې بايسکل خغلول او موټرسايکل چلول هم درواخله.

په ژبنيو څېړنو کې يې پوره څلور کاله له دغو دوه اړابه يې وسيلو څخه تر وروستي بريده کار اخيستی او ډېر يې ژوبل کړی هم دی. له همدې کبله يې موټر اخيستو ته مېرمن نه پرېږدي. له دې ټولو منډو رامنډو او بېرندويۍ سره بيا هم يو روغتيايي اوډلې او مهالوېشې ژوندون لري او دا هم په دې موخه چې وخت يې هسې خوشې له لاسه ونه وځي. خوب و خوراک، کار، ورزش او هوساينه هر څه يې پر مهالوېش برابر دي.

په الکولي څښاک، ځکاک، توندو، تورشو خوراکونو او نورو ناوړو عادتونو، نه خپل اقتصاد ويجاړوي او نه روغتيا. په ټوليز (گلي) ډول يې ساده ژوند خوښ دی، خو دومره هم نه چې څوک ورته ساده ووايي. سهارنۍ کړاو (جمناسټيک) او تشناب تر وسې وسې، که پر کور وي که پر بيديا، نه قضا کوي.

شعر او شاعري او نور زېرندويه فعاليت يې له هوسايزو (تفريحي) بوختياوو څخه گڼل کېږي، د سفر او ان د ناروغۍ د وخت بوختيا يې همدا ده. د يادښت کتابچه يې خو ټول عمر ملگرې ده.

استاد زیار له اوډلي، بیرندویه، ترور، خوځندویه (ډینامیک) او دودیا ل (اخلاقي) ژوند دود سره یو سرکېښ، سرغړانده او نارامه خوی خصلت لري او له هر راز دودیزو او ټولنیزو بندیزونو او اجبارونو سره نه پخلا کېدونکی دی. کله چې استاد زیار ته جوتنه شي، چې په یوه خبره کې د حق پر خوا دی، د دوست و دښمن ورم و پند او زور زاري پرې څه اغېزه نه لري. په سپین ویلو او ګوتې نیولو کې نه ډار پېژني او نه لورو وپاس او زړه سوی او هغه هم زیاتره بیا د خپلو نژدې اړوندانو او دوستانو پر وړاندې. استاد زیار له ټول کلکوالي، ناراموالي او انتقادي او انتقامي لوبې سره سره بیا هم د لوی زغم او سپېڅلي احساس څښتن او په دوستۍ او اشنایۍ کې ډېر ټینګ دی.

له مېرمنې، زوی او لور سره که څه هم په ټولو چارو کې مرستندوی دی، خو بیا هم ترې دومره خوشاله نه برېښي، ځکه په بدل کې ترې دا سترګې لري، چې هغوی هم دده اوډلی بېرندویه ژوند دود ومني، د ساري په توګه یې مېرمن د کور په اوډون، سمون، پاک کاري او لوبو پرېولو کې د مرستې پاسلنه پر ځان نه اخلي او هغه یې زیاتره د سپېڅلتيايي او اوډلي لوبې او آر (اصل) یوه برخه بولي.

ان تردې چې د نوي ازاد پښتو شعر او په ځانګړي ډول بیا د پښتو د لیکنې معیار لپاره د استاد زیار دا شل کلنې پرله پسې هلې ځلې یوازې دده له پښتونولۍ یا ځانګوالۍ څخه نه، بلکې

زیاتره ده له اوډوني او ډینامیکي لوبې څخه سرچینه اخلي، دی وایي:

((هغه بې شمېره ځیلونه (وراینتونه) یا گړدودونه، چې په گړنۍ (گفتاري) پښتو کې دود لري، باید په لیکنۍ پښتو کې یووالی او کره والی ومومي. یا په بله وینا- جوړښتي او گرامري وارینتونه توحید کړ شي او لغوي وارینتونه تکثیر کړ شي. په بله وینا خولې ډېرې او بې شمېره دي او کنټرول یې ناشونی، څه چې یو بې سرو بوله کار دی، مگر قلمونه هغومره ډېر نه دي، چې کنټرول نه شي)). دی لکه څنګه چې د ټولو پښتنو تېرونو لپاره د یوه ملي یووالي یا (ملیت) په بله وینا د یوه لوړ ټولنیز پرمختګ او بشپړتیا غوښتونکی دی. دغسې د لیکنې ژبیووالي لپاره هم ټینګار کوي او څنګه چې لومړۍ موخه د یو واریز (اوبستون) له لارې کېدونکې ده، دغسې دغه ژبنۍ بشپړتیا هم یوې اګاهانه او ټینګر هاند او هڅې ته اړتیا لري.

د استاد دا خبره، چې ټولنیزه بشپړتیا او ژبنۍ بشپړتیا سره یو له بله نه شلېدونکي بهیرونه دي، یوه پرځای او په نوي علمي نړۍ لید کړه شوې خبره ده. د نړۍ نورې یادې ژبې، لکه (انګلیسي، الماني، پراوسي، یا روسي هغه مهال معیاري بڼې پیدا کړي، چې بېلابېلو تېرنيو او فیوډالي ډلو ټپلو یې پانګوالي اړیکو ته لوړتیا موندلې ده، یا په بله وینا (ملت) ته رسېدلی دي. استاد زیار پر دې ټینګار کوي، چې (له ټولنیز- اقتصادي انقلاب سره باید فرهنګي انقلاب هم له یاده ونه ایستل شي او ژبه خود دواړو بیخبنایي-مخبنایي

جوړښتونو يو گډه آر او اړيکې بلل کېږي (د استاد زيار ژوند ليک چې د اکبر کرگر له خوا د استاد زيار د زېږېدنې د پنځوسمې کاليزې په غونډه کې اورول شوی و).

استاد زيار تراوسه ۱۳۷۰ پورې ۳۰ کاله د ژبو او ادبياتو پوهنځي او په علومو اکاډمۍ کې اکاډيمیک خدمت کړی دی. د سويس له برن پوهنتون څخه يې د ژبپوهنې، ادبپوهنې او وګړپوهنې لومړۍ درجه دوکتورا اخيستي ده. په انگليسي، الماني، روسي، عربي او نورو لرغونو هندو اروپايي ژبو هېرې.

استاد زيار د ښوونځي له نهم ټولګي ۱۳۳۴ راهيسې د شاعرۍ او ليکوالۍ ډګر ته راوتلی دی، د ټولو ادبي، علمي او تحقيقي اثارو شمېر يې ۱۳۰ ټوکو (کتابونو) او ۱۱۰۰ ليکنو ته رسېږي. په دې کې د ګڼو علمي، تحقيقي ليکنو ترڅنګ هغه ژورنالستيکي ليکنې هم راځي چې له ۱۳۳۸ کال راهيسې يې د هېواد، ننگرهار، وړانګې، اصلاح او د ثور انقلاب حقيقت (پيام) ورځپاڼو او د پوهنې مجلې د خبريال او د هېواد د نورو ټولو مهالنيو خپرونو او راډيو تلويزيون د همکار په توګه د هېواد په دننه او بهر کې په پښتو، دري، انګريزي او الماني ژبو خپرې کړې دي. د پوهاند زيار ادبي، علمي او تحقيقي اثار په لاندې ډول دي:

۱- نوم تر ښکونه يا اسمي ترکيبونه، په الماني ژبه د سويس د برن پوهنتون د ۱۹۷۴ کال خپرونه.

۲- پښتو پښويه (ګرامر) د کابل پوهنتون د ۱۳۶۲ کال خپرونه.

- ۳- پښتو ليکلار د ننگرهار د بايزيد روښان پوهنتون د ۱۳۶۰ کال خپرونه.
- ۵- زنداني نغمې، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ۱۳۵۹ کال خپرونه.
- ۶- سوزونه او سازونه (د شعرونو غونډه)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د رياست د ۱۳۶۴ کال خپرونه.
- ۷- اور او وينې (د شعرونو غونډه) د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د خپرونو رياست د ۱۳۶۵ کال خپرونه.
- ۸- وينه او مينه (د شعرونو غونډه) د ملي دفاع وزارت د ۱۳۶۰ کال خپرونه.
- ۹- نظر کوتاهې بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۶۳ کال.
- ۱۰- پښتانه او وروڼه مليتونه (ژباړه) د چاپ او خپرونې دولتي کومېټې د ۱۳۶۶ کال خپرونه.
- ۱۱- مينه د زړه په وينه (رومان) تر چاپ لاندې.
- ۱۲- اندو ژوند (شعري طرحې او څلوريښې) د سرحدونو چارو وزارت د ۱۳۶۸ کال خپرونه.
- ۱۳- پښتو- دري فرهنگ تر چاپ لاندې.
- ۱۴- گلکڅونه (شعري غونډه) د افغانستان د ليکوالو د انجمن د ۱۳۶۷ کال خپرونه.
- ۱۵- الماني- پښتو فرهنگ- د برلين پوهنتون په غونډتڼه د ۱۳۶۷ کال خپرونه.

- ۱۶- د پښتو الماني ژباړيز پراېلمونه (په الماني) ناچاپ.
- ۱۷- افغان- شوروي فرهنگي اړيکي، په دوستي مجله کې يې برخه برخه چاپ شوې ده.
- ۱۸- سپين غر (شعري غونډ) ناچاپ.
- ۱۹- کارپوهه (ارگولوژي) برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.
- ۲۰- ټولنوال رياليزم برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.
- ۲۱- پښتو گړدودونه (لهجې) په وږمې مجله کې چاپ شوي دي.
- ۲۲- پښتو آروپوهه (اتمولوژي) تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.
- ۲۳- پښتو بدلېچ يا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت د ۱۳۲۹ل کال خپرونه.
- ۲۴- ليکونه (په پښتو- دري- انگليسي او الماني) ناچاپ.
- ۲۵- ځان پېښې (په پښتو- دري- انگليسي او الماني) ناچاپ.
- ۲۶- د هېواد پر ۱۴ ژبو (پښتو- دري، اوزبکي، ترکمني، بلوخي، براهوي، واخي، پشه يي، پاراسوني، کتي ((نورستاني))، گوجرو ((گجراتي))، تيرو ((تيراهي))، شغني، کشموني ۱۰۴ ټوکه گړدودوي (لهجوي) څېړنې، چې د سويس د ملي فونډ له خوا د يونسکو په سپارښتنه، د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دي.
- ۲۷- پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې.

۲۸- تر ۱۱۰۰ زیاتې علمي، ادبي، تحقیقي او ژورنالېستيکي لیکنې یې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني، ترهېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز یې یو لړ ادبي اثار د شوروي اتحاد په څو ژبو او مجاري، الماني، انګلیسي، بلغاریایي او داسې نورو ژبو اړول شوي او په اړوندو هېوادو کې خپاره شوي دي. د اثارو ټول شمېر یې له مقالو پرته:

— ادبي ۱۰ اثره.

— علمي ۱۲ اثره.

— تحقیقي ۱۰۴ اثره.

— مجموعي ۱۳۰ اثره.

(ژوندون مجله، ۱۳۲۷ کال د میزان او عقرب ګڼه).

استاد زیار د پورتنیو یاد شوو اثارو په درلودلو سره په ټول هېواد کې تر ټولو لوړ ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. استاد د هېواد په نویو او زړو ژبو کې پوره تخصص لري. استاد د اروپایي او بین المللي ژبپوهانو د ټولنې، د کابل پوهنتون او د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د علمي شوراګانو او د علومو اکاډمۍ د ژبنيو او ادبي علومو د انسجام د کومېټې غړی دی او د علامه سید جمال الدین افغان د فرهنګي ټولنې مشر هم دی.

همدارنګه استاد زیار په ګڼو ملي او بین المللي علمي او سیاسي غونډو کې ګډون کړی او لیکنې او ویناوې یې په کې اورولې دي. دا و د استاد زیار د اندو ژوند لنډ جاج په دې ډول استاد زیار له زیاتو ناخوالو سره سره په خپل کارو زیار او هاند وهڅې نن دې ځای

ته رارسېدلی دی، چې هېڅکله یې پښتانه او پښتانه لیکوال او ادیبان نه شي هېرولای.

استاد زیار ډېرې لیکنې کړې دي، د ژبې او ادب په هره برخه کې یې هر څه لیکلي دي، زیار یې کښلی دی، منډې یې وهلې دي، سترې شوی او د پښتو ادب او پښتني فرهنگ هرې برخې ته یې یو څه ورکړي دي. فکر کوم، دی په خپل ټول عمر کې ډېر کم وخت او که په زغرده ووايو یوه گړۍ هم بې قلمه او بې کاغذه نه دی پاتې شوی، خو دا ټول یې د چا لپاره او د څه لپاره؟ ځواب یې روښانه دی، چې دا هر څه یې د خپلې ژبې، ادب، فرهنگ او خپلو وگړو لپاره کړي دي. زیار د خپل ژوند زیاته برخه د خپلو خلکو ادبیاتو ته ورکړې ده، دی وایي:

((لیکنه زما د ژوند نه جلا کېدونکې ټوک دی، له هغې راهیسې چې خپل ښي او کین لاس مې پېژندلی دی، زه لیکنه کوم او لیکنه مې د ژوند ملگرې شوې ده)).

یو لیکوال دده په باب لیکي: ((زه استاد زیار د یو پرکاره خو دقیق لیکوال او محقق په توگه پېژنم. دی چې هر څه لیکي، په ژوره توگه یې لیکي، ښه یې لیکي، ښکلی یې لیکي او له یوه ژور احساس او پښتني احساس سره یې وړاندې کوي، دده هڅه په دې کې ده، چې په لیکنه کې د اړوندې موضوع ټولې پوښتنې اواروي او نه پرېږدي، چې لوستونکی په تیاره کې پاتې شي (د نور محمد سهیم مقاله، د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپ).

د هند يو ليکوال ((سادهن مکرجي)) د خپل کتاب ((افغانستان زوال سی عروج تک))، چې پر ۱۹۸۴م کال د هند په نوي ډهلي کې چاپ شوی دی. په ۱۲۲ مخ کې د پوهاند زیار یادونه کوي او هغه د پښتو يو ستر عالم بولي. همدارنگه په ((تاریخ نوین افغانستان)) کې هم د یوه ستر فرهنگي او ټولنیز شخصیت په نامه یاد شوی دی، نو باید د داسې ستر انسان درناوی وشي او په درنه سترگه ورته وکتل شي، چې د خپل زړه په وینو خپل فرهنگ او ادب ته د زمانې له ناخوالو سره سره کار کوي او پرمخ ځي. لکه څنگه چې د استاد زیار له لنډ نوم (تخلص) څخه څرگندېږي، دی یو زیارکښ انسان دی، له همدې امله خويې نن تردې ځایه ځان رارسولی دی او پرموږ پښتو مینانو باندې یې د احسان سیوری پروت دی. زه دلته د استاد په باب له زیاتو خبرو تېرېږم، ځکه که هر څومره خبرې ورباندې وکړم، بیا به هم کمې وي. هغه د شاعر خبره دلته سمه راځي چې وايي:

کتاب وصف ترا آب بحر کافی نیست
که ترکنم سر انگشت و صفحه بشمارم
او یا دا پښتو لنډی:

ستا د بنایست گلونه ډېر دي
ځولی مې تنگه زه به کوم کوم ټولومه
تردې وروسته راځو، د پوهاند زیار لیکوالی، اشارو او دده اشارو څرنگوالي ته
لکه څنگه چې دمخه مو وویل، پوهاند زیار د خپلې لیکوالۍ له پیل نه، یانې له هغه وخت نه، چې دی لا پنځلس کلن و، بیا تر ننه پورې

د ادبیاتو په بېلابېلو برخو کې یې خپل قلم ازمويلي او د پښتو ادب په
بڼه هر ګوت کې یې زرغون نیا لګي ایښي دي. د یوه لیکوال خبره ده
چې وایي:

((استاد زیار د خپلې هغې مینې له مخې چې د خپل فرهنگ له
غورېدا او سمسورتیا سره یې لري، د پوهې او ادب هېڅ یوه خوا به
برخې نه ده پرېښې او د هغې هر نیا لګي یې د زړه په وینو خړوب کړی
دی، روزلی یې دی، پاللی یې دی او ثمر ته یې د رسېدو په هیله پر
خپل ځان باندې کړاونه ګاللي دي او اوس هم لګیا دی، کړاونه
ګالي، پر ځان سختۍ تېروي او بې خوبۍ زغمي، چې په دې توګه دغه
نیا لګي زموږ راتلونکو پښتونو (نسلونو) ته له خوږو او په زړه پورې
مېوو سره وسپاري)).

لکه څنګه چې ښکاره ده، استاد زیار د ژبې، ادب او فرهنگ په
بېلابېلو برخو کې ډېر ګټور او ارزښتمن کارونه کړي دي. نو که موږ
اوس د استاد ټولې لیکنې او اثار په ځیر سره وګورو، ویې خپرو او
مطالعه یې کړو، نو د هغو څرنګوالي او شننه به موږ ته استاد زیار په
لاندې نومونو راوپېژني:

۱- ژورنالیست زیار ۲- شاعر زیار ۳- څېړنیا ل زیار ۴- کره کتونکی
زیار ۵- داستان لیکونکی زیار ۶- ژبپوهاند زیار ۷- ژباړونکی زیار.
دا ډلبندي ماله خپل فکره کړې ده، ښايي نور یې پر نورو برخو
ووېشي، خو له دې سره سره بیا هم د استاد نورې لیکنې شته، چې د
څرنګوالي له مخې د استاد په پورتنیو نومونو کې نه راځي، خو په

ٲوليز (عمومي) ٲول يې زياتې ليکنې په پورتنې نومونو کې په يوه نه
يوه کې راځي.

ژورنالیست زیار

استاد زیار د خپلې وینا له مخې لومړی ژورنالیستيکي کارونه پرمخ وړل او ژورنالیستيکي لیکنې به یې کولې، هغه هم په ډېره زیاته کچه دې کار بېلابېل لاملونه (عوامل) درلودل، یو دا چې استاد زیار د هغه وخت د ځینو لیکوالو، چې دا کارونه یې پرمخ وړل، تر اغېزې لاندې و او بل دا چې د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله دې ته اړ و، چې له ورځپاڼو سره همکاري وکړي، د هغوی د خوښې مطالب ور برابر کړي او ورسره ورسره خپله پښتني مینه خړوبه کړي.

یوه بله د یادولو وړ خبره داده، چې پر یوه مهال د ژورنالیستيکي لیکنو ترڅنګه ده شعرونه هم چاپېدل او له راډیو خپرېدل او ځینې لا تر ژورنالیستيکي لیکنو دمخه چاپ شوي دي، یانې استاد زیار مخکې تر هغه چې ژورنالیست شي، شاعرو، خواصلي خبره چې موږ ورباندې ټینګار کوو، هغه داده چې استاد زیار له ۱۳۳۵ کال راهیسې د هېواد اخبارو او مجلو ته یې کچه ژورنالیستيکي مطالب کښلي او تیار کړي دي او له ۱۳۳۸ کال څخه یې د (هېواد) د ورځپاڼې د لومړي خبريال په توګه دنده ترسره کړې ده.

استاد زیار پر ۱۳۳۵-۱۳۴۵ کلونو له انیس ورځپاڼې سره قلمي همکاري لرله او همدارنګه به یې اصلاح ورځپاڼې ته مطالب برابرول. له ۱۳۳۷-۱۳۴۳ کلونو پورې د عرفان او پوهنې مجلو

خبريال او قلمي همکار و. هغه وخت او راوړسته يې د هېواد په بېلابېلو ورځپاڼو، جريدو او مجلو کې زياتره مرکې، راپورتاژونه، ليدنې کتنې، هنري او ورزشي ليکنې، خبرونه، گزارشونه، يونليکونه او داسې نورې ژورناليسټيکي ليکنې خپرې شوې دي. سره له دې چې استاد زيار تراوسه پورې کوم ځانگړی تيوريک ژورناليسټيکي اثر نه لري، خو د ژورناليسټيکي ليکنو شمېر يې خورا زيات دی. زه يې دلته د ځينو لاسته راغلو ژورناليسټيکي ليکنو سرليکونه له اخځونو سره راوړم او پر څرنگوالي يې غږېږم. چې استاد زيار د خپلې ليکوالۍ له پيل څخه تراوسه پورې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. خو د يوه ټکي يادول يې ضرور دي، چې استاد زيار ډېرې زياتې ژورناليسټيکي ليکنې چاپ کړي دي او د ټولو راټولول يې لا ډېر گران کار دی او لا بېخي کېدون (امکان) نه لري، په خپله وايي: ((ما به خپل ژورناليسټيکي مطالب په خپله د مرکز ورځپاڼو او مجلو ته ورکول، چې همکاري مې ورسره لرله همدا راز مې په ۱۳۳۵ او ۱۳۳۶ کلونو کې يوزيات شمېر ژورناليسټيکي ليکنې د مطبوعاتو مستقلې ادارې ته ورکولې چې کریم ((روھينا)) يې مسوول او سليمان لايق يې مرستيال و. هغو زما دا ليکنې د هېواد زياترو ولايتونو او مهالنيو او ورځپاڼو ته لېږلې او ماته به يې ځای پر ځای حق الزحمه راکوله، په دې ډول زما يوزيات شمېر ژورناليسټيک مطالب د هېواد د ټولو خپرنی ارگانونو له خوا چاپ شوي دي)). خو زما هيله دا وه، چې زه د استاد ټولې ليکنې راټولې کړم، خو پر دې کار بريالی نه

شوم. زه لومړی عامه کتابتون ته ولاړم هلته مې پر کار پیل وکړ،
 ځینې مطالب مې پیدا کړل زیاتره کلکسینونه نیمگړي وو او د
 ځینو کلونو خوا هېڅ نه شته او د ولایتونو د ځینو خپرونو خوا
 هېڅ پته نه لگي. بیا مې د علومو اکاډمۍ کتابتون ته مخه وکړه،
 هلته مې هم دا حال ولید، په خپله له استاد زیار سره هم د هغو
 ورځپاڼو، مجلو او جریدو گڼې، چې د ده لیکنې په کې چاپ شوي،
 نه شته او له دې کبله یې د ټولو لیکنو راټولول او د هغو اخځ ورکول
 یو ناشونی کار دی، نو زما دلته هماغه ورځپاڼې، مجلې او جریدې
 چې په ځینو کتابونو کې او یا له ځینو کسانو سره خوندي دي، تر
 خپرې لاندې ونيولې او پر همدې مې بسنه وکړه.

۱- د میدان کتنه:

دا د استاد زیار د هغه ژورنالیستيکي لیکنې نوم دی، چې د
 وردگو ولایت د یوه راپور تاژ په بڼه لیکل شوی دی. په دې لیکنه
 کې د وردگو ولایت د میدان د خلکو دود دستور په باب معلومات
 ورکړ شوي دي. همدارنگه له دې لیکنې سره یوځای د کرکيلي پر
 وخت ځینې عکسونه چاپ شوي، چې په خپله یې اخیستې دي. دا
 لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۴۲ل کال د ۵-۶ گڼې په ۳۵-۴۳ مخونو
 کې خپره شوې ده.

۲- د سړکال د ښوونکي د ورځې گزارشونه:

د پوهاند زیار د هغه ژورنالیستيکي لیکنې نوم دی چې د یوه
 خورا اوږد گزارش په بڼه برابر شوی، په دې لیکنه کې یې د ۱۷

غونډو گزارشونه راغلي، چې د بنوونکي دورځي په وياړ جوړې شوې وې. دا ليکنه د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د ۹ گڼې په ۷۴-۷۷ مخونو کې خپره شوې ده.

۳- د ازموينو گزارشونه:

دا د استاد زيار د يوې ژورنالستيکي ليکنې نوم دی، چې په هغه کې له ۹ تعليمي موسسو څخه د نهايي ازموينو د اخيستلو گزارشونه برابر شوي دي. دا ليکنه د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لسمې گڼې په ۵۷-۶۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

۴- د خوښ او سوله ييز ژوند يوه بېلگه:

دغه ليکنه د المان په ديموکراتيک جمهوريت کې پر فاشيزم باندې د بري د څلوېښتمې کاليزې په وياړ د جوړو شوو خوشاليو او جشنونو يولنډ راپورتاژ دی، چې د شور انقلاب حقيقت ورځپاڼې د ۱۳۶۴ کال د ۲۵۵ مې گڼې په ۵ مخ کې چاپ شوی دی.

۵- اگاهانه هرکلی:

دا ليکنه چې د اساسي قانون د طرحې د اعلان په اړوند تيا له ننگرهار ولايت څخه د يوه راپورتاژ په بڼه کښل شوې ده. په دې راپورتاژ کې د اساسي قانون په باب خبرې شوي دي. دا راپورتاژ د شور انقلاب حقيقت ورځپاڼې د ۱۴-۷-۲۲ نېټې په لومړي او درېيم مخ کې چاپ شوی دی.

۶- د استاد ميوڼدي ويرمن شهادت:

دا د پوهاند زیار بله ژورنالېستيکي لیکنه ده، چې د پوهاند میوندي د شهادت په باره کې لیکل شوې ده او په هغه کې د میوندي د ژوند او شخصیت په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ گڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۷- د سویس له برن څخه لیک:

د پوهاند زیار یو لیک دی، چې د سویس له برن پوهنتون څخه یې کابل مجلې ته رالېږلی دی، دا لیک د کابل مجلې د ۱۳۴۹ کال د ۴ گڼې په ۵۷-۵۸ مخونو کې چاپ شوی دی.

۸- د وږمې اتلسم خپرنی کال:

د استاد زیار یوه سرلیکنه (سرمقاله) ده چې د وږمې مجلې په باب یې کښلې ده. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۳ کال د لومړۍ گڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۹- زموږ ملي واکمني بل الترناټیف نه لري:

دا د هغه ژورنالېستيکي لیکنې نوم دی، چې د یوې مرکې په ترڅ کې وړاندې شوی او د کابل پوهنتون اوونیزې د ۱۳۲۷ کال ۱۲ گڼې په ۲ مخ کې چاپ شوې ده.

۱۰- د شور انقلاب لسمه کالیزه د افغانانو د

نېکمرغۍ کالیزه:

دا هم يو ډول ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د کابل پوهنتون د اوونيزې د ۱۳۲۷ د ثور د اوومې نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۱- جنگيالي ځوانان بايد د پوهې او زده کړې په ډگر کې هم مخکښ اوسي:

يوه ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د (درفش جوانان) جريدې د ۱۳۲۰ کال د ۱۱مې مياشتې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۲- د ثور انقلاب او افغاني مېرمنې:

يوه ژورناليستيکي او څېړنيزه ليکنه ده، چې د ((زنان)) مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۲ گڼې په ۱۹ او ۲۰ مخ کې خپره شوې ده.

۱۳- ټول ملي او هېواد پال ځواکونه دې د يوې نوې نېکمرغې ټولنې د جوړولو لپاره سره يو موټی شي: دا هم د پوهاند زيار يوه ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال د ۱۰ مياشتې د ۲۳ نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۴- پراخه پلار وطنه ملي جبهه:

د ملي جبهې په باب د پوهاند زيار يوه ژورناليستيکي ليکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۰ کال د درېيمې مياشتې د ۱۹مې نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۵- د شوروي ليدنه کتنه:

د استاد زیار په وینا تر یاد شوي سرلیک لاندې یې د وړېمې مجلې
د ۱۳۵۲ کال په یوه گڼه کې یو راپورتاژ خپور کړی دی. خو د دغه کال
د اړتیا وړ گڼه زما لاس ته راغلله. همدارنگه استاد زیار وایي: د
هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال په یوه گڼه کې یې د هند سفر په نامه یو
راپورتاژ خپور کړی دی.

دیموکراتیک المان د سولې او سوسیالیزم په سنگر
کې:

دا هم د پوهاند زیاریو بل راپورتاژ دی، چې د المان له
دیموکراتیک جمهوریت څخه برابر شوی دی او د ثور انقلاب
حقیقت ورځپاڼه کې چاپ شوی دی.

دیموکراتیک المان د تېرو تاریخي خوږو ترڅو د
پاتوړي (وارث) په توگه:

د پوهاند زیاریو بل راپورتاژ دی، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۱
کال په یوه گڼه کې خپور شوی دی.
ټولنیزه هوساینه:

د استاد زیاریو بل راپورتاژ دی، چې له ختیز المان څخه یې
برابر کړی او د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۱ کال په یوه گڼه کې خپور
شوی دی.

هیتلري وژنځایونه:

د پوهاند زیاریو بل راپورتاژ دی، چې د المان له ختیځ
جمهوریت څخه برابر شوی دی او د هېواد ورځپاڼې د هماغه کال په
یوه ګڼه کې خپور شوی دی.

شاعر زیار

شعر زموږ د ادب یوه غوره برخه ده او ځانگړی څپرکی تراوسه پورې په پښتو ادب کې تر نورو ټولو ادبي ژانرونو او برخو د شعر برخه زیاته ده، زیات مینه وال لري، زیات لیکونکي لري او زیات لوستونکي. استاد زیار زموږ د ادب په دغه برخه کې نه هېرېدونکي کارونه کړي دي او کوي یې. ده زیات شعرونه لیکلي، د وخت حالات یې په کې ښه ترا انځور کړي دي او تل ترتله د پښتو شعر د بهیر د مخکښانو په ډله کې پاتې شوی او لا کله ترې دمخه شوی هم دی.

استاد زیار د اوسني لیکوال لیکونکي استاد ((بېنوا)) په غوښته پر ۱۳۴۱ کال خپل ژوند لیک داسې کښلی و: ((له لسم ټولگي څخه نوی بریالی شوی وم، چې د تېر با مشقته کړکېچن یا له خواږه سوزه ډک ژوند خاطراتو مې د تحت الشعور له پردو څخه د شعور صحنې ته پرله پسې په راوتلو پیل وکړ، چې ورو ورو یې زما له معصومانه عشقي احساساتو سره اړخونه بدل کړل. دې احساساتو زما له فطري او کسبي انکشاف څخه الهام واخیست، لومړی یې زما ژبه و خوځوله او بیا د قلم په ژبه د (شعر) په نوم راڅرگند شول)). (عبدالروف بېنوا: اوسني لیکوال ۳ ټوک، ۱۳۴۲ کال، ۱۱۰۸ مخ).

استاد زیار په زیاته کچه شعرونه لیکلي او وخت پر وخت یې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. د ده لومړنۍ شعر پر ۱۳۳۵ کال د زیري جريدې له خوا خپور شوی او وروسته یې بیا د هېواد، انیس، اصلاح، ننگرهار... ورځپاڼو او د پوهنې، کابل، عرفان په مجلو کې په زیاته کچه شعرونه چاپ کړي او له راډیو څخه یې خپاره کړي دي او په دې توګه د څومره والي (کمیت) له پلوه هم له خپلو هم مهالو څخه وروسته نه دی پاتې شوی. په دې ډول استاد له پښتو شاعرۍ سره یوځای - پارسي شاعري هم کړې ده، خو راوړسته یې پرې ایښې ده.

استاد لومړی پارسي شعر د ۱۳۳۳ کال د کب پر میاشت ویلی او د ۱۳۳۴ کال د نورو زېږونځ یې د ابن سینا منځني ښوونځي له خوا په جوړه شوې غونډه کې اورولی دی. د سر مصرع یې په دې ډول ده:

اوان وقت گل رسيد بشگفت گلها تازه تر

استاد زیار په بېلابېلو برخو کې خپل قلم ازمويلي دی او د پښتو شعريه زیاتو برخو او زیاتو فورمونو کې یې شعرونه لیکلي دي. څلوریزې یې کښلې دي، نظمونه یې لیکلي او اوس خويي په زیاته کچه د ازاد شعر د مخکښۍ دنده پر غاړه اخیستې ده.

دلته د ده د شعر پر ټولو اړخونو باندې غږېدل او خبرې کول ډېر کار غواړي او زما غوندې د کم منګي او کم از مېنستي کار هم نه دی او غټو غټو لیکوالو او کره کتونکو ته اړتیا لیدل کېږي، چې د استاد زیار د شاعرۍ د اړخونو د څرنگوالي په باب څېړنې او لیکنې وکړي، خو زه دلته یوازې دومره څه لیکم، چې نورو ته یې لږ

تر لږه د شاعرانه هلو ځلو د پرله پسې بهیر یو لنډ انځور هومره وړاندې کړم.

استاد زیار له ډېر پخوا راهیسې، یانې له ۳۲ کلونو راهیسې شعرونه لیکي، خو بیا هم تر ډېره وخته پورې یې د شعرونو ځانگړې مجموعه نه وه چاپ شوې. متې یې پر ۱۳۵۹ کال لومړۍ شعري غونډه ((زنداني نغمې)) چاپ شو. دغه کار البته ځینې عوامل لري، چې زه یې دلته له څېړلو ډډه کوم، یوازې د ده پر شاعرانه فعالیتونو رڼا اچوم او هغه شعري غونډونه یې درېښتم، چې تراوسه پورې چاپ یا چاپ ته چمتو دي.

یو بل ټکی هم دیادولو وړ دی او هغه دا چې استاد زیار یو زیات شمېر شعرونه په بېلابېلو وختو کې د بېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو او راډیو له لارې خپاره کړي دي، د هغو ټولو راټولول یو ناشونی کار دی، خو یو زیات شمېر یې په شعري غونډو کې راغلي دي. له همدې کبله یې یوازې د شعري غونډونو پر پېژندنه بسنه کوو. خو تر دې مخکې، چې د هغه شعري غونډونه وښیو، ښه به وي چې د پښتو شعر او شاعرۍ په برخه کې یې ستر نوښت یانې د ازاد شعر مسأله هم له یاده ونه باسو.

زیار د هغو مخکښو شاعرانو سرلاری دی، چې په پښتو کې د شعر نویوالي او نړیوالي لپاره سرسخته مبارزه، هاند او هڅه کوي، کله خو دی د خپلې دغې سرسختې مبارزې او د هغې بې کچه مینې له مخې، چې د شعر له دې ځانگړي فورم سره یې لري، د ادبي چاپیریال د ځینو لنډ اندو او لنډ پارو دود پالو (عنعنه پسندانو)

له ناوړه چلند او د ځينو نورو له گونگسيو سره مخامخېږي. خو زيار هغه دومره ستر خنډ نه بولي، لکه څنگه چې د ده په پېژندنه کې مو وويل، دی په ډېره گټه گټه کې هم خپله لار باسي او همدا راز په دې برخه کې هم د هېڅ راز خنډونو خيال نه ساتي.

دی په ځانگړې توگه زياتره ځوان شاعران د پته هڅوي، چې ازاد شعرونو ته مخه وکړي، خو دا په دې مانا نه ده، چې گڼې زيار زموږ د ادب او په ځانگړې ډول د شعر له پخوانيو فورمونو سره د بنسټي، بلکې دی وايي:

((موږ بايد د شعر په نورو پخوانيو جولو (فورمونو) کې داسې شعرونه وليکو، چې تر مخکنيو غوره وي او قافيه او ردیف زموږ فکر او سوژې ته ضرر پېښ نه کړي. خو که چېرې د غزل غوندې د شعر په نورو پخوانيو چوکاټونو کې مو شعر ليکنه زموږ تر مخه شاعرانو ته نه شي رسېدې، نو بڼه به دا وي، داسې يوه لاره وسنجوو، چې هم تر پخوانيو شاعرانو د مخه شو او هم زموږ لپاره نوی وي او هم په کې خپل فکر او خيال په بڼه ډول ځای کړو)).

د استاد زيار پورتنۍ خبرې که ځينې غزل بول او دوديزوال شاعران راباندې راونه پارېږي، تر ډېره ځايه درستې دي. همدا اوس زه د يوه غزل بول شاعر، چې تر ټولو زيات ازاد شعر د رامنځته کېدو مخالف دی، تر ۸ ټوټو څخه زيات تش په نامه غزلې وړاندې کولای شم، چې په يوه قافيه، يوه ردیف په يوه محتوا او مانا او هغه هم په لا ډېره زړه او سولېدلې بڼه چې په سلگونو پلا زموږ په ادب کې تکرار شوې خپرې شوې دي.

خو له دې سره جوخت موږ له ښه مرغه داسې شاعران هم لرو، چې د غزل په فورم کې يې ډېر پياوړی اندوخيال رانغښتی دی او داسې شاعران بيا د ازاد شعر د رامنځته کېدو خنډ کېږي هم نه او د هر ادبي ژانر رامنځته کېدو ته په درنه سترگه گوري. په هره توگه هر څوک چې د شعر په هر چوکاټ کې څه ليکي، بايد ښه يې وليکي او تر پخوانيو يې ډېر ښه وليکي.

ازاد شعر په پښتو ژبه کې يوه نوې پدیده ده، نوې پدیده که هر څومره د خلکو په گټه هم وي، په پيل کې بيا هم له مخالفتونو سره مخامخېږي. په هر ډول استاد زيار په پښتو کې د ازاد شعر د يوه مخکښ او زړور مبلغ په توگه بايد له مخالفتونو سره مخامخ شي. خور اتلونکي يې روښانه ده او د پښتو ازاد شعر د لومړۍ مستقلې چاپي مجموعې د چاپوونکي او درلودونکي په توگه دا حق لري، چې د خپلې ټاکلې لارې دفاع وکړي او پر مخ ولاړ شي. لوی استاد ((حبيبي)) لا هغه وخت د استاد زيار په باب کښلي وو:

((د پښتو د اوسني شعر د تنکي بڼې يو بل غوړېدلی گل دوکتور زيار دی. په زړو قالبونو کې نوي موضوعات ځايوي، خو په دې وروستيو کې يې د شعر فورم هم اوښتی او د فورم او فون په لحاظ منظومي نوی والی لري...)). (د اصف بهاند مقاله-د استاد زيار پنځوسمه کاليزه، ناچاپه.)

اوس راځو د استاد زيار شعري غونډونو ته:

خو تردې مخکې چې د هغه د شعري غونډونو پر پېژندنه پيل وکړم، خپله ياده شوې خبره بيا راغبرگوم، هغه دا چې استاد گڼي

شمېر شعرونه پخوا په ورځپاڼو، مجلو او جريدو کې خپاره کړي دي. د هغو ټولو راټولول يو ناشونی کار دی، ځکه چې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو کلکسينونه نيمگړي دي، دا دی دلته بيا يو ځل د هغو خپرونو نومونه اخلم، چې د استاد شعرونه په کې په زياته کچه په انفرادي ډول خپاره شوي دي:

د هېواد، انيس، پيام ورځپاڼې، د پوهنې او عرفان مجلې، د ننگرهار، کندهار او پکتيا مجلې، زيري جريده او نورې زياتې خپرونې، چې له دېرشو کلونو راهيسې يې خپرونې کړي دي. اوس يې دلته يوازې پر هغه شعري غونډونو، چې تراوسه پورې چاپ او يا ناچاپ دي، رڼا اچوو:

تر ټولومخکې يې د لومړي شعر لومړۍ او وروستۍ مسره چې د زيري اوونيزې د ۱۳۳۵ کال په مني کې خپور شوی، راوړو:

خو به يو موږه له کاروانه پاتې

(لومړۍ مسره)

د وطن غم کې شه کوشانه پاتې

(وروستۍ مسره)

زنداني نغمې:

زنداني نغمې د استاد زيار د شعرونو لومړۍ چاپي غونډه دی چې پر ۱۳۵۹ کال د بيهقي موسسې له خوا په بنکلي کچه او سکېټ چاپ شوی دی. په دغه شعري غونډه کې، چې ټول ۱۰۰ مخونه لري ۳۵ ټوټې شعرونه راغلي دي. د دې مجموعې په شعرونو کې هم د

استاد زیار د نورو شعرونو په شان د ده سیاسي کړنلاره او سیاسي
مفکوره له ورايه ښکاري. د دې مجموعې شعرونه د فورم له مخې
ازاد او ځینې نیمه ازاد او ځینې یې په نورو فورمونو کې راغلي دي.
پر دغه شعري غونډ باندې د (زنداني نغمې) تر سرلیک لاندې د
اکبر کرگر له خوا په ۴ مخونو کې یوه سریزه کښل شوې ده.
همدارنگه د مجموعې په پیل کې په ۲ مخونو کې د (زنداني
نغمې) په نوم په خپله د استاد زیار یادښت راغلی دی. دا دی دلته
له دغه شعري غونډ څخه یو دوه بېلگې را اخلو:

ازاده مینه

ستاله خوا نه بېلېدی نه شمه زه
ستاله مینې صبرېدی نه شمه زه
چې نیولې مې ده ستاد و فالاره
له دې لارې کړېدی نه شمه زه
نا امیده ستاد سترگو له ککونه
لکه او ښکه خڅېدی نه شمه زه
یم رنځور ستاد پېغلو تو کرشموزه
بې وصال دې رغېدی نه شمه زه
له خپل ځانه تېرېدل ماته اسان دي
خو له تانه تېرېدی نه شمه زه
زه یم ستا هغه ازاده مینه زیاره

چې په جېل کې ځایېدی نه شمه زه!

د زندان پسرلی

راغله مې خواته غلې غلې وږمه
د تور زندان له وسپنيزو پنځرو
د ننګرهار د سپرلنيو ګلو
دلمر د وړانګو پر زرینو وزرو
دلته پراته ډېر د فاشيزم د بنسټه
د مېنې مینې په ګناه بنديان
د یو ولس د یرغلو په نوم
د ستربري په هیله ګالي زندان
دلته بنديان د هغو زړو څښتنان
چې د وطن په عشق ټوپونه وهي
چې سرتريايه یې په رګ رګ کې
انساني مینه غورځونګونه وهي.

وینه او مینه

وینه او مینه د پوهاند زیار دشعرونو هغه غونډه دی، چې پر ۱۳۲۰ کال د ملي دفاع وزارت په چاپ خونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ په ښکلي کچه او سکښت چاپ شوی دی.

په دغه شعري غونډه کې د استاد ځینې هغه شعرونه راغلي دي، چې د ۱۳۳۹-۱۳۲۰ کلونو په اوږدو کې یې ویلي دي. دا مجموعه په ښکلي ډیزاین او انځور ښکلي شوې ده او د نورو کتابونو په پرتله په وړو کې (جیبې) کچه له چاپه راوتلې ده.

ددې غونډه په پیل کې د (سخن کوتاهی در باره وینه او مینه) د دوکتور اسدالله حبیب له خوا په درې مخونو کې د شاعر او د دې مجموعې د شعرونو د څرنگوالي په باب یوه سریزه کښل شوې ده. په دې شعري غونډه کې چې ټول ۱۳۲ مخونه لري، ۱۱۹ ټوټې شعرونه ځای شوي دي، چې زیات شمېر یې څلوریزې او ځینې یې ازاد شعرونه او اډانې یا سپین شعرونه دي.

دا شعرونه د استاد زیار د اندو ژوند د څو اړخونو هندارې بلل کېږي. په تېره یې بیا د سیاسي ژوند، لکه چې وايي:

((زما دغه وینه او مینه زما د ۲۲ کلن ژوند او اند د بشپړتیا یې بهیر یو نیمګړی غونډې انځور دی. له یوه لنډ تنګ ولسوال نړۍ لیده نیولې تر ټولنوال او پرګنوال هغه پورې...)).

دلته به له دغه شعري غونډه سره د لا بلدتیا په موخه دوه ټوټې شعرونه راواخلو:

سم هوډ

سازېدل له زمانې سره اسان دي
زمانه سازول ځان سره زه غواړم
سازناسازې زمانې سره به نه شم
څه پروا که راغلم راغلم، لاړم لاړم.

چپه زمانه

زمانه راته چپه غونډې ښکارېږي
چپ ته ښي او ښي ته چپ چې ويل کېږي
(لېونی خاندې پر کلي پرده کلی)
د هوښیارو دا متل دلته جوړېږي.

سوزونه او سازونه:

د پوهاند زیار د شعرونو یو بل ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۲۴ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په دولتي چاپخونه کې په افسېټ ډول د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ له چاپه راوتلی دی. د استاد دا شعري غونډ د کمیت او کیفیت له پلوه پوره ډلایه دی. په دې شعري غونډ کې ۷۳ ټوټې شعرونه راغلي دي، چې د فورم له مخې ازاد- نیمه ازاد او یو شمېر یې په پخوانیو شعري فورمونو کې ویل شوي دي.

د دغه شعري غونډ په پيل کې د پيلامې په توگه د ((زما سوزونه او سازونه)) تر نامه لاندې په درو مخونو کې په خپله د استاد زيار يويادښت راغلی دی، چې د دغه شعري غونډ په باب وايي:

((هسې خود مانا او محتوا له مخې دغه شعري انځورونه د يوه رېږدلي او کرېدلي انسان د ژوند يو داستان دی، چې د رنگارنگو مهالونو او چاپېريالونو رنگارنگيو په کې اړخونه بدل کړي، هر سوز يې د يوه مهال او هر ساز يې د يو چاپېريال ښکارندويي کوي، د هر هغه مهال او چاپېريال چې زه يې ستاسې او نورو مليونونو همخېلو (همنوعانو) د يوه استازي په توگه يوه جلا کېدونکې ټوک يم او له همدې کبله يې اوس د همدغه رنگين داستان آر لوبغاړی او اتل يم)).

پر دې شعري غونډ باندې په شپږو مخونو کې د ((زيار شاعري)) په نوم د اجمل خټک له خوا يوه سريزه کښل شوې او همدارنگه د سوزونه او سازونه په باره کې څو خبرې تر سرليک لاندې په درېو مخونو کې د دوست شينواري له خوا هم يوه سريزه کښل شوې ده.

اجمل خټک د استاد زيار په باب وايي:

((زيار په سينه کې د شاعر زړه هم لري او ژبه هم، د يو داسې شاعر زړه چې د ښکلا او مينې خوندونه او دردونه هم محسوسولای شي او د ژوند او محنت ارمانونه او محروميتونه هم دی داسې شاعر دی، چې ژبه يې د خپلو خواهشاتو له تاوه نه تاوېږي، بلکې د خپل محيط او انسانيت په غم ککړه ده، د انسان د ژوند له هرې موضوع، مضمون او کار سره خپل تعلق څرگندوي او

له هر تعصب او تنگ نظری نه پرته په خلوص، بلکې لېونتوب سره خدمت کوي.)) دی همدارنگه زیاتوي: ((زیار د خپلو شخصي خواهشاتو په خوب ویده شاعر نه دی، د خپل هېواد او ولس په غم لړلی، بیدار لیکوال دی. زه هر وخت زیار صاحب او د ده ذهن د تحقق او څېړنې په کار کې مصروف وینم. د ده شعرونه د ده ذهن پیداوار دي...)).

یوه بله خبره چې د دغه شعري غونډ په باب د یادولو وړ ده، هغه دا ده چې په دغه شعري غونډ کې راغلي دوه سريزې د کتاب په پای کې راغلي دي، یانې د شعرونو تر پای ته رسېدو وروسته. که چېرې له دود سره سم دا سريزې د کتاب په پیل کې راغلي وای، ښه به وای او له لوستونکو سره به یې ډېره مرسته کړې وای. داستاد زیار دا یاد شوی شعري غونډ د خپل هغه دروند ارزښت له مخې چې لري یې، پر ۱۳۵۸ کال د خوشال خان لومړۍ درجه جایزه وگټله.

دا شعري غونډ له سريزو او وېي پانگې پرته ۲۲۵ مخونه لري. د کتاب پای ته په شعري غونډ کې د راغلو وېيونو ۲۲ مخه وېي پانگه هم راغلې ده، چې له لوستونکو سره د ستونزو په حل کې پوره مرسته کولای شي. دلته ترې یو ښکلی شعر را اخلو:

مین ارمانونه

دا مې اوښکې ورتېې ورتېې...

راخوټکېږي او بهېږي

د لیمو له سرچینو نه

پر بار خو باندې مخ کښته...
که بهیر دی رانه لېږدي د نیمگړو ارزوگانو.
دا زما بېلتون خپلې
ارمانزلې، خور بدلې
سرتړپای ناکامه مینه
اوبو وړې شانې هیله...
په ارمان د یوه څرک د چا د مخ د رڼاگانو.
په دې زړه د تورې شپې کې
په تورتم تورو تیارو کې
د مینو ارمانونو...
برېښنا نه شته، خلا نه شته
ورک را ورک او را ورکي
نه بند او د سونگ د شمعې نه کړ او د پتنگانو
گوري گوري تورې ورېځې
چې د هسک مخ یې نیولی
پنا کړي یې له سترگو
دي د ستورو سترگو نه
پلوشې د وږمکۍ...
یا که سیوري دي چې بنوري د شهید و ارواگانو!
لار لودن راځنې ورک دی
غورځم، پرځم، تپېرېږم...
لارښودنه لرم د مینې

چې مې بوځي تر درشله
د زړه سواندي خواږه يار...
پخسوي مې، ځوروي مې ياد د تېرو پېرزوگانو!

اورا ويني

د پوهاند زيارد ازادو شعرونو يو ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۲۵ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ په دولتي چاپخونه کې په ښکلي کچه او سکېنت چاپ شوی دی. په دې غونډ کې ټول ۴۳ ټوټې شعرونه راغلي او ټول يې ازاد دي.

دا غونډ ۱۹۱ مخونه لري. د شاعر دې شعرونو هم د نورو شعرونو په څېر ده اندوخيال په ښه ډول څرگند کړی دی، چې دا يې په شعرونو کې د برياليتوب يوه ستره نښه ده. په پيل کې د سريزې پرځای (ازاد شعر ته رابلنه) په نوم يو ښکلی ازاد شعر راغلی دی. د اورا ويني غونډ د ازاد نوي پښتو شعر لومړۍ بېلگه ده، چې د ځوانو زېږندويانو لپاره يو گټور لارښود گڼل کېږي.

دا غونډ د ژبني سېک له پلوه د (يوې نږه، خوږې، لنډې، روانې او بشپړې کره) پښتو تر ټولو غوره بېلگه گڼل کېږي او نوې رغونې او ترکيبونه په کې زيات راغلي دي.

د هنري پرداز، ايمائونو او انځورونو او په تېره د اساتيرو له پلوه ډېر لوړ او د فکري محتوا له مخې ډېر ژور دی په دې توگه دلته

په ټوله مانا د ژوند ((شعار)) پر ((شعر)) بدل شوی دی. دلته د هنري ارمان او ټولنیز ارمان، یا په لنډ ډول د شکل او محتوا ترمنځ ډیالتيک په رښتیني ((ډیالیکتيکي)) مانا ټینګ دی. د ترڅه ټولنیز واقعیت له ځلوني سره سره په کې پر ارمان بری او ایمان هم یوځای انځورل کېږي.

استاد زیار په دغه شعري غونډ کې زیار کښلی، چې (ادب د ادب یا هنر د هنر لپاره) او بل (ادب یا هنر د ژوند لپاره) دواړو بهیرونو ته پيوند ورکړي او په دې توګه د ښوونکي او کره کتونکي په توګه یوه نوې لاره پرانیزي. د استاد دا شعرونه د کوم اروپایي یا شرقي ازادو شعرونو پېښې نه دي، بلکې زېږندوی او نوښتګريې په دې گروهه دی، چې دلته د فولکور او منظومو ادبي دواړو ډولو شعرونو له تونیک سیلابیک خصوصیت څخه ګټه اخیستل شوې، له قافيې پرته چې د نړۍ دهېڅ کومې ژبې د شعر بنيادي شرط نه دی، نور ازاد شعر له منظوم ادبي او فولکوري هغه سره کوم توپیر نه لري، په دې مانا چې وزن او سېلاب د نړیوال بنسټیز شرط په توګه تر دا منځ یو شان واکمني لري.

دلته د شعر د څرمې (فرعي) ځانګړتیا په توګه قافيي قید و بندیز نه شته او نه د مسرو د لنډوالي او اوږدوالي قید. د ساري په توګه قافیه وال (یا بې قافیه ولسي شعرونه) په اوو څپیزو مسرو پیلېږي. حال دا چې په نوي ازاد شعر کې له څلورو څپیزو مسرو څخه پیل مومي او ان تر ۳۹ څپیزو رسېږي. تردې البته زیات

(جمله) او (سا) نه شي اوږد بدلاى، په تېره سا ايستنه چې مسره
سره ځاى پرځاى دروي.

استاد زيار د دې مجموعې د نوم په باب وايي:
دا چې ما بيا هم د دې دفتر نوم شعار ډوله ټاکلى، زما د سر
صفحې شعريې ځواب وايي:

ټول دفتر مې شو د مينې او رو ويني
ستاد سرو سگرو ټو شونډوله غزله!

د دغه غونډ ستر نوښت په دې کې دی، چې په پښتو ژبه کې د
ازادو شعرونو لومړنۍ، ځانگړې بشپړه چاپي مجموعه ده چې
شعرونو يې د پوځوالي زياتې پورې وهلې دي. يو شاعر د دې
مجموعې په باب ليکي: ((د شعرونو سبک يې عاطفي او
روښانفکرانه دی او د هنري ارمان او ټولنيز ارمان ترمنځ يانې د
شعري شکل او مضمون ترمنځ ژور ډيالېکتيکي اړيکي شتوالی
لري. د رسالت دقيق او استادانه رعايت، شاعرانه مسووليتونو
(زمانې مسووليت)، (مکانې مسووليت)، (ټولنيز مسووليت) او
(ادبي مسووليت) د محترم زيار شعرونه لاشتمن کړي دي)). (د
ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، ۱۳۲۲/۳/۱۱ گڼه، ن. سيوري، اسحق
ننگيال).

په هر حال دا غونډ پښتو ژبې ته د نوي فورم او نوې محتوا په
درلودلو سره د پوره ارزښت لرونکې دی. بايد زموږ ژبې داسې يوه
مجموعه لرلاى، خوښه ده چې لري يې.

ددغه غونډ په باب ډېر څه ويلو ته اړتيا شته او موږ ترې د خپلې
ليکنې د ډېر اوږدوالي له کبله ډډه کوو. د زياتو معلوماتو لپاره
وگورئ: کابل مجله ۱۳۲۲ کال لومړۍ گڼه (اوراو وينې ته يوه کتنه)
د نور محمد سهيم کره کتنه.

يوه بله خبره، چې د دې غونډ په باب د يادولو وړ ده، هغه داده،
چې په پای کې يې له ۱۲۷-۱۸۴ مخ پورې د هغو ويونکو پانگه
راغلې ده، چې د دې شعري غونډ په شعرونو کې کارول شوي دي،
چې بې له شکه د شعرونو په ځينو پېچلو برخو کې له لوستونکو
سره مرسته کوي. دا دی، دلته له دې بشکلي شعري غونډ څخه د
طلايي شگې په نامه يوه ټوټه بشکلي شعر را اخلو:

طلايي شگې

په وزرو د مينه وړو
او خوږو خوږو شېبو
کرم گليون د سرو گلونو
گلکڅونو
دنگو دنگو چنارونو د وارنا...
د الواک نيلى مې ځغلي او راځغلي
کښته پورته
د شنه هسک و شنه درياب په همغاړې او همبريدې
ارتې ارتې

او ناپايې شنې ورشو کې
سپينې سپينې ښکلې ښکلې
او جوړه جوړه کوترې
سره خاندې او مستي کې
خوله پر خوله غاړه پر غاړه
پر پستو ((طلايي شگو))
تر تود و زرینو وړانگو
د لمر لاندې...
او زه ناست ورته پر غاړه
جوړوم د طلايي شگو کورونه
په پر غز، غر خپه راشي
بېرې ډوبه مې د اند شي
کړي را وړان خیالي کورونه.

گلکڅونه:

د پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د شعرونو هغه ښکلی غونډ
دی، چې د افغانستان د لیکوالو د انجمن له خوا په دولتي مطبعه
کې په ښکلې کچه او سکېټ د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ له چاپه
راوتلی دی. دا غونډ ټول ۱۳۲ مخونه لري او د شاعر ۲۰ ټوټې
شعرونه په کې راغلي دي. ددغه غونډ زیاتره شعرونه غزل دي. یو
شمېر نیمه ازاد او یو لړ یې په نورو پخوانیو فورمونو کې لیکل

شوي دي. پر دې غونډ باندې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا په
خلورو مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده، چې په هغه کې د استاد
زيار د ژوند او د ده د شاعرۍ په هکله رڼا اچول شوې ده او په خپله
د همدې غونډ په باب خبرې شوې دي. په دغه غونډ کې د استاد
زيار د زلميتوب د وخت ځينې شعرونه راغلي دي، چې استاد بېنوا
په دې باب ليکي:

((ده دا خپل گلکڅونه يوازې د زلميتوب د مينې او هوس لپاره
حصار کړي نه دي، بلکې د خپل هېواد، د خپل ولس او د اوسنۍ
نړۍ د ټولنيزو نابرابريو هغه نارې سورې او کوکې يې هم په کې
وهلې دي، چې د ده انساني عواطف يې لړوزلي او بشري
احساسات يې راپارولي دي)).
دا دی، دلته يې يو ښکلی غزل را اخلو:

د استاد حمزه په ژبه

پرون دې پرېکړې د جرگو په ژبه
نن دې هر څه د ولولو په ژبه
درنه پښتو ده هېره شوې که څه
چې اوس غږېږي د وسلو په ژبه
خوبه په خويي زما وينو ته ناست
خوبه مې وژنې د دښمنو په ژبه
که وو تېرونه خو پردو ته يو وو

ولې پردې شو د پردو په ژبه
له ولس وځه خوله نرخ مه وځه
درته يم سرد پښتنو په ژبه
خیردی که کړم درته د زړه خبرې
د اوښکو وینود سلگو په ژبه
وايم رښتیا درته، ترڅه که هم وي
د اوس مهال د اسو پلو په ژبه
پرې چې پیغام د ژوند درواستومه
د انقلا ب د پلوشو په ژبه
ځم د استاد حمزه په لار د سره
ګوندي شي پوه مې د شعرو په ژبه.

ګډه نړۍ:

دا د یوې درې کسيزې مشاعرې بڼه لري، چې له ۱۳۴۰-۱۳۴۴ پورې د زیار، ممنون او فنا له خوا پرله پسې تر سره شوې او پر خپل وخت د مېرمن مجلې او هېواد ورځپاڼې له خوا خپره شوې ده او په راوړسته کلونو کې سېلاب ساپي او نصرالله حافظ هم په کې برخه اخیستې ده.

دلته له دغو درې کسيزو مشاعرو څخه لومړۍ مشاعره، چې د استاد زیار د شعرونو په دې طرحې جوړه شوې، راوړم.

بيا مې ټټکلی يار په زړه ور پري نن
گاتې مې د سترگو پسې لو پري نن
د محمد جان فنا شعر په دې ډول دی:

اند پښنه

ساز د محبت راته غږ پري نن
پېغله د هنر راته نڅې پري نن
يو نظر مې ستا د مخ بڼا يست وليد
يو جهان رڼا پر ما ور پري نن
تش چې تصور دې د بشر وکړم
ټول جهان مې خيال کې نه ځايې پري نن
خوب کې چې مې ستا سترگې ليدلې دي
څاڅکي د ماتم پر ما توپې پري نن
ويي کتل په ناز راته بڼو لاندې
ځکه مې اغزي په سترگو کې پري نن
ټټکل مې کړی خوږې سرې خندې شونډې
زړه مې اورد مينې کې سوځې پري نن
مرگ او ژوند ((فنا)) راته جنون ټټکاري
خيال چې د ليلی راته پسې پري نن

دا هم د ممنون شعر:

ناکامه هيله

غم مې بيا د خيال په کور گډېږي نن
هيله مې ناکامه شوه ژپېږي نن
ما د زړه په وينو چې اباده کړه
دا د محبت ماني نرېږي نن
مسته بڼه ورشود اسماني مينې
زړه لکه هوسۍ ورنه تېرېږي نن
ستاد تصور درشل به پالمه
تېرې زمانې راته غږېږي نن
ستاد مکېزونو رڼاگانو کې
پرېږده دا ((ممنون)) چې وسوځېږي نن

اندوژوند:

اندوژوند د استاد زيار د کوچنيو ټوټو د لړۍ دويمه شعري
مجموعه ده، چې په هغه کې د جولې له مخې زياتره څلوريزي او
((سپين)) شعرونه راغلي دي او انتقادي، طنزي او حماسي رنگ
لري. دغه غونډه پر ۱۳۲۸ کال د سرحدونو چارو وزارت له خوا په
اريانا چاپخونه کې چاپ شوې دی. دلته يې دوه بېلگې راوړو:

بلهاري

ما په مینه کې زده کړې له پتنگه بلهاري ده
ولوله مې پښتنه او اراده مې منصوري ده
لړم، ۴۳ کال

نکریزې او رانجه

د زړه وینې مې نکریزې
شوې د پېغلو هیلو پښو ته
شور رانجه راته گرومونه
غږ مې نه رسي غوږو ته
۲۲-۹-۱۸

گلوییونه:

د استاد زیار یو ناچاپ غونډ دی، چې په هغه کې د فورم له مخې
د گلکڅونو شعري غونډ ته ورته شعرونه راغلي، دي چې زیاتره یې
غزلیز رنگ لري.

سپین غږ:

د استاد زیار هغه شعري غونډ دی، چې په هغه کې د ده له
۱۳۳۸-۱۳۴۵ کلونو پورې ځینې شعرونه راغلي دي، چې د

((پښتونستان)) او ټولنيزو موضوعاتو په باب يې ويلې دي. په دې شعري غونډه کې اوږده نظمونه راغلي دي، چې يو شمېر يې په راډيويي مشاعرو کې ويل شوي او يو شمېر يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي. دلته له دغه شعري غونډه څخه يوه بېلگه رااخلو:

پښتني غمونه

زه پښتون د پښتونخوا يم
پښتونخوا کې پښتون غواړم
پښتني دردونه ژاړم
افغانې غمونې ژاړم

بيامې وينې راخوټېږي
د زخمي زړه لــه پرهاره
خوږېدلې تلوسې مې
له درد سوزه وهي خړکې..
په خوگلن کې د گوگل مې
د مېړواندو ارمانونو
آواره واره بخرکـي
په ورو ورو راتـازه کېږي

اسوېلي مې لمبه اخلي..
د پلرونو او نیکونو
د آتې پرو پرمونو
هغه تېرې خاطرې بیا
هغه هرې خاطرې بیا
زما زړه باندې ورېرې
دا لمبې به پتې پتې
نور په زړه کې څنگه نغاړم
پنې تنې دردونه ژاړم
افغانې غمونه ژاړم

په ترپکو مې شي زړه کې
پنې تنې سپېڅلې مینه
لېونی شاني احساس مې
کومې لور ته لېږدوي بیا
د هوښیارو په نړۍ کې
لېونتوب راته پیغور شي
چېرته بڼه هلته به ځمه
که وي سمې او که غرونه
کور و کلی به پرېږدمه
وايیم ځان مې کړای ازاد
له هر قید او له جنجاله

خپل غم چې د ځان مل کړم
پرې به پام غلطومه
مرگ ته شپې به تېرومه
څوک به نه نيسي مې ستونی
په خپل واک اختیار به ژاړم
پنښتني دردونه ژاړم
افغانی غمونه ژاړم

چېرې مینه چې گناه ده
چېرې زړونه چې ساره دي
چېرې ژبه او قلم چې
نبورول دار ته ختل دي
چې په نوم انسان یادېږم
او انسان نه بلل کېږم
یو موجود دې د جهان یم
او جهان کې بې اختیاره
د شمال په یوه ربه
لکه پاته هسې رپم
د نانځکې غوندې هسې
له هوس سره لوبېږم
ټول کار زیار مې بل لپاره
هېڅ مې واک د خپل ځان نه شته

څومره شرم و څومره ننگ دی
که پردې ژوندانه ویاړم
پښتني دردونه ژاړم
افغانی غمونه ژاړم

چې یو ځل په حقه مینه
دار په خپلو سترگو بڼکل کړم
د خپل سراو مال په بیه
پښتونواله کړم ترسره
د خوشال له سپینې توري
د ایمل، دریال له ننگه
د تیارو ګوګل شي څیرې
د خیبر له دنگې څوکې
د شمشاد له هسکه سره
پلوشې د ژوند خورې شي
د بارې او سوات سیندونه
اباسین لره بیا یوسي
د خپلواک ژوندانه زېری
له خپلواک پښتونستانه
څه ارمان به مې بیا نه وي
له دنیا که زیاره ولاړم

پښتني دردونه ژاړم افغاني غمونونه ژاړم

استاد زیار د پورتني شعر په باب وایي: ((د ۴۴/۲/۹ کال د پښتونستان په راډیويي مشاعره کې واراونه رسېد. همداسې مې د موسی شفیق په غوښتنه په سټډیو کې واوراوه. یو کال وروسته ۴۵/۲/۹ قدیر، فهیم اورولې و. په دغه کال سویس ته تللی وم. له دې سره سره دا زما تر ژباړلي شعر ((بلنه)) ۱۳۴۰ وروسته لومړی نیم ازاد شعر دی او تردې را وروسته مې دغې خواته ورو ورو هڅه زیاتېږي. دغه راز د ((گلولې)) په نوم د استاد زیار د ازادو شعرونو دویم غونډ هم چاپ شوی دی.

دا شعري غونډ پر ۱۳۲۹ل کال د افغانستان د لیکوالو د ټولنې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په شمېر خور شوی دی، چې د استاد ۲۰ ټوټو په شاوخوا کې ازاد شعرونه په کې خوندي دي. دغه راز یې د ازادو شعرونو د لړۍ درېیم غونډ ((د سبرونو نڅا)) او د کوچنیو ټوټو د لړۍ درېیم غونډ چاپ ته چمتو دي.

خپرنیال زیار

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د خپلې هراړخیزې لیکوالۍ په ترڅ کې علمي خپرنې او پلټنې هم له یاده نه دي ایستلي او په دې برخه کې یې زیاتې مقالې کښلي او لیکنې یې کړې دي. په حقیقت کې خپرنه د استاد د لیکوالۍ یوه زیاته برخه را اخلې. موږ به دلته له ګرډو دي خپرنو پرته د ده نورې ژبنۍ خپرنې دده په ژبپوهنیزه برخه کې راوړو او دلته به یې هغه تحقیقي لیکنې له اخځ او څرنگوالي سره یادې کړو، چې په بېلابېلو برخو کې یې کړي دي او بیا به یې پر خپلواکو خپرنیزو اثارو رڼا واچوو:

په پښتو کې ازاد وګړنې او لیکنې شعر پر سېلابي تونیکو آرونو او ویونو ولاړ دی:

دا د هغې خپرنې نوم دی، چې د پښتو شعر او په ځانګړي ډول د پښتو ازاد شعر او د هغه جوړښت د څرنگوالي په باب په کې هر اړخیز او په زړه پورې معلومات وړاندې شوي دي. فکر کوم دا په پښتو کې د لومړي ځل لپاره د ازاد شعر په باب یوه ژوره علمي لیکنه ده.

دا لیکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ل کال د لومړۍ ګڼې په ۲۲ مخونو کې خپره شوې ده، دغه راز یې د همدغې مجلې د همدغه کال په پنځمه ګڼه کې دغې لړۍ ته دوام ورکړی دی او ترڅنګه یې د همدغه کال په کابل مجله کې یو لړ نورې ورته لیکنې هم خپرې کړې

دي (دغه ليکنه را وروسته د کتاب بڼې (پښتو شعر څنگه جوړېږي؟)) ته لور تيا موندلې ده.

راورتي او پښتو گرامري:

دا يوه څېړنيزه ليکنه او ژباړنه ده، چې د مستر راورتي د ژوند او د هغه د پښتو گرامر په باب معلومات په کې ورکړ شوي دي. دا ليکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۴ گڼې په ۵۰-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده او بيا پر ۱۳۵۷ کال د (پښتو چاپي اثار په دوو تېرو پېړيو کې) د اطلاعاتو او کلتور وزارت د مقالو په غونډه کې هم راغلې ده.

د امير شېرعلي خان د پښتو بوليو يوه قلمي نسخه:

دا په متنپوهنه کې د استاد زيار يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د امير شېرعلي خان د فرهنگ پالنې او پښتو پالنې په برخه کې په کې زيات معلومات وړاندې شوي دي، دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۱۱ گڼې په ۳۴-۴۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

پټه خزانه د پښتو د تاريخي گړدود څېړنې د يوه غوره اخځ په توگه:

دغه څېړنيزه ليکنه په ((د محمد هوتک ياد)) نومي کتاب کې د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۲۲ کال خپره شوې ده.

د ملا درمحمد ځاځي شاعري:

د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې د یاد شوي شاعر د شاعرۍ په باب په کې معلومات راټول شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۷-۸ گڼې په ۲۳-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

نومیالی نور سيب:

دا یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې له گڼو بېلگو سره په کې د نور سيب د شاعرۍ په باب هراړخیز معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۹ گڼې په ۱۴-۳۲ مخونو کې راغلې ده.

د لال پورې شريف:

په دې تحقيقي لیکنه کې له لاسته راوړو بېلگو سره د لال پورې شريف د ژوند او شاعرۍ په باب پوره معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۳ کال د ۴ گڼې په ۷-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

الفت (۱۲۸۸-۱۳۵۲) د پښتو ادب د نوي ادبي

سنتيز پر پېچومي:

په دې لیکنه کې د استاد گل پاچا الفت د لیکوالۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۲ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې راغلې ده.

د سيد راحت الله راحت زاخيلي مهال او چاپېريال:

دا د سيد راحت زاخيلي په باب د استاد زيار يوه تحقيقي ليكنه ده، چې د كابل مجلې د ۱۳۲۳ ل كال د لومړۍ گڼې په ۲۹-۳۹ مخونو كې خپره شوې ده. همدارنگه نوموړې ليكنه ((د راحت ياد)) نومي كتاب په ۵۷-۲۵ مخونو كې هم راغلې ده. چې د كابل پوهنتون د فرهنگي شورا له خوا په ۱۳۲۳ كال كې خپور شوى دى.

په افغانستان كې پښتو د استان ليكنه:

په دې څېړنيزه ليكنه كې په افغانستان كې د پښتو د استان ليكنې د څرنگوالي په باب معلومات وړاندې شوي دي. دا ليكنه د كابل مجلې د ۱۳۲۲ ل كال د ۱۲ گڼې په ۱-۸ مخونو كې چاپ شوې ده.

د انقلابي شاعر نور محمد غمجن د شهادت د لومړي تلين په درناوي:

په دې تحقيقي ليكنه كې د پوهندوى نور محمد غمجن د ليكوالۍ او ژوند په باب معلومات وركړ شوي دي. دا ليكنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ ل كال د لومړۍ گڼې په ۹-۱۲ مخونو كې خپره شوې ده.

ماياكوفسكي په هاوانا كې:

د ماياكوفسكي په باب د استاد زيار يوه څېړنيزه ليكنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ ل كال د ۲ گڼې په ۵۵-۲۲ مخونو كې خپره شوې ده.

مایاکوفسکي د ستر سوسيالیستي انقلاب د
شاعر په توګه:

د مایاکوفسکي په باب د استاد زیار دویمه څېړنیزه لیکنه ده،
چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۴ ګڼې په ۹-۱۵ مخونو کې خپره
شوې ده. دغه ډول دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۳ ګڼې
په ۸۰-۸۴ مخونو کې هم را اخیستل شوې ده.

نوميالی انقلابي لیکواله انازیګر به خپل ادبي
شاهکارونه ژوندي وساتي:

دا د یوې څېړنیزې او ژباړنیزې لیکنې نوم دی، چې د یادې شوې
لیکوالې د مړینې له کبله لیکل شوې ده. دا لیکنه د ژوندون مجلې
د ۱۳۲۲ کال د ۲ ګڼې په ۷۲-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع
ډیالکتیک:

یوه بله علمي لیکنه ده چې په یوې اوږدې لړۍ پورې اړه لري او د
ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۳ ګڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې
ده.

کارپوهه (Ergology):

دا د پوهاند زیار د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې په هغې کې د فولکور او وگړنۍ تکنالوژۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي او په دې لړ کې د کټ اوبدنې په باب څېړنه شوې ده. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۱۱ گڼې په ۱۵۷-۱۶۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د کرنې لوښي او سامان او د هغوی د کارونې چمونه: دا هم یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د کرنې سامان الاتو په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۳ گڼې په ۲۵-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (اوبدنې او رغاونې):

په دې لیکنه کې د ولسي کارونو د یو ډول (اوبدنو او رغونو) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۲ گڼې په ۳۹-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لومړۍ لارې چارې او ډولونه:

د فولکور په برخه کې یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د لاسي کارونو د ځینو ډولونو په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۴ گڼې په ۳۲-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

پسته انځورگري یا رنگونه (رنگریزي):

په ولسي لاسرغاوي (لاسي صنعت) کې يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۳ گڼې په ۲۸-۲۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

يوه بله ليکنه ده، چې په هغې کې د ولسي جامو (خادر) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۲ گڼې په ۲۲-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لارې چارې او ډولونه:

دا د تېرې يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۵ گڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه:

يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د (فرهنگ خلق) جريدې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په پاتکيزه (طبقاتي) جگړه کې د هنرونه:

د هنر په باب يوه علمي تحقيقي ليکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۲۴-۲۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ټولنوال رياليزم د رښتيني ټولنيز هنر استازي

(رسالت) پرځای کولای شي:

يوه علمي تحقيقي ليکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د لومړۍ گڼې په ۵-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

رښتيني ټولنيز هنر د وگړو زېږونه ده او د همدوی
د غوښتنو او اړتياوو څرگندونه:

د هنر په باب يوه علمي تحقيقي ليکنه ده، چې د هنر مجلې د
۱۳۵۸ل کال د ۴-۵ گڼې په ۱۸ او ۸۴ مخ کې خپره شوې ده.
د ټولنې په ژغورتيايي بهير کې د ټولنوال رياليزم
اغېزه او ونډه:

يوه علمي او تحقيقي ليکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ل کال د
۵-۲ گڼې په ۱۷-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظام تحليل او څېړنه د روحياتو
له مخې:

د پورتنۍ يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د پوهنې مجلې د
۱۳۴۱ل کال د ۴ گڼې په ۳-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظم تحليل او څېړنه:
د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده، چې د پوهنې مجلې د ۱۳۴۱ل
کال د ۵ گڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

سپیتامه زره توشتره یا سپین خواکي زردبنت د
بامي بلخ سترنوميالی بچی:

د یاد شوي شخص په باب یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د بلخ
مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۱۴-۱۵ او پاتې په ۵۱ او ۵۳
مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع
دیالتيک:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ ل کال
د ۳ گڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

پرده پوښي او سپېڅلتیا له ټولنوال ریالیزم او
ژمنتیا څخه تېښته ده:

دا هم یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۱
کال د لومړۍ گڼې په ۱۲-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

د واقعیت تشې پېښې په وزن او قافیه شعر
کېدی نه شي:

یوه تحقیقي او علمي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۱ ل
کال د ۳ گڼې په ۱۱-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

دمعیاري لیکنۍ پښتو اړتیا، پرنسپونه او
لارې چارې:

یوه علمي او تحقيقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۱ کال د ۴ گڼې په ۴۴-۴۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د گویتي پر پلونو:

گویتي په باب یوه علمي او تحقيقي لیکنه ده، چې د ((اجتماعي علوم)) مجلې د ۱۳۲۱ کال د ۳ گڼې په ۱۶۳-۱۷۲ مخونو کې خپره شوې ده.

کوشاني د یوې آرې (اصلي) باختري ژبې په توگه:

یوه تحقيقي او علمي لیکنه ده، چې د (تحقیقات کوشاني) مجلې د ۱۳۵۹ کال د ۲ گڼې په ۱۱-۱۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان-شوروي ګډ فرهنګي میراثونه:

یوه خپرنیزه لیکنه ده، چې د شوروي اتحاد او افغانستان د ګډ فرهنګ په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۵۹ کال د ۲-۳ گڼې په ۴-۳۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

د ملي سپورتونو په لړ کې (هله داد):

د ورزش په باب یوه خپرنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د (هله داد) لوبه بیان شوې ده. دا لیکنه د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۳۹ کال د ۳ گڼې په ۱۲-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د کبډې لوبه:

دا هم د کبډې ورزش په باب د استاد یوه خپرنیزه لیکنه ده، چې د بدني روزنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لومړۍ گڼې په ۱۱-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اجباري او اختياري ودونو کړکېچونه:

دا په ټولنه کې په اجباري او اختياري توگه واده کول او د هغه د راتلونکې د څرنګوالي په باب يوه څېړنيزه او تحليلي ليکنه ده. د استاد دا ليکنه د هغه د مېرمنې په نوم ((سکينه زيار)) د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ کال د اسد ګڼې په ۱۱ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اختياري او اجباري ودونو کړکېچونه:

د پورتنۍ يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ کال د سنبلې او ميزان ګڼې په ۲۳ مخ او پاتې يې په ۵۳ مخ کې خپره شوې ده.

دغه ډول يې د هنر په باب يوه بله علمي څېړنيزه ليکنه د اجتماعي علوم مجلې په لومړۍ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنگي اړيکي د موسيقۍ په برخه کې:

يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۳ ل کال د ۴ ګڼې په ۲۷-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي ګډ فرهنگي اړيکي، د فلم او
سينما په برخه کې:

يوه بله تحقيقي ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۸
ګڼې په ۴۴-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي فرهنگي اړيکي، د فلم او سينما
په برخه کې:

د يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۲
کال د لومړۍ ګڼې په ۵۱-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د شوروي اتحاد په شپېته کلن پېر کې د افغان-
شوروي دوستۍ پرمختيا:

دا هم د پوهاند زيار يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د
۱۳۲۱ کال د ۱۱ ګڼې په ۵۷-۶۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۷۲ کلن مصري ليکوال نجيب محفوظ د نوبل
سړنۍ جايزه وگټله:

د استاد يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د مصري ليکوال نجيب
محفوظ د اشارو او ژوند د څرنگوالي په باب په کې معلومات
وړاندې شوي دي. دا ليکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ کال د ميزان او
عقرب مياشتو د ګڼې په ۵۳-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده او همغه

مهال په دري ايډيشن کې د همدې له خوا په دري ژبه هم خپره شوې ده.

ارتوگرافیک ريفورم (الفبايي سمون) زموږ له ملي انقلابي هيلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

دا يوه پيشنهادي ډوله خپرنيزه ليکنه ده. دلته استاد زيار د اوښتون په پلمه خپلو هغو الواکونو (نظرياتو) ته يوه ټولنيزه بڼه ورکړې، چې له کلونو راهيسې يې د پښتو د اوسنۍ ليکني يا الفبايي سيستم د ريفورم يا سمون په برخه کې خپاره کړي وو. ده په دغه وېره خپرنيزه ليکنه کې د عربي سيستم ټولې نيمگړتياوې په گوته کړي او دا يې زياته کړې ده چې يو يوازینی فونيمیک الفبايي سيستم کولای شي د ټولو افغاني ژبو لپاره رامنځته شي او دود ومومي. ده د همدې موخې لپاره پر بېلابېلو لارو چارو رڼا اچولې او د دغه الفبايي اوښتون د ترسره کولو لپاره يې يو لړ پلانونه په گوته کړي دي. دغه ليکنه د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ ل کال د سرطان-اسد او عقرب-قوس په گڼو کې له يوه الفبايي جدول سره خپره شوې او ۱۲ مخه يې نيولي دي.

د حميد مومند ليکلار:

دا يوه شپاړس مخيزه خپرنيزه ليکنه ده چې استاد زيار د عبدالحميد مومند د شاه وگدا د ترجمې د دوه سوه اويايمې

کاليزې په سيمينار کې اورولې وه او بيا پر ۱۳۲۲ کال په اړوند غونډ کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

د حمزه ژب- ښکلاييز سبک:

دا د پوهاند زيار يوه پنځه ويشت مخيزه علمي څېړنه ده چې د حمزه شينواري د اتيايمې کاليزې په سيمينار کې يې اورولې او بيا په ((د حمزه ياد)) غونډ کې پر ۱۳۲۲ کال د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو له خوا خپره شوې ده.

د رحمان بابا ليکلار:

دا يوه پنځلس مخيزه څېړنه ده، چې د کابل پوهنتون له خوا د رحمان بابا د دوه سوه اتيايم تلين له کبله په جوړ شوي سيمينار کې اورول شوې او بيا وروسته ۱۳۲۹ کال په اړوند غونډ کې د نوموړي پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

د تاريخ مرصع ليکلار:

په دې نامه هم د استاد زيار يوه مقاله خپره شوې ده چې په هغې کې د تاريخ مرصع د ليکلار او ليکدود په باب خبرې شوي دي. هغه انقلابي ليکوال او پوهاند چې اندو ژوند يې د انسان ژغورتيا ته وېښل:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې استاد زيار د الماني ليکوال گيورک بيوختر د يو سلو پنځوسم تلين له کبله ترسره کړې ده او د بيوختر د ليکوالۍ په باب په کې خبرې شوي دي. دا ليکنه د

ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د لومړۍ ګڼې په ۴۷-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي او نامعياريتوب يې کوپړی:

يوه علمي ليکنه ده، چې د (پښتو په ټوليزو رسنيو کې) د سيمينار په غونډه کې چې د علومو اکاډمۍ له خوا په ۱۳۲۷ کال چاپ شوې دی راغلې ده. همدارنگه د پته ورته مقاله د ژورنالستانو د ټولنې له خوا د همداسې يوه سيمينار په غونډه کې راغلې ده.

وګړپوهنه (اتنولوژي):

د يوې نيم څېړنيزې او نيم ژباړيزې ليکنې سرليک دی چې د فرهنگ مجلې د ۱۳۲۸ کال په لومړۍ (وري-غويي) ګڼه کې خپره شوې ده.

د ډګريزې څېړنې لارې چارې:

دا هم د استاد زيار د يوې علمي ليکنې نوم دی چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز د ۱۳۲۷ کال په سمپوزيم کې وړاندې شوې او په اړوند غونډه کې چاپ ته سپارل شوې ده.

Jams Darmesteter:

د استاد زیار لیکنه ده، چې په پښتو مجله کې په انګلیسي ژبه د ۱۳۲۲ کال د ۳ ګڼې په ۴۵-۵۰ مخونو کې خپره شوې ده.

لویه جرګه:

په الماني ژبه ((Der Rat des Jirgas)) د استاد یوه لیکنه ده چې د دیموکراتیک المان د ((ویلت بیونې)) نومي مجلې په ۱۷-۶-۱۹۸۲ ګڼه کې خپره شوې ده.

" The Ethno – Linguistic Composition of Afghanistan"

د افغانستان وګړ- ژبیز جوړښت:

دا لیکنه استاد زیار په انګلیسي ژبه د هند ((انجمن فارسي)) اورګان ((بیاض)) د ۱۹۸۳م په لومړۍ ګڼه کې خپره کړې ده او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو مجلې د همدغه کال د درېیمې ګڼې په ۲۵-۲۷ مخونو کې هم خپره شوې ده.

نوي ازاد شعر پړاو راندې:

یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۷ل کال د ۵ ګڼې په ۳۵-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدارنګه یې د نوي ازاد شعر په باب د همدې کال په یوه بله ګڼه کې هم یوه مخ لیکنه خپره شوې ده.

دغه راز یې دوه نورې لیکنې، یوه د سید حسن حسن په باب او بله د سعد الله جان برق د شاعرۍ په باب د جرګې په مجله کې خپره

شوي ده. همدارنگه يې د استاد خادم په باب يوه ليکنه په ژوندون
مجله کې خپره شوې ده.

ځانگړي څېړنيز چاپي او ناچاپي اثار

کارپوهه:

يو علمي تحقيقي اشردي، چې په پنځوسمو کلونو کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د فولکور مجلې او ((فرهنگ خلق)) له خوا برخه برخه خپور شوی دی. مگر د خپلواک يوځايي چاپ پر وخت يې بنسټي دغه اوسنی نوم په ((د افغانانو وگړنۍ تخنيکپوهنه)) په نوم سمون ومومي.

ټولنوال رياليزم:

يو علمي څېړنيز اشردي، چې د ټولنوال يا اجتماعي (سوسيالستي) رياليزم په باب په کې يو لړ تيوريکي څېړنې شوي دي. د دغه اثريوه زياته برخه د شپېتمو کلونو له پيل سره د هنر او ژوندون په مجلو کې خپره شوې ده.

د افغان - شوروي فرهنگي اړيکي:

د پوهاند زيار يو بل څېړنيز اشردي، چې د دوستۍ په مجله کې يې ځينې برخې خپرې شوي دي.

د پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې:

د استاد زيار يو څېړنيز علمي اشردي، چې په هغه کې د يادو شويو ژبو فولکوري څېړنې شوې دي.

گر دودي (لهجوي) څېړنې:

د پوهاند زیار تر ټولو ستر تحقیقي علمي اثر دی چې د څلورو کلو په موده کې یې کښلی دی. دا اثر ۱۰۴ ټوکه لري چې په هغه کې د افغانستان د ۱۴ ژبو د ګړدودونو په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي او له څو کلونو راهیسې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دی.

لیکونه:

لیکونه د استاد زیار یو بل اثر دی، چې په هغه کې په پښتو، دري، الماني او انگلیسي ژبو هغه لیکونه راغلي دي چې استاد ځینو کسانو ته د بېلابېلو ادبي، هنري او سیاسي موضوعاتو په باب لېږلي دي. دا اثر تراوسه چاپ ته نه دی ورکړ شوی.

پښتو بدلمیچ یا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟

دا کتاب د استاد زیار له خورا نوښتګرانه علمي-تحقیقي اثارو څخه دی. په دغه کتاب کې د پښتو شعر ((سېلابوتونیک)) قواعد وړاندې شوي چې د لومړي ځل لپاره د همدغه له خوا را ایستل شوي او پر درې ګونو پښتو وګړنیو (فولکوریکو) لکینیو یا دیواني او اوسنیو ازادو شعرو باندې تطبیق شوی دی. دغه کتاب چې له یادښت، ویی پانګې، سمونلیک او نیولیک پرته ۱۷۸ مخونه او یو لړ کلیشې، یوه ټټرۍ او د اوسترېلونو جدول لري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خپرونو له خوا د ۱۳۶۹ لمر پر اوړي په ښکلي کچه او سکښت له چاپه راوتلی دی.

ددغه کتاب د ټټرۍ (واسکت) پر یوه پیڅکه داسې کښل شوي دي: ((پوهاند زیار د یوه ژبپوهاند، ادبپوهاند او ۳۳ کلن شاعر او لیکوال په توګه تر خپلو اوږدو څېړنو وروسته دې پایلې ته ورسېد، چې د هرې ژبې او بیا پښتو پویتییکس او فونیتییکس (شعر پوهه او غږ پوهه) سره نه شلېدونکي اړیکې لري او په دې توګه د پښتو شعر رغښت سېلابوتونیک (خپیز-خجیز) دی، نو دا دی د لومړي ځل لپاره د همدغه سیستم د دودونو او د ویونو (قواعد او قوانینو) پر را ایستنه بری مومي او زړو بیولالو ته د پای ټکی ږدي. څنګه چې دی شعر ((موزونه او مقفی)) نه بلکې ((موزونه او مخیله)) وینا بولي، نو ((نوی ازاد شعر)) رښتیني شعر ګڼي او د رغښت مخبیلګه یې ولسي ازاد شعر دی (لنډی، سروکي...) نه اروپایي هغه دغه کتاب د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ادبي فنونو، عروضو او قافیې او څه ناڅه متنپوهنې د ټکسبو کونو ځای نیولای شي)).

پوهندوی عبدالحکیم د یوې کره کتنې (کابل مجله د ۱۳۷۰ دویمه ګڼه) په ترڅ کې داسې لیکي: ((... د ژبپوهنې او ادبپوهنې د ګڼ شمېر خپرو شوو لیکنو، څېړنو او تدریس په لړ کې په همدې وروستیو وختو کې د ادبپوهنې د تیورۍ د شعر پوهنې په برخه کې د محترم پوهاند دوکتور زیار یو نوی اثر چې په هغه کې د پښتو شعر جوړونې تیوري وړاندې شوې ده... پوهاند دوکتور زیار د ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) د اثر په لیکلو سره د ادب تیورۍ د شعر پوهنې او شعر جوړونې په برخه کې لومړنۍ ژوره او جامع

خېږنه وړاندې کړه، چې دا خېږنه د نړيوالو ادبي خېږنو په شان
يوازې د پښتو ژبې د ځانگړنو او قواعدو پر بنسټ ولاړه ده...) (.

کره کتونکی زیار

وايي چي: ((ادبي کره کتنه د ادبياتو روح دی، کره کتنه د ادبياتو د ودې او تکامل اساسي او عمده عامل دی.))^(۱) او ((په حقيقت کې د ټولنيز نظارت يوه مهذبې بڼه ده چې د صميميت او خواخوږۍ له مخې روشنفکره ايجاد گرانه لارښوونه کوي.))^(۲)

((داد ادبي کره کتونکي وظيفه ده، چې د يوه ادبي اثر محتوا، تکنیکي اړخونه او بديعي پرابلمونه او ځانگړنې وڅېړي، په ادبي اثر کې ژور ټولنيز پرابلمونه راوسپړي، د هغه ليکوال يا شاعر ملاتړ وکړي، چې په خپل خلاقيت سره د ژوند واقعيتونو او بشري لوړ اړمانونه يې په ښکلې او عاطفي بڼه انځور کړي دي او ددې خلاف هغو کسانو ته چې اشتباه کوي د منطقي استدلال له لارې قناعت ورکړي.))^(۳)

استاد زیار هم زموږ د ادب دغه ارزښتناکه برخه له خپل زیاره بې برخې نه ده پرې ایښې. سره له دې چې ده تراوسه پورې په دې برخه کې کوم ځانگړی اثر نه دی خپور کړی، خو زیات کار يې پرې کړی دی، په لسگونو مقالې يې ليکلې دي، دکره کتنو په زیاتو غونډو

(۱) ژوندون مجله، ۱۳۲۵ل کال، ۵-۲ گڼه، د پښتۍ څلورم مخ.

(۲) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ گڼه، ۸مخ.

(۳) محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ گڼه، ۱۳مخ.

کې يې برخه اخيستې او زياتې ادبي غونډې او مشاعرې يې تر کره کتنې لاندې نيولې دي.

دلته به يې هغه ليکنې راوړم، چې په دې باب يې په بېلابېلو وختونو کې ليکلي او په بېلابېلو خپرونو کې خپرې شوې دي:

خوان ژمن (متعهد) پښتو ادب ته يوه کره کتنه:

د استاد د هغې ليکنې نوم دی، چې د پښتو ادب بېلابېل فورمونه، چوکاټونه او ليکنې په کې تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي. دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۹-۱۰ گڼې په ۲۵-۳۷ مخونو کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

د پوهاند زيار د هغې کره کتنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۱-۲ گڼې په ۱۷۴-۱۸۰ مخونو کې خپره شوې ده. په دې ليکنه کې درې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي. لومړی د ((فردی او اجتماعي ژوند لارښوونکی)) د سيد حکيم کمال شينواري اثر دی.

دويم د چارگل په نوم د همېش خليل د لنډو کيسو مجموعه ده. درېيم روسي-پښتو قاموس دی چې (نژدې ۳۲۰۰۰ لغتونه) لري.

د پښتو غزل مشاعرې ته يوه کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار د یوې لیکنې نوم دی چې په هغې کې د پښتو ژبې یوه مشاعره تر کره کتنې او ارزونې لاندې نیول شوې. دغه مشاعره د همدې په هڅه د سعد الله خان برق په یوه شعر:

((بیا مې په تیارو کې ستا د خیال لمنه ونيوه
بیا یو سېلاب وړي د یو جال لمنه ونيوه))
د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو ریاست له خوا جوړه شوې وه
او د کابل مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۸ گڼې په ۱۵-۴۱ مخونو کې خپره شوې ده.

نوی قاموس او نوې لار:
د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۴۹ل کال د ۸ گڼې په ۴۴-۵۱ مخونو کې خپره شوې ده.
لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردیو ژبو
رنگ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د حوت گڼې په ۱۰ مخ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده. د غلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې استاد د کره کتنې په برخه کې نورې لیکنې هم کړې دي.
لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردیو ژبو
یو رنگ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې يوه بله لیکنه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۴ل کال د سلواغې د گڼې په ۱۵ او ۳۹ مخ کې خپره شوې ده. ټولنپوهنه يا د پښتو علمي کېدو يوه غوره بېلگه: دا هم د کره کتنې په برخه کې يوه علمي لیکنه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د مرغومي او سلواغې د گڼې په ۲۷ او ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار يوه علمي لیکنه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳ گڼې په ۴ مخ کې خپره شوې ده. دلته ترپورتنۍ کليشې لاندې د کره کتنې په برخه کې د استاد زیاتي لیکنې راغلي دي.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې يوه علمي لیکنه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ گڼې په ۲۲-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې يوه علمي لیکنه ده چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۲ گڼې په ۱۲ مخ کې چاپ شوې ده.

کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار د یوې بلې لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۴ کال د ۳ گڼې په ۱۷۳-۱۷۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۷ گڼې په ۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۱-۲ گڼې په ۱۲ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۳ گڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۷ گڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.
د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرڼې پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۴ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.
د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرڼې پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۵ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.
ټولپوهنه یا د پښتو د علمي کېدو یوه غوره بېلگه:
د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۳ کال د مرغومي او سلواغې د گڼې په ۲۷ مخ او ۳۰ کې خپره شوې ده.
کره کتنه:

بیا هم تردغې کلېشې لاندې د پوهاند زیار درې لیکنې راغلي، چې په هغو کې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ گڼې په ۱۱۱-۱۱۲ مخونو کې د پښتو لیکنه، مطبوعاتو ته یوه کتنه او برشنا کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.
دغه راز یې د کره کتنې په برخه کې څو بېلابېلې لیکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ گڼې په ۱۲۴-۱۷۸ مخونو کې چاپ شوي، چې په هغو کې د عصبي جهاز توصیفي تشریح، نننۍ ادبي پښتو،

دويي پوهنې يادښتونه، د تورې شرنگ، مظلومه دنيا، د ملگرو ملتو منشور او مرغلرې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي. دا راز د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۲ گڼې په ۱۷۲-۱۷۲ مخونو کې خپره شوې ده، چې دلته هم دوه کتابونه (کندهار او کاکړي سندرې) تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

همدا راز د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۳-۴ گڼې په ۱۵۲-۱۶۴ مخونو کې بيا هم د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې خپرې شوي، چې په هغې کې ابدالي-توره او غورځنگ کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په برخه کې يې دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۵ گڼې په ۱۲۱-۱۲۹ مخونو کې خپرې شوي، چې په هغې کې د ((مزارات)) او بلې کې د ((تلوسي)) کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په لړ کې يې د نجيب دېوان او زما سندرې کتابونه هم تر کره کتنې لاندې نيولي دي، دا ليکنه يې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال په ۲ گڼه کې خپره شوې ده.

نصرالله حافظ دوديزوال وگړنۍ شاعر:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه بله علمي ليکنه ده، چې په هغې کې د نصرالله حافظ د شعرونو د څرنگوالي په باب خبرې شوي دي. دا ليکنه د سباوون مجلې د ۱۳۶۲ ل کال د ۵ گڼې په ۳۵ او ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

پيوند د اسطورو او تلميحو شاعر:

دا د استاد زيار هغه كره كتنه او ارزونه ده، چې پر ۱۳۲۸ل كال
يې د علي گل پيوند پر شعرونو او بيا پر ((سيلي)) نومي شعري
غونډ باندې كړې وه او د ليكوالو د انجمن په كلوپ كې يې يوې
غونډې ته اورولې وه. دا چې ولې ژوندون له چاپه لرې كړه او تري تم
يې له منځه يوړه، تراوسه يې كومه پته ونه لگېده.

داستان لیکونکی زیار

وايي چې: ((کيسه ژوند دی او ژوند کيسه په ژوند کې کيسې جوړېږي او کيسې له ژونده جوړېږي. ژوند د پېښو يو بهير دی او پېښې د کيسو اساسي شرط. ژوند پېښې جوړوي او پېښې کيسې. کيسې د ژوند يو تصوير دی او د تصوير يو اړخ په کيسو کې ژوندی کېږي او کيسې هستېږي. یون د ژوند يو نوم دی او که یون نه وي کيسه هم حرکت نه شي کولای او نه شي جوړېدلای. ژوند او د ژوند هره شېبه تنظيم او برابری ته سخت ضرورت لري او کيسه د همدغسې يو تنظيم لپاره تلاش دی او بايد وي. ژوند د خپل وړاندې تگ په سلسلو کې قهرمانان خلقوي، قهرمانان بيا کيسې جوړوي او په کيسو کې قهرمانان بايد خلق شي. ژوند د غورځو پرځو يو نوم دی او کيسې له همدغو حالاتو څخه ايجادېږي.))^(۱)

نو استاد زیار هم د کيسې دغومره ستر ارزښت په پام کې نیولو سره کيسه هېڅکله له ياده نه ده کېښلې، تل يې په دې برخه کې کار کړی دی، د کيسو په باب يې علمي او تحقيقي ليکنې کړي، د هغو پر شکل او محتوا پوره غږېدلې دی او ان که ووايو پوره استادي په کې لري، زياته به مې نه وي ويلې، نو ځکه يې کيسې ليکلي دي، ډېرې يې ليکلي دي او ښې يې ليکلي دي.

(۱) زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، لومړۍ گڼه، ۱ مخ

دلته په لنډ ډول د ده پر چاپي او نا چاپي کيسو رڼا اچوو:

د يوولسم پوړ کړکۍ (مينه د زړه په وينه):

دا يورومان دی، چې استاد زيار په ديموکراتيک المان کې پر ۱۳۲۴ل کال کښلی دی. په دغه رومان کې له يوې الماني پېغلې سره د يوه مېلمه افغاني استاد مينه انځور شوې او په دې ترڅ کې د هيتلري فاشيستي جنگ ناخوالو او پايلو ته ګوته نيول شوې ده. له دې سره سره په کې د افغاني ټولنې جنگ ځپلې اکرهم رانغېستل شوی او په دې توګه په کې د ((ولسيتوب)) او ((ژمنتوب)) توګه له ورايه ځلېږي.

دغه رومان څه د پاسه (۲۰۰) ټاپيې مخه او (۱۲) څپرکي لري چې د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ ته وړاندې شوی دی.

او خندا يې راوښ کړم:

د استاد زيار يوه لنډه کيسه ده، چې د سباوون مجلې د ۱۳۲۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنګه همدغه کيسه د مېرمن مجلې د ۱۳۲۴ل کال په ۵ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د غرونو او ځنگلونو شپه:

د غرونو او ځنگلونو شپه د استاد زيار يوه داستاني اډانه (طرحه) يا تکل دی، چې په ښکلو الفاظو کې رانغاړل شوی دی. دا

داستاني طرح د کتاب مجلې د ۱۳۲۵ کال د ۷-۸ گڼې په ۷۱-۷۴
مخونو کې خپره شوې ده.

همدا ډول يې يوه بله اډانه د زېري جريدې د ۱۳۲۵ کال په يوه
گڼه کې هم خپره کړې ده.

پټه پلوشه:

پټه پلوشه يو منځنی داستان دی، چې استاد د څرخي پله زندان
تر اغېزې لاندې ليکلی دی. دا داستان شل مخه لري او تراوسه
پورې خپور شوی نه دی.

د سترگو دروږ:

د سترگو دروږ د هغې منځنۍ کيسې نوم دی، چې د هېواد د
ځوان شاعر باقي بريال ژوند په کې بيان شوی دی. دا کيسه پر
۱۳۲۵ کال د بريال په وياړ ليکل شوې ده او د څارندوی مجلې د
۱۳۲۷ کال د لسمې گڼې په ۲۸-۷۲ مخونو کې له چاپه راوتلې ده.
په همدې ډول يې د ۳۹-۱۳۴۰ کلونو په اوږدو کې يو شمېر نورې
لنډې کيسې ليکلي او په هېواد او اصلاح ورځپاڼو کې خپرې شوي
دي. دا دی، دلته يې يوه لنډه کيسه د بېلگې په توگه وړاندې کوو:

او خندا يې راوینس کړم

د يوه لرې سفر په تکل د برلين ښار د (رېنا غر) لوی تمځي ته
ورسېدم. بار بستره مې ښه پوره درانه وو. شاخصوړې مې دواړې
اوږې سره ټينگې کېښکلې وې، ملا مې ورسره کړوپه کړوپه کېده
او سم مې پورته ښځ کتلاي نه شول.

لویو او وړو کڅوړو مې لاسونه هم خورا بې د مې کړي وو. په پښو کې مې متره پاتې نه وه او په ډېره خواری مې په ځان پسې راکښلې. دا اندېښنه هم راسره وه، چې که لږه دمه ونیسم او سا هو مره واخلم، نو خپل ټاکلی اورگاډی به راڅخه وخوځېږي. په دې کې مې ناڅاپه پریوې ښکلې نجلۍ سترگې ولگېدې، چې زما غوندې دا هم له یوه ښاري گاډي څخه نوې پلې شوې وه او د اورگاډي په هڅه لېږد او غبرگ بکسونه د تمځي پروچې کانکريټي ډیوډۍ ورو ورو کښوي او پایۍ پایۍ پلونه ورسره اخلي، په هغه گڼه گڼه کې یو زړه سواند لاروی نه پیدا کېده، چې د بکسونو په لېږد کې ورسره مرسته وکړي او تریوې بلې ډیوډۍ یې ورسره ورسوي.

ما په دغه ښار او ټول هېواد کې وخت ډېر تېر کړی و، ډېرې رنگیزې خبرې مې لیدلې وې، مگر د دغې ښکلې پېغلې سره سپینه او زړه راکښونکې خبره یوازې ماته نه، بلکې ټولو ښاریانو ته نوې برېښېده، دومره چې تا به ویل له ارمه کومه ښاپېری راغلې او یا له اسمانه کوهم پرېنښته راکښته شوې ده.

زما غوندې پرې د هر چا دا اټکل راته، چې یا خود کوم بل هېواد گرځندویه ده او ښایي د کوم یار اشنا یا خپل خپلوان تر لیدنې وروسته بېرته خپل ټاټوبي ته ځي. زړه مې ډېر غوښتل ورسره مرسته وکړم، نه یوازې د هغې د بې سارې ښکلا او بې کچه پېغلتوب په پار، بلکې د یوې پردېسې ښځمنې په توګه، مگر خپل درانه پېټي له دغه ویاړه بې برخې کړی و. خو نورو تش لاسو او

هو سا لارويانو ته مې له پخساكه بينگۍ ايشيده چې ولې پر هغې
 بڼلکې پردېسې زړه نه سېزي او پېټې ورسره نه سپکوي.
 زه هله پوه شوم، چې لوديځيان له پرمختللي کولتور سره سره بيا
 هم کلک زړي دي. خپلې پردېسې ته مې زړه خټه شو چې نه چېرې زه
 هم له داسې تنگسې سره لاس وگرېوان شم او خپل بار پر خپلو اوږو
 تر منزله ونه شم رسولای. سره له دې مې هم خپل پېټی دومره نه ژاړه
 او ځانته مې ډاډ ورکاوه، مگر د هغې بڼکلې پردېسې او بېوسې
 مې يوه شېبه هم له زړه نه وته او همدا سودا راسره وه، چې کېږي
 خپل گادۍ لاندې نه کړي او بل ورپسې گادي ته يوه گړۍ دوه
 سترگې پر لار پاتې شي.

زما گادۍ پر خپلې ټاکلې شېبه له تمځي و خوځېد او زړه مې له
 هغې پردېسې سره په تمځي کې تم پاتې شو. اورگادۍ لکه د ژوند
 بهير ډېر گرندۍ او بېرندۍ له بڼکلو غرونو، سيندونو او گلکڅونو
 څخه تېرېده. خنډ و خنډ يې نه پېژندل او د سيمه ييزو گادو غوندې
 هر کلي او بانډې ته نه ودرېده په بڼکاره د نورو سپرليو غوندې ما
 هم پر بڼکلو شا او خوا منظرو سترگې بڼخې کړې وې، خو له زړه مې
 يو خداى خبر و. د پاتې نيمې ورځې له تېرېدو سره د کوربه هېواد تر
 پولو واوښتو، مگر د ((ايلبې)) بڼکلۍ سيند مو له خپل بڼکلي
 چاپېريال سره هماغسې ملگرۍ و. ترڅو يې د دو ناو په څپانده
 سيند او د الپ په ننداريزو ځنگلي گلکڅونو وسپارلو. لمر راڅخه
 خپلې تودې طلايي وړانگې ورو ورو لېږدولې او د اسمانڅکو
 غرنیو ونو د څوکو په بڼکلولو يې له موږ سره هم مخه بڼه کوله او

بېرته راڅخه مخ پر لويديځ ستنېده، ترڅو د سکنې ماښام تياره ولگېده، تورې تروړمۍ شپې رانه هرڅه له سترگو پنا کړل، سپرلۍ هم په خپلو څو کيو او سفري کتونو کې ځای پر ځای شوې. ما په خپل کټ کې هسې پښې غځولې وې او کمپله مې نيمکښه غوندي پر ځان را کښلې وه. هرڅه چې مې ځان تلقيناوه، د خوب نړۍ ته پناه يوسم، خو خوب چېرې و. يوازې د گاډي د گړب گړوب له کبله نه، بلکې د پردېسې پېغلې اندېښنې مې هم لکه ماران په زړه کې کښته پورته غغېدې راغغېدې.

شپه به نيمایي ته رسېدلې وه او سترگې مې سره سمې نه وې ورغلې، چې ناڅاپه د گاډي يوې بوږنوونکې کړيکې بېرته راوینس کړم. کوم همخوني مې د کړکۍ پرده يوې خواته کړه او سترگې مې د پراگ د ښکلي ښار په څراغان تمځي ولگېدې. له تمځي او بيا له ټول ښار څخه له وتو سره مې چې هر څو هڅه وکړه، تننېدلې خوب مې سترگو ته بېرته کډه راوکړي، خو بريالۍ نه شوم او هسې مې له نيمکښې کړکۍ څخه د تور مخي اسمان په ناپايه ورشو کې د يونيم ستوري ننداره کوله. په همدې همدې کې ورو ورو د ختيځ له خوا د شلمې يا دوه ويشتمې سپوږمۍ نيمزالي غوندي رها د کړکيو ښيښې راوبرېښولې او له يوه اوږده تورتم تونل څخه له وتلو سره بيا د شپې نوراني پېغله د اسمان نيمایي ته رانېغه شوې وه او د هسک په ارته ورشو کې يې راسره تېز تېز غغاستل. زما لپاره دا رومانتيکه شاعرانه او شپېنۍ ننداره تر ورځنۍ هغې هم ډېره په زړه پورې وه، ځکه له کومه راهيسې چې د يو گڼ مېشتي اروپايي

بنار په اسمانڅکو کې مېشت شوی وم. سپوږمۍ ته مې هډو پام شوی نه و او د چا خبره بېخي يې راڅخه وننگه هېره شوې وه.

شپه به متی پيار نیمه پاتې وه، چې سخت خوب راغلی و، یو له ډېرو رنگینو ډک خوب چې له ډېرو خوږو خوږو خوبونو سره ملگری و. له زړه مې هغه ټولې ورځینۍ اندېښنې او ستړیاوې لښېدلې وې او د یوه زړه راکښونکي روښان سباوون هیله منو ولولو مې په زړه کې غځونې کولې. خدايزده چې نور به مې څه خواږه خواږه خوبونه کتل او خپلې مرورې او تمېدلې هیلې او اسرې مې پرې غولولې او پخلا کولې، چې یو ناڅاپه یوې مستې زړه وړونکې خندا راوینس کړم.

له کټه مې ورو ورو ځان رابڼوی کړ، د کرکۍ هنداره مې په بیره بیره راکښی ایسته او د باندې مې سروکښنۍ گورم چې لمړنوی څرک راوهلی او د پسرلني سباوون خوشبویه او پسته وږمه د غرنیو گلانو عطرونو زموږ پر گاډي راشیندي.

ترور ترور مې گاونډیو کرکیو ته غلچکي غلچکي وکتل او سم مې په هماغسې پروڼۍ پېغلې سترگې ولگېدې، چې سپینه نرۍ غاړه يې له کرکۍ راکښلې وه او اوږدې وړېښمېنې طلايي څنې او اوربل يې د اورگاډي د توند باد له څپو سره شیند پر شیند اخوا دېخوا اوښتل را اوښتل.

همدا چې يې هوسۍ وږمه ترندې او برندې سترگې پرما ولگېدې، نو ما پرې هم بېواکه غږ وکړ: سهار مو نېکمرغه! هغې هم لکه ټول عمر چې لیدلی او کتلی اوسم، په یوه پېژندویه او مینه

وړي شان گړدود زما د سلام غبرگون وکړ او بېرته د لمر څرک په
 ښکلي ننداره بوخته شوه، زه هم ترې را شا کوچ شوم. یخ پخ پرځای
 کېناستم، تندي ته مې یو ټس ورکړ او په زړه کې مې له ځان سره
 وویل: ((هغه مې چې پر اسمان غوښتله، خدای پر ځمکه راکړه!!)).
 هو، ما نوره خپله ورکه او د لارې مله موندلې وه، داسې مې
 انگېرله چې د لمر وړانگې او د سباوون زړه راکښونکې وږمه او بیا
 شاوخوا غرونه، ځنگلونه، سیندونه او گلکڅونه طلايي کورونه او
 پرتمین ښارونه راسره یوځای ځغلي او د لمرین ختیځ پر لور زما د
 پردېسو هیلو بدرگه کوي. نور مې نو د ارمانونو غوټۍ باغ باغ
 غوړېدلې وې او ټوله نړۍ راته د گل په څېر موسکۍ موسکۍ
 کېده.

له کیسه لیکنې پرته استاد زیار یو زیات شمېر ادبي ټوټې هم
 لیکلي چې ځینې د تکلونو بڼه لري او چاپ کړي یې دي. دلته یې د
 لاسته راغلو ټوټو یادونه کوم.

د توبې ورونه:

د توبې ورونه د استاد زیار د هغې ادبي ټوټې نوم دی، چې
 (افراطینو ته) تر سرلیک لاندې د کابل پوهنتون اوونیزې د ۱۳۲۲
 کال د ۵ میاشتې د ۲۱ نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

تلک:

د پوهاند زیار یوه بله ادبي ټوټه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ گڼې په ۲۹-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول د زېري جريدې د ۲۵-۲۶ کلونو په گڼو کې د استاد زیار ځینې نورې ادبي ټوټې هم خپرې شوې دي.

خوب کالي:

خوب کالي د پوهاند زیار د یوې بلې ادبي ټوټې نوم دی چې لاندې به یې متن په بشپړ ډول راوړو:

زه په ختیځ کې وم،
ته په لویديځ کې
لومړی
پر ما ورځ راغله
او بیا پرتا
خو ته،
تر ما دمخه راوینس شوې
او دمخه ولښېدې
او زه
ځای پر ځای ویده پاتې شوم
ستاد کاروان د غږو غوږ
زما په غوږو کې
هسې خوبولې انگازې شوې
او زما خوب یې نور هم پسې لا درون کړ
تا

زما له خوبولتيا ناوړه گټه واخيسته
بېرته راپسې راستون شوې
په خوب کې دې رانه هرڅه ولجه کړل
او زه دې
پروچ ډاگ
ميراث او کورگډۍ
ويده پرېښودم...
هو

ترڅو چې زما د راوينښدو وار راسپده
او عقل مې سرته راته
بيا پېرۍ اوښتې وې
او پړاوونه پړاوونه
ترتالري پاتې وم
اوس نو
که يو خوا

له ډېرې بېوسۍ او نهيلۍ نه
زما د پښو سپينې غوټې شوې
نوبل خوا

تا هم راباندې داسې کوډې کړې دي
چې په سپېره خاورينه کنډواله کې
پر سپينه رڼا ورځ
په غرېدلو سترگو
خوب وړۍ يم

له کار او ژوند سره هماغسې مورويم

او خوب کالي مي لا
پر کار کاليو نه دي بدل کړي !!؟

ژبپوهاند زیار

وايي چې ((ژبپوهنه هغه علم دی، چې د یوې ژبې داخلي ساختمان او جوړښت تر څېړنې لاندې نیسي)).^(۱) پوهاند زیار هم په دې برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې کله په هېواد کې څوک د ژبې یا ژبنيو مسایلو په باب غږېږي، نو د استاد زیار نوم به یې تر ټولو لومړی په خوله کې وي.

ده تراوسه پورې په سلگونو علمي او تحقيقي مقالې د ژبپوهنې په برخه کې په ملي او هم بین المللي کچه لیکلې دي او ځکه خو یې باید لیکلې وای، چې د ده رسمي څانګه او مسلک همدا ژبه ده او په دې برخه کې یې لومړۍ درجې او علمي رتبې هم اخیستې دي.

ده د ژبپوهنې په برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې ګرد یې د ده پر نورو ادبي کارونو او نوښتونو هم پرېوتی دی. ټول خلک لومړی دا فکر کوي، چې د یو ستر ژبپوهاند نوم اخلي او د هغه په باب خبرې کوي، خو ځینې خلک لا په دې پوه نه دي، چې استاد زیار نه یوازې په ژبپوهنه کې استاد دی، بلکې په شعرو شاعري او داستان لیکنه کې هم استادي لري. موږ دلته د ده په باب له زیاتو خبرو څخه تېرېږو. د ده کار ټولو ته ښکار او څرګند دی، زموږ ډېرو خبرو او نه خبرو ته حاجت او اړتیا نه شته، هغه د خوشال بابا خبره:

لمر په ګوته پټاوه نه شي خوشاله

(۱) پوهندوی نور احمد شاکر، ژبني څېړنې، ۱۳۵۰ کال، مخ

هېڅ منکر مه شه له خپلې عاشقۍ

اوس به دلته لومړی د پوهاند زیار هغه ژبنۍ لیکنې چې پر بېلابېلو وختو یې په بېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو کې خپرې کړې دي له اخځ سره یادې کړو او د هغو پر څرنگوالي به لنډه رڼا واچوو او بیا د هغه په ځانګړو ژبنيو اثارو وغږېږو.

د ژبپوهنې نومونې:

د ژبپوهنې نومونې د استاد زیار د یوې اوږدې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې خپره شوې ده. استاد زیار د دې لیکنې د لومړۍ برخې په پیل کې وایي:

((د لوی څښتن په نامه د ژبپوهنې په نومونو لاس پورې کوم او په دې توګه په پښتو کې لومړی پلا د نومونپوهنې (Terminology) بنسټ ږدم دا ځکه یوه اړتیا ګڼم، چې زموږ ژبه نن سبا د نړۍ له سترو ژبو سره سیالۍ ته ملا تړلې ده.))^(۱)

په دې لیکنه کې د ژبپوهنې نومونې (اصطلاحات) په پښتو، دري، الماني او انګلیسي ژبو کښل شوي دي. د دې اوږدې ژبنۍ لیکنې لومړۍ برخه د وږمې مجلې د ۱۳۵۰ کال د ۵-۶ ګڼې په ۱۱۲-۱۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ترکیبات اسمی در زبان دری:

ترکیبات اسمی در زبان دری د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی چې په دري ژبه کښل شوې ده. په دې لیکنه کې د دري ژبې د نومونو د

(۱) دوکتور زیار، د وږمې مجله، ۱۳۵۰ ل کال، ۵-۶ ګڼه، ۱۱۲ مخ

جوړښت او څرنگوالي په باب گټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د خراسان مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۵ گڼې په ۱۵۰-۱۵۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د پورتني یادې شوې لړۍ بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ گڼې په ۴۷-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۶ گڼې په ۵۵-۵۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو گړدودونه ((لهجې)):

پښتو گړدودونه د هغې اوږدې لیکنې نوم دی چې د پښتو ژبې د بېلابېلو گړدودونو (لهجو) په باب په کې گټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه چې تر ۷۰ څخه زیات مخونه لري، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړۍ وال سیمینار د مقالو په مجموعه کې، چې پر ۱۳۵۴ کال جوړ شوی و، راغلې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ گڼې په ۵۷-۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال
د ۲-۱ گڼې په ۱۳۹-۱۴۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

پښتو آریو هه د استاد زیار د هغې ژبنۍ علمي خپرنیزې اوږدې
لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې په زیاتو گڼو کې په پرله پسې
توگه خپره شوې ده. په دې لیکنه کې د هغو لغتونو ریښې له نورو
ژبو، لکه هندي، پارسي، بلوخي، مونجي، سوغدي... سره خپرل
شوي دي، چې اوس په پښتو کې کارول کېږي. دا لیکنه د وږمې
مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۲-۱ گڼې په ۹۸-۱۰۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې څلورمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د
۱۳۵۱ کال په ۶ گڼه کې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې اوومه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲
کال د ۵ گڼې په ۶۳-۷۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې اتمه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲
کال د ۶ گڼې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۱-۲ گڼې په ۸۹-۹۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۲ گڼې په ۴۷-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۴-۵ گڼې په ۱۱۷-۱۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د زيات پياوړتوب په هيله يوه نوې هڅه:

دا د استاد زيار د هغې ليکنې نوم دی، چې هغې کې ده پر خپلې نوې وظيفې باندې د ټاکل کېدو له امله خپل هوډ ښوولی او د ليکلار په برخه کې يې لږ وډ پر معلومات وړاندې کړي دي. دا ليکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۳ گڼې په ۱-۳ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۳ گڼې په ۸۶-۸۸ مخونو کې خپره شوې ده.

ارتوگرافیک ريفورم (الفبايي سمون) زموږ له ملي انقلابي هيلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

د ژبپوهنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنه ده چې د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۴-۵ گڼې په ۲۱-۲۷ مخونو کې یې یوه یوه برخه خپره شوې ده. همداسې یې یوه وړه لیکنه کال دوه دمخه په جمهوري پلوشه کې هم وړاندې شوې ده (زیاته څرگندونه: د لومړي څپرکي وروستی برخه).

د تذکرة الاولیا ژبنی خوا:

د تذکرة الاولیا ژبنی خوا د پوهاند زیار د یوې بلې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې په ((د امیر کروړ یاد)) نومي کتاب کې چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۴۲ل کال خپور شوی، په ۳۹۰-۳۹۹ مخونو کې راغلې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۳-۴ گڼې په ۱۲۵-۱۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو څنگه په پښتو ودرېږي او څنگه پل واخلې:

یوه ژبنۍ علمي لیکنه ده چې د کابل مجلې د ۱۳۴۲ل کال د ۹ گڼې په ۲۰-۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

ژبپوهنه د پښتو په چوپړ کې:

یوه ژبنۍ لیکنه ده، چې د کابل مجلې ۱۳۵۷ل کال د ۲ گڼې په ۱۲۰-۱۷۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ويي پوهنې ته يوه لنډه کتنه:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ ل کال د ۳ گڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

لنډون د ليکنې پښتو د يوه معيار په توگه:

يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ ل کال د ۲ گڼې په ۱-۵ مخونو کې چاپ شوې ده. همدارنگه د زېري جريدې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ ل کال په گڼو کې هم خپره شوې ده.

مختصری پیرامون و جه تسمیة خراسان:

دا يوه علمي ژبنۍ خپرنه ده، چې په پارسي ژبه کښل شوې او د خراسان مجلې د ۱۳۶۲ ل کال د ۱۲ گڼې په ۵۴-۸۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د ويي پانگې په پراختيا کې د کر نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

يوه ژبنۍ مقاله ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ ل کال د لومړۍ گڼې په ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ويي پانگې په پراختيا کې د کر نومونو (فعلي مشتقاتو) ونډه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د غويي مياشتې د گڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.
په ويي پانگه کې د ستاينومونو (صفتونو) ونډه:
يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د غبرگولي د گڼې په ۳۷-۳۸ مخونو کې خپره شوې ده.
د پکتيا گړدودونه:

په دې ليکنه کې د پکتيا گړدودونه تر خپرې لاندې نيول شوي دي دا ژبنۍ ليکنه د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۵ د وږي مياشتې گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانگې په پراختيا کې د بيا ځلي ترنگونو (تکراري ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د لړم د مياشتې د گڼې په ۲۹ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده.

د گډې ليکنۍ معياري پښتو پرېکړه د نوې تاريخي اړتيا په توگه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۲ کال د ليندۍ د گڼې په ۱۳ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويي پانگې په پراختيا کې د جوړه ترنگونو (جفتو ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د ليندۍ د
گڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.
د پښتو ويي پانگې په پراختيا کې د ټاکنټرنگونو
(تعيني ترکيبونو) ونډه:
يوه ژبنۍ خپرنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د
مرغومي او سلواغې د گڼې په ۴۸ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو دايرة المعارف بشپړ بدل:
يوه علمي او ژبنۍ ليکنه ده، چې د عرفان مجلې د ۱۳۵۲ کال د
لومړۍ گڼې په ۱۴۱-۱۴۲ مخونو کې خپره شوې ده.
راځي کليو، بانډو او غرو رغو ته ووځو او خپله
هېره کړې پښتو بېرته ياده کړو:
يوه ژبنۍ مقاله ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ کال د لومړۍ گڼې
په ۱۲ او ۳۷ مخ کې خپره شوې ده.
گړدودونه (لهجې):
د استاد زيار د گړدودونو د مقالې دويمه برخه ده، چې د پکتيا
مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۲ گڼې په ۲ مخ کې خپره شوې ده.

اسمي مشتقات (نوم بېلنگونه) زموږ د ليکنې
پښتو ستره برخه ده:
يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۲
گڼې په ۱۸ مخ کې خپره شوې ده.
موږ او ژبه:
دا يوه بله ژبنۍ خپرنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۲ل کال د
وږي د گڼې په ۳۷-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.
خپلسري معياري پښتو به څنگه وي؟ پښتو که
ناپښتو؟
يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۳ل کال د
لومړۍ گڼې په ۱۲۲-۱۲۴ مخونو کې خپره شوې ده.
له ثور انقلاب راهيسې په پښتو کې نوې ويي
رغاونه (نيولوگيزم):
دا يوه بله ژبنۍ ليکنه ده، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له
خوا په يوه جوړ شوي سيمينار کې اورول شوې او بيا په (پښتو
خپرنې) نومي غونډه کې پر ۱۳۲۷ل کال په ۴۱۲-۴۵۹ مخونو کې
خپره شوې ده.
د سويس له برنه رالېږل شوی ليک:
کابل مجلې ته د پوهاند زيار رالېږل شوی ليک دی، چې په هغه
کې د ژبپوهنې د اصطلاحاتو په باب خبرې شوي دي. دا ليک د

کابل مجلې د ۱۳۴۷ل کال د ۱۱-۱۲ گڼې په ۱۰۹ مخ کې خپور شوی دی.

د پښتو پرمختګ د هغې د پرابلمونو په حل کې
نغښتی دی:

دا د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د وږي د میاشتې د گڼې په ۲۳ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

سم یې لیکئ او سم یې لولئ، (په) او (پر) یو د بل
پر ځای مه کاروئ:

دا هم یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د دوو سربلونو (په) او (پر) د کارولو د
څرنگوالي په باب په کې څرګندونې شوې دي. دا لیکنه د هېواد
ورځپاڼې د وري په ۱۳ گڼه کې خپره شوې ده. دا لیکنه د هغې لړۍ یو
ټوک دی چې په نوموړي ورځپاڼه کې کله نا کله خپرېده.

سربلونه او ستربلونه:

دا هم د استاد زیار د یوې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د پښتو ژبې
د لیکلار په باب لیکل شوې ده. دا لیکنه د یوې مرکې په ترڅ کې د
(جوانان امروز)) مجلې د ۱۳۲۲ل کال په گڼه کې راغلې ده او هم په
ځانګړي ډول په یوه جلا پاڼه کې هم چاپ شوې ده.

((په اوسنۍ لیکنۍ پښتو کې د نوې ویي
رغاوڼې اړتیا)):

د استاد يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ل کال د ۱
گڼې په ۴۵-۴۷ مخونو کې په الماني ژبه خپره شوې ده.

((پښتو ژبې او ادب ته يوه لنډه کتنه)):

د استاد زيار ليکنه ده، چې د ۱۳۵۸ل کال په کالني کې خپره
شوې، په الماني ژبه عبدالغفار ژباړلې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل
کال د ۴ گڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(پښتو ژبې او ادب ته يوه کتنه):

دا هغه ليکنه ده، چې د عطار له خوا په الماني ژباړل شوې او د
پښتو مجلې د ۱۳۵۹ل کال لومړۍ گڼې په ۹۲-۱۰۵ مخونو کې خپره
شوې ده.

نومترنگونه- د پښتو ويي رغاونې يو خورا ډېر
زېږی ډول:

د استاد زيار يوه بله ليکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ل کال د
۳ گڼې په ۲۵-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ويي پانگه (لغوي ذخيره):

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳ گڼې په
۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۱-۲ گڼې
په ۲۴-۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ گڼې په ۳۳-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ گڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

زموږ ليکنې او جمله رغاونې:

دا يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۱ل کال د ۱۰-۱۲ گڼې په ۷۵-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

له اساطيري ضحاکه تر رښتيني تاريخي سهاکه:

دا يوه ژبنۍ او تاريخي څېړنه ده، چې استاد د ابوالقاسم فردوسي تلين په وياړ د جرگې مجلې د ۱۳۷۰ل کال په لومړۍ گڼه کې خپره کړې ده.

افغاني فرهنگ د پلوراليزم په رڼا کې:

دغه ليکنه د وخت د فرهنگي او په تېره د هنري زېږونو د يوې ارزونې په توگه د وطن مياشتنۍ د ۱۳۷۰ل کال په دويمه گڼه کې خپره شوې ده.

زموږ په هنري زېږندويۍ کې د نويو هڅو يو لنډ
جـاـج:

دغه ليکنه هم پاسنۍ ليکنې ته ورته منځپانگه را اخلي او د
وطن مجلې د ۱۳۷۰ ل کال په څلورمه گڼه کې چاپ شوې ده.

ځانگړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار

ويي رغاونه:

ويي رغاونه د پوهاند زيار يو ژبني اثر دی چې په هغه کې ځينې ژبني مسايل په ځانگړي ډول پښتو وييونه (لغتونه) خپرل شوي دي. دا اثر د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۵ کال کې په گسستنر ډول خپور شوی او په ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توگه ورڅخه گټه اخيستل شوې ده.

د ژبپوهنې بنسټونه:

دا هم د استاد يو ژبني اثر دی، چې د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۳ کال کې په گسستنر ډول چاپ شوی دی. له دغه اثر څخه د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توگه گټه اخيستل شوې ده.

نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی:

((نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی)) د پوهاند زيار يو بل ژبني اثر دی، چې پر ۱۳۵۲ کال د کابل پوهنتون له خوا په گسستنر ډول په دري ژبه کښل شوی، په عمومي ډول په کې د ژبې او ژبنيو مسايلو او ژبنيو کورنيو په باب معلومات راغونډ شوي دي او د فلسفې څانگې شاگردانو ترې د درسي مضمون په توگه گټه اخيستې ده.

پښتو - دري فرهنگ:

پښتو دري فرهنگ يو علمي او سيستماتيک فرهنگ دی که څه هم دغه فرهنگ د دولس زرو (۱۲۰۰۰) پښتو وييو په درلودلو سره منځنۍ کچه لري، خو نژدې ټوله پښتو ويي پانگه په بنسټيزه او کليدي توگه را اخلي. دا اثر ټايبستي ۱۵۰۰ مخونه لري. دغه فرهنگ له ۱۳۵۳ل کال راهيسې حروفي چاپ ته چمتو دی، خو استاد زيار نه غواړي، د چاپي تېروتنو بلهاري شي او داسې کښاند (خطا) هم ډېر کم پيدا کېږي، چې د غږيزې (فونيمیکي) ابېڅې له توغه يې ووتلای شي.

ويي پوهنه:

ويي پوهنه يا علم اللغت د پوهاند زيار د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۶۰ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا د لوړو او مسلکي ښوونو د وزارت په چاپخونه کې د شوکت حسيني په خطاطۍ په افيسټ ډول او په ښکلې کچه او ډيزاين د ۱۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. دا کتاب د استاد زيار له خوا د پښتو ويي پوهنې او ملي ژغورنې د لارې شهيد عبدالرحمن لودين ته ډالۍ شوی دی.

نوموړی کتاب ټول ۳۵۱ مخونه لري او د استاد د څو کلونو د کار يېره (ثمره) ده. په دې کتاب کې د پښتو ژبې يو گڼ شمېر وييونه (لغتونه) له پارسي انډول سره يوځای راغلي دي. په ياد شوي اثر کې د پښتو ژبې د لغتونو د جوړښت او څرنگوالي په باب پوره پوره

معلومات وړاندې شوي دي. د دغه کتاب په پیل کې په درېو مخونو کې د دوکتور زیار یو یادښت راغلی او وروسته بیا په دوو مخونو کې د پوهندوی نور احمد شاکر یوه کتنه راغلې ده.

پوهندوی شاکر د دغه اثر په باب لیکي:

((دغه کتاب د دوکتور زیار د څو کلونو د څېړنو او پلټنو محصول دی او د پښتو ویي پوهنې (لیکزیکولوژۍ) په برخه کې یو لومړی جامع او سیستماتیک اثر دی. نوموړی همدارنگه زیاتوي: ((زیار دا عیني مساله په خورا ښه توګه دلته څېړلې او شرح کړې ده چې پښتو غوندې د یوې نوې علمي کېدونکې ژبې کار باید د لغوي زېرمې له برسېروني، ټولنې او پرکار اچونې څخه بېل شي او په دې توګه د محاورې، د متني، مصنوعي او مستعارو برخو ترمنځ یو اندول ټینګ شي)).

د نور احمد شاکر تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د هغه وخت د انګلیسي ژبې او ادبیاتو د رشتې استاد پوهندوی محمد عمر زاهدي تقریظ راغلی دی، چې د دې کتاب د څرنگوالي په باب یې رڼا اچولې ده. ښه به وي چې د دغه ارزښتمن کتاب د زیاتې پېژندنې په هڅه د هغه نیولیک (فهرست) راوړو:

د وییونو ډولونه:

— ویي پانګه (لغوي ذخیره)

— ویي پیداښت، ویي جوړښت، ویي جوړونه

— د پښتو کولتوري کولو ليار...

- پلټنه، ټاکنه، پورونه
- نیولوگیزم یا لغت جوړونه
- د لیکنۍ پښتو یوه تاریخي اړتیا
- د خپلې پانگې ترویج، تصفیه نه گڼل کېږي.
- هممانیز (مترادف) وییونه
- پور وییونه (مستعار لغات)
- وییکی (ادوات)
- گړنې یا اصطلاحات
- د ویی رغاونې له مخې د کرډولونه
- (کر نومونه) (فعلي مشتقات)
- ننوم بېلنگونه (اسمي مشتقات)
- ستاینومونه (صفتونه)
- چار نومونه
- اړیکنومونه (نسبتي اسماء)
- لوښنومونه
- ځاینومونه
- مانا نومونه
- وور نومونه
- وور نوم ډوله، څیز نومونه
- ډېر گړي (جمع) څیز نومونه
- ترېنگونه
- ستاینوم ترېنگونه

— جوړه ترنگونه (بشپړاند، همدانيز، کړول، څيزنوم، ستاينوم)
— ټاکنترنگونه (لوبښوم، څيزنوم، ستاينوم، څيزنوم)
— بياځلي ترنگونه
— يومخيز
— برخيز
— برخيز سمغري
— ورته مانيز- مقفی
— ورته مانيز- مقفی
— مقفی- مهمل
— نوې نومونې (اصطلاحات)
— راز راز ترنگونه

د یادونې بل ټکی دا دی، چې ځینې خلک داسې فکر کوي چې
گنې دکتور زیار یوازې داسې سوچه پښتو غواړي، چې بېخي د
بلې ژبې یوه کلمه هم په کې راغلې نه وي، خو په حقیقت کې داسې
نه ده. دا دی ددغه ټکي د روښانیتا په موخه د یاد شوي کتاب خو
مخونه را اخلو:

د خپلې پانگې ترویج تصفیه نه بلل کېږي:

زموږ غوندې په یوه وروسته پاتې ټولنه کې هر نوی گام زوړ
عنعنې ذهنیت پاروي، که څه هم دا نوی گام د نوي ژوند زېږی وي
او د نړۍ والې سیالۍ سریزه. دلته د نوي گام اخیستونکي ته

یوازې زغمه نه، چې سربښندنه او قرباني په کار ده چې یې د خپلې ټولنې د نوي کولو په خاطر د بري شرط او آډ وگڼي، دلیل او منطق په دلیل او منطق ځواب کړي او هسې بې منطقي او سرزوري په ((قالو سلاما))، نو ځکه مو دغه د تخنیکي خبرو پرځای د پښتو لیکلار په برخه کې د نوي گام دفاع غوره وگڼله.

لیکونکي په ژبپوهنه کې لوړو زده کړو او په هېواد کې د پښتو گړدودونو (لهجو) اوږدو څېړنو تر هر څه لومړی د پته څیر کړي چې پښتو بڼه نوي علمي او کلتوري ژوند ته ورتمبول کېږي او گړی پر گړی او ورځ پر ورځ د بې کچه عربیزم په منگولو کې په لوی لاس وربښکېل کېږي، تردې چې بې کور ته هستي له ډار سره مخامخوي او په ډېره لنډه موده کې یې د گډوله کېدو او بیا د بېخي پردې کېدو کېدون رامنځته کوي.

د دغه ستر خطر د مخنیوي لپاره د څو نورو خواخوږو پښتو لیکوال په ننگه او ملاتړ مې وپتېيله چې په همدې (نوي علمي او کلتوري ژوند) پیل کې چې په منځوال (اوسط ډول) لا د شلمې پېړۍ په یوه پوهنه او فن کې هم یو لیکلی یا ژباړلی اثر نه لري او د چا خبره کار له کاره تېر نه دی، په ډېره چټکۍ او هراړخیزه توگه د پښتو آره او اصیله پانگه رابرسېره خوندي او جوتنه شي او د دودولو او کارولو لپاره یې سیخه شي.

د نورې علمي او کلتوري نړۍ ازمېښتونه او چمونه هم په واک کې وو، هغه دا چې دلته له موږ سره د نوي ژبپوهنې د بنسټونو او څېړندودونو تر څنګه لکه څنګه چې انګرېزي، جرمني، پرانسي،

روسي او نورو يادو ژبو د خپل علمي ژوند په پيل او اغاز کې له درو، په بله وينا څلورو لارو څخه خپله پانگه رابشپړه کړې او هغه دا چې لومړۍ خپله آره پانگه له گړدودو (لهجو) څخه راتړلاسه کړې، بيا يوازې په علمي تخنيکي او مدني ډگر کې د پښتو د ويي پوهنې او ويي رغاونې بنسټونو له مخې نوې ټاکنې وکړې او تر ټولو وروسته بيا پرديو ژبنيو (وارداتو) ته غېږ پرانيځي.

په دې هڅه مو تر دا منځ د يوه اندول او تناسب د ټينگولو لپاره سمدلاسه د (يوې-نگه بشپړې-کره ليکنۍ-يا علمي پښتو) د رامنځته کولو لپاره د فيصدي آراو معيار وټاکه:

— په سلو کې (۲۵) له اوسنيو گړدودو (لهجو)، (۲۵) له زړو ادبي متنو، (۲۵) له ټاکنو او (۲۵) له نورو ژبو څخه د پورونو په توگه. هو، د هرې عصري ژبې پانگه پر دغو څلورگونو بنسټونو ولاړه ده. (لهجوي، متني، مصنوعي، عاريتي).

پښتو هم حق لري له نړيوال دود سره سم د پردۍ پانگې ترڅنگه خپله پانگه په کار واچوي او د نورو ژبو غوندې علمي او مدني اصطلاحات وټاکي.

— پښتو د خپلې پانگې ترويج غواړي، نه تصفيه او د نورو ژبو غوندې د علمي اصطلاحاتو ټاکنه.

ژبنۍ خبرې په ژبپوهانو پورې اړه لري. يو ژبپوهاند پوهېږي چې کوم اړخ ولسي دی او کوم علمي.

— د پښتو پانگې تشبېت د نوي علمي ژوند لپاره د وخت اړتيا ده، ټولونه او پکار اچونه.

_ پښتو هم حق لري، همدومره د غريزې او غريزې مخنيوی
 وکړي چې له خپلې ټولنې پردي نه شي.
 او تر ټولو وروسته پښتو پردي پانگې ته په سلو کې (۲۵) زیاته
 اړه نه ده او د خپلې پانگې ترویج تصفیه نه گڼل کېږي.
 دا شعارونه د هغو بې منطقيو او بې ځایه تورو غبرگون دي،
 چې له علمي، عيني او افقي حقایقو څخه سترگې پټې کړي او څه
 یې چې پر خوله ورځي، هغه ووايي:
 له تنگ نظرو، ځان ساتو او ځان ښکارو سره لومړۍ درسته او
 حربه داده، چې گوندې زموږ دغه کار تصفیه او پیوریزم دی او دا
 یو زور ړتلی او فاشیستي مسلک دی.
 یوه ډله داسې پوهېدلې ده، چې موږ گوندې د خلکو (گړنۍ)
 پښتو سموو، نه د لیک او علم پښتو، ځینې دا سپسته رامنځته
 کوي، چې د نړۍ ژبې او بیا زموږ د گاونډي دا دغه کار نه کوي، نوي
 څیزونه نه دودوي، موږ یې ولې دود کړو؟ او له دې ناخبره چې که
 نورو ژبو یو څو پېړۍ مخکې دا هڅه کړې او زموږ گاونډیانو
 (تورکي او ایران) که پخوا دومره نه وه کړې، همدا اوس یې کوي او
 روان دي او حق هم لري، ځکه یو هېواد چې هر څومره ځان نړیوال او
 بشروال گڼي، خپله ژبه او کلتور سل په سلو کې پردي کول نه
 غواړي، ځینو دا اورېدلي دي چې ژبه په دې ډول سوچه کول د ژبې
 عامه استفاده راتیتوي او زموږ په راډیويي او اخباري پښتو باید
 هر سړی پوه شي. حال دا چې دلته د هر سړي پوهېدل په یوې داسې
 بې لیک لوسته ټولنه کې بې له هغې کوم امکان نه لري، نه د

لهجوي لغاتو له پلوه او نه د علمي لغاتو له پلوه او يو څه لږ پراخ
الواکي بيا په داسې حال کې چې د آرو ويونو او ټاکنو دودول د يوه
آر (اصل) په توگه مني، مگر ټوکونه او جزئيات يې نه. دا نو په
رښتيا هماغه ډله ده چې دليل او منطق ته غوږ نيسي او سپړي
ورسره يوې روغې ته رسېدای شي.

پښتو نوم تر څنگونه (اسمي ترکيبونه):

پښتو نوم تر څنگونه يا (اسمي ترکيبونه) د استاد زيار د دوکتورا
تيزس دی، چې د سويس د برن پوهنتون له خوا پر ۱۹۷۴ کال خپور
شوی دی. دغه علمي ژبنی اثر چې په الماني ژبه کښل شوی او ۱۱۲
مخونه لري، د هند و اروپايي زړو او نويو ژبو د ويي رغاوې
(لغوي ساختمان) په رڼا کې د پښتو ويي رغاوې او بيا نوم تر څنگونه
تر څېړنې لاندې نيسي او بېلابېل ډولونه يې په بېلابېلو څپرکو او
لښتليکونو (جدولونو) کې وړاندې کوي پر دغه کتاب باندې د
سويسې، الماني، فرانسې او امريکايي پوهانو له خوا ارزونې او
کره کتنې شوې دي، چې يو لړ يې زموږ په خپرونو کې هم انگازه
موندلې ده.

الماني - پښتو فرهنگ:

دغه فرهنگ د استاد زيار د يوه شپږ ژبيز فرهنگ يوه برخه ده چې
په ختيز المان کې د برلين د هومبولت پوهنتون د ايراني پوهنې او
افغانپوهنې د څانگې له خوا د څو کلونو راهيسې تر کار لاندې دی

او تراوسه لا چاپ ته استول شوی نه دی. دا اثر څه د پاسه ۱۵۰
مخونه لري.

پښتو ليکلار:

پښتو ليکلار د دوکتور مجاور احمد زیار یو بل دروند ژبني اثر
دی، چې د ۱۳۲۰ ل کال د کب پر میاشت د ننگرهار پوهنتون د
ښوونې او روزنې د پوهنځي له خوا په ښکلي کچه او صحافت له
چاپه راوتلی دی.

دا اثر ټول ۲۲۷ مخونه لري او د پښتو ژبې د لیکنې لپاره یو ښه
اثر دی. په دې اثر کې د پښتو ژبې د معیاري لیکنې لارې چارې په
مفصله توګه خپرل شوي دي. دغه اثر ((د یوې یوازینۍ کره
(معیاري) لیکنۍ پښتو)) ((مانیفیسټ)) بلل شوی دی (د هیله
من د ماسټرۍ تیزس). د کتاب په پیل کې په درو مخونو کې په
خپله د پوهاند زیار یادښت راغلی دی. نوموړی اثر د غلام محی
الدین افغان د شپېتم تلین په ویاړ خپور شوی دی.

د کتاب له ۱۷۹-۲۰۲ مخونو پورې هغه لغتونه راغلي دي، چې په
پارسي او پښتو کې کارول کېږي او د پارسي مانا ترڅنګ یې د
پښتو درسته او نادرسته مانا هم راغلي ده.

له ۲۰۳-۲۱۰ مخونو پورې ځینې هغه لغتونه راغلي دي چې د دري
او پښتو ژبې ترمنځ ګډ دي او په پښتو کې یې سمه او ناسمه
کارونه ښوول شوي ده.

تر دې وروسته بيا له ۲۳۷-۲۲۲ مخونو پورې د ځينو لغتونو ويي پانگه راغلې، چې په پارسي ژبه هم مانا شوي، دلته له دغه با ارزښته اثر سره د زياتې بلدتيا په هڅه د هغه نيوليک او يو مطلب را اخلو:

- څو نومونې (تړنومونه)
 - يوه ننگه، بشپړه او کره ليکنۍ پښتو.
 - معياري کېدنه د پښتو لومړنۍ رپه
 - لنډون د ليکنۍ پښتو د يو معيار په توگه
 - پښتو پردۍ پانگې ته په سلو کې...
 - نيولوگيزم (ويي رغاونه)
 - هممانيز (مترادف) وييونه
 - همجوليز او ډېر مانيز وييونه
 - وييکي (ادوات)
 - گړنې (اصطلاحات)
 - (څو) يا (تر څو)
 - له (چې) سره (کوم، چا...، مه ملگري کوئ!
 - سم، سوچه، لنډه، روانه او اسانه پښتو
 - د معياري ليکنۍ پښتو اړتيا
 - ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!
 - ويي پانگه (لغتنامه)
- دا دی، د دې کتاب له ۲۱-۲۴ مخونو پورې يو مطلب را اخلو:

له (چې) سره (کوم-څوک-چېرې...) بې ځايه مه
يو ځای کوی!

لکه څنگه چې په کابلۍ پښتو کې د دري ژبې ((تا)) تراغېزې
لاندې (څو) او (ترڅو) يا (څو چې) او (ترڅو چې) بې ځايه دود
موندلی، دغه راز په پېښورۍ پښتو کې د اردو ژبې له لوري د
انگرېزي اړيکنو مخرو (ارتباطي ضمير و) تراغېز لاندې (کوم
چې)، (څوک چې)، (څومره چې)، (کله چې) ...، هسې بې ځايه
کارېدنه موندلې ده. ښايي دلته له انگرېزي پرته د نورو اروپايي ژبو
مخامخ اغېزه هم بې ځايه نه وي او کوم پښتانه ليکوال، چې تر زده
کړې وروسته خپل هېواد ته راستنېږي او تازه په پښتو ليکنه يا
ژباړنه پيل کوي، نو په ناځان خبري (غير شعوري) ډول د خپلې زده
کړې ژبې په پېښو د پښتو له آر (اصيل) او ساده ارتباطي ضمير
(چې) سره (کوم)، (څوک)، (چا)، (چېرې) او داسې نور استفهاميه
ضميرونه ملگري کوي او په دې توگه خپله پښتو کړکېچنوي، لکه
په دې وروسته جملو کې:

- ۱- ما هغه نجلی ولیده (څوک) چې په کابل نندارې کې کار کوي.
- ۲- نن مې هغه سړی ولید، (چا) چې له ما سره مرسته کړې وه.
- ۳- زه په داسې کور کې اوسېږم، (کوم) چې دوه ورونه لري.

په سمه پښتو:

- ۱- ما هغه نجلی ولیده چې په کابل نندارې کې کار کوي.
- ۲- نن مې هغه سړی ولید چې له ما سره بې مرسته کړې وه.

۳- ما يو کتاب واخيست چې له چاپه نوی راوتلی دی.

۴- زه په داسې کور کې اوسېږم چې دوه وروڼه لري.

د پورتنیو تقلیدي مرکبو ارتباطي ضمیرونو داسې نورې بېلګې له پېښور، مسکو او بي بي سي راډیو څخه اورېدل کېږي چې دوی خپلواکې جملې سره په وچ زور یوځای کوي، لکه په دې وروسته بېلګو کې:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، څوک چې د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې کوي.

۲- ما پښتو ګرامر ولیکه، کوم چې اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، چېرې چې هوا ډېره په زړه پورې وي.

۴- زه مابنام کورته راغلم، کله چې هوا خرابه وه.

په سمه پښتو:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، دی به هلته د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې اترې وکړي.

۲- ما پښتو ګرامر ولیکه، دغه کتاب اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، هلته ژمی ډېر په زړه پورې وي.

۴- زه مابنام کورته راغلم، دغه مهال هوا خرابه وه.

له ښه مرغه دغه ډول جملو لا زموږ لیکنو او خپرونو ته لاره نه ده پیدا کړې او هیله ده پښتو لیکونکي ترې مخکې له مخکې ډډه وکړي.

ددې بې ځايه پېښو په لږ كې دا وروسته بېلگې هم د پاملرنې وړ دي:

- ۱- ما هغه سړی وليد د چا په باره كې چې ما ډېر څه اورېدلي وو.
- ۲- د نړۍ پرمختللي ځواكونه به د نړيوال امپرياليزم هغه ټولې دسيسې شنلې كړي د كومو له مخې چې د اتومي جنگ خطر رامنځته كېږي.
- ۳- توريالي له كندهاره په هغه الوتكه كې راغی، په كومه كې چې ځلمی هم و.
- ۴- زه له لغمانه راغلم، له كوم ځايه چې ډېرې ښې وريجې راځي.
- ۵- زه په كابل كې اوسېږم، له كله راهيسې چې په كارگو مارل شوی يم.

په دې توگه پښتو (چې) پر بيانيه، علنيه، ارتباطيه او داسې نورو دندو سربېره لكه د (ترڅو) په برخه كې يې چې يادونه شوې، د اروپايي ژبو د ټولو ارتباطي ضميرونو دنده هم پر ځای كوي، هغه هم په دې شرط چې په ملگري جمله كې ورسره بل ارتباطي ادا (اړيکوييكي) هم راغلی وي، لكه (يو، هغه، داسې...) لكه په پورتنیو پنځو لومړيو جملو كې. كه نه، (چې) په ځانته ډول د نورو ژبو غوندې هېڅكله د دوو خپلواكو جملو د يوځای كولو لپاره د ارتباطي ضميرونو په توگه كارېدلای نه شي، لكه په تېرو دويم ډول پنځه گونو جملو كې. همدا خبره ده چې په پښتو كې ډېرې جملې سره لږې كول يا په بله وينا ډېرې پېچلې مركبې او مختلطې (گډې او گډلې) جملې جوړول سم نه دي او كه څوك يې له نورو ژبو نه په

پېښو جوړې هم کړي، یو نادوده کار به وي، لکه د (خو)، (ترخو)،
 (کوم چې)، (چا چې) او داسې نورو څیزونو بې ځایه کارونه.
 که کوم لیکوال نه غواړي یو مطلب په بېلابېلو خپلواکو جملو
 کې څرگند کړي، بلکې د دوو یا زیاتو جملو ته سره اړیکې ورکړي،
 نو ورته په کار دي چې پورتنۍ ارتباطي شرطونه پرځای کړي او که
 وغواړي، گرد سره د دوو یا زیاتو خپلواکو مطلبونو لپاره سره دوی
 یا زیاتې خپلواکې جملې وټري هم کولای شي، د پښتو د گرامري
 جوړښت دننه له راز راز ارتباطي وییکو (صله او موصول) څخه کار
 واخلي، بې له دې چې د اروپایي ژبو تقلید وکړي، لکه په دې
 وروسته جملو کې:

((زه د سپین غر په لمن کې زېږېدلی یم (چېرې چې) څپاند
 رودونه بهېږي او سمسور کڅونه څړوبوي)). دلته گران لوستونکي
 ښه قضاوت کولای شي چې کومه بېلگه له پښتو رغاونې سیستم
 سره ښه تراړخ لگوي؟ د اجمل خټک په دې لاندې شعر کې که څه
 هم د (څوک چې) د کارونې یو شرط پرځای شوی نه دی او هغه دا
 چې د هغې فرعي جملې په سر کې یې ځای نیولی دی چې تر اصلي
 جملې وروسته راغلې ده، مگر د شعري اړتیا له مخې دومره نادوده
 نه برېښي، که نه په نثر کې باید د پښتو گرامر له دود سره سم
 دغسې څرمه جملې تل تر آرې دمخه راشي.

ځی هغو خوارو ته جنت وگټو
 څوک چې له موره دوزخیان پیدا دي

د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه:

دا هم د پوهاند زيار يو علمي ژبنی اثر دی، چې استاد زيار له ۱۳۲۳ل کاله تر ۱۳۶۲ل کال پورې د برلين په هومبولت پوهنتون کې د استادۍ د دندې د ترسره کولو پړوخت ليکلی دی او اوس چاپ ته تيار دی، په دې اثر کې د پښتو او الماني ژبې پرتله شوې ده. دا اثر په الماني ژبه کښل شوی او تر ۱۰۰ زيات مخونه لري.

پښتو پښويه (گرامر):

پښتو پښويه (گرامر) د استاد زيار يو ژبنی اثر دی، چې په ۱۳۶۲ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا په ښه ډيزاين او کچه د لوړو او مسلکي ښوونو په چاپخونه کې چاپ شوی دی. دا اثر د نوې علمي ژبپوهنې پر بنسټ ليکل شوی دی او په پښتو ژبه کې د گرامر په برخه کې يو نوی او ستر اثر گڼل کېږي. دا اثر له يوه يادښت او دوو کتنو پرته ټول ۲۷۴ مخونه لري. دا اثر د پښتو گرامر بنسټ ايښودونکي پير محمد کاکړ ته اهدا شوی دی. د کتاب په پيل کې د استاد زيار خپل څلور مخيز يادښت راغلی دی، چې يو ځای ليکي: ((ما د ژبپوهنې د يوه نوي زده کوونکي او پښتو گړدود څېړونکي په توگه د سويس له زده کړو نه له بېرته راستنېدو سره له زړې ژبپوهنې او زړې ژبښودنې سره يو مخيز نه پخلا کېدونکي سر غړاوي ته راودانگل او خپله لومړنۍ دنده مې

دا وبلله چې له پښتو خانگي څخه نور د زړې ژبښودنې تېر
وېلېږدوم...)).

پر دې اثر باندې د استاد زيار تر يادښت وروسته په ۳ مخونو کې
د پوهاند محمد رحيم الهام يوه کتنه راغلې ده چې وايي: ((پښتو
پښويه (گرامر) د پښتو په تشرېحي ژبپوهنه کې يو نوی د پام وړ او
گټور اثر دی. له دې گرامر نه پوهې د پښتو ځينې گرامرونه د
بهرنيو ژبپوهانو او کورنيو څېړونکو له خوا ليکل شوي دي، خو
زياتره يې عنعنوي څېړندود لري او معاصر علمي څېړندود په کې
نه دی کارول شوی او ځينې يې چې علمي څېړندود لري، مکمل او
مشرح نه دي. نوموړی زياتوي: ((دغه کتاب اوس د ازموينې له ډگر
څخه په هسکه غاړه راوتلی دی او بله دا چې په دې کتاب کې د
ژبپوهنې معاصر بين المللي اصطلاحات ټول پر پښتو اړول شوي
دي)).

د محمد رحيم الهام تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د
پوهنمل محمد صابر خويشکي له خوا يوه کتنه شوې ده، چې
نوموړی په يوه برخه کې وايي:

((د دې کتاب په تاليف کې چې د ليکوال د اوږدو مودو د څېړنې
او مطالعاتو نتيجه ده، له ډېرو سترو معتبرو کورنيو او بهرنيو
اثارو څخه استفاده شوې او په ډېر دقت او د يوه منظم پلان له مخې
او زموږ د زمانې د علمي مقتضياتو په پام کې نيولو سره ليکل
شوی دی او د محصلانو او نورو څېړونکو لپاره يو ارزښتناک او
گټور اثر دی...)).

په پښتو پښويه (گرامر) اثر کې په درو څپرکو کې تر دغو لاندې
سرليکونو لاندې بېلابېل ژبني مسایل خپرل شوي دي:

- ژبه
- غږ او ليک
- ژبه او گډه
- نومونې
- ځنځيري واحدونه
- اواز
- د اواز ډولونه
- بلغږ- فشار
- څپه
- گډ
- ويی- غونډله
- نومونه
- کړ
- وييکي
- ژبو هڼه
- گډ دود پوهه- پښويه
- غږ پوهه
- مورفولوژيکي اوبښتنې
- وينا ييز غږي
- ويند غږي

- زېږېدولونه
- پورويي
- زیرځي-وتوځي
- پښتو اواز پوهه
- تم بېواک
- د خپلواکو لښتليک
- نیمواک غبرونه
- غبرگغبرونه
- د بېواکو لښتليک
- کوچنۍ ترینه جوړه
- پښتو گړپوهه (صرف)
- نوم گړپوهه
- د نوم اوږون اړخونه
- ترینه نوم-نښینه نوم
- د گڼې نښې
- پېر (حالت)
- ناوښتونې نومونه
- خیز نوم
- ستاینوم
- شمېر نوم
- نومخړی (ضمیر)
- ځانگړنومخړي

- تولنومخري
- پوښتنومخري
- پلوي نومخري
- اړيکنومخري
- غبرگون- ناتيکنومخري
- گډه تولنومخري
- ټول- ځانگړي نومخري
- کړگړپوهه
- د مصدر جوړښت او دنده
- کړ اوړون توکونه
- کم اوړوني (حکمي متعدي)
- اوړونونه- تېرمهال
- لنډه تېرمهال
- لږ تېرمهال
- گوماني تېرمهال
- ارمانی تېرمهال
- اړوتی تېرمهال
- تواني او ټينگاري تېرمهال
- نالېږند کړ- خبري
- لنډه او لږ تېرمهال
- روږدني او ارمانی تېرمهال
- تواني تېرمهال

— تينگاري تېر مهال
— گوماني تېر مهال
— پوښتني تېر مهال
— هيښني او اړوتی تېر مهال
— د اوسمهال کړاوون- لېږند
— اړوتی، ارمانی او پوښتني...
— هېښني او تاني
— امري- تينگاري او غوښتني
— نالېږند- بشپړ وسمهال
— د اوستر مهال کړاوون
— د کړرغاوونې ډولونه
— ناوړېدنې کړونه
— وييکي
— سربلونه او اوستر بلونه
— وينا وابتني
— د پښتو کړونو انځور ليک
— غونډله پوهه- غونډله
— د غونډلې رغنده ټوکونه
— اوډون
— د ايښي او ايښوني سمون
— نومواله او کړواله غونډله
— يوه ستوې غونډله

— غبرگونډله

— گډه غونډله

— گډلې غونډله

— گړنې يا اصطلاحات

— غونډله پوهيزه شننه.

همدارنگه د کتاب په پای کې له ۲۵۷-۲۷۳ مخونو پورې د هغو نویو نومونو (اصطلاحاتو) او وییونو مانا راغلې ده چې په نوموړي اثر کې کارول شوي دي.

ددې کتاب د چاپ یا د ټوکونو شمېر ناڅرگند دی، خو د استاد زیار په وینا ۱۰۰۰ ټوکه چاپ شوی دی.

پښتو گړدودونه:

پښتو گړدودونه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې څه د پاسه ۷۰ مخونه لري. دا اثر یو ځل د ((پښتو څېړنې)) د ۱۳۵۲ کال په غونډه کې خپور شوی. همدارنگه د وږمې مجلې په ځینو گڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوې دي په دې اثر کې د بېلابېلو پښتو گړدودونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

پښتو آر پوهه:

پښتو آر پوهه د استاد زیار یو بل ژبنی اثر دی، چې د وږمې مجلې په ځینو گڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوي، خو د ځانگړي اثر په توگه لا تراوسه نه دی چاپ شوی.

دري- پښتو فرهنگ:

دري پښتو فرهنگ د استاد زيار يو بل ژبنی اثر دی، چې تراوسه
نه دی خپور شوی.

ژباړونکي زيار

ژباړه سره له دې چې په خپله هغې ژبې ته چې ژباړه پرې کېږي،
 گټوره نه پرېوزي، بلکې ژبې ته لا ډېر زيان او تاوان پېښوي. په
 خپله د استاد زيار خبره ((ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي)) او له
 همدې کبله پر پردو بهرنيو ژبو له لاسبري سره سره ژباړې ته زړه نه
 ښه کوي او پرځای يې خپرني او پنځونې ته زيات ارزښت ورکوي.
 خو بيا هم د ژباړې له لارې کېدې شي، موږ له نړيوالې پوهې او
 فرهنگ سره اړيکي ټينگ کړو، نور له خپل فرهنگ څخه خبر کړو
 او د نورو له هغه څخه خپل ځان بيا هم استاد زيار د ژباړنې په برخه
 کې د کتنې وړ کار کړی دی، خو د ده ژباړه هسې ژباړه نه ده چې گنې
 زموږ د ژبې پښتۍ به ماتې کړي. ده چې له هرې ژبې څخه پښتو ته
 څه راژباړلي دي، ښه يې ژباړلي دي، په ښه پښتو يې ژباړلي دي،
 په معياري پښتو او سوچه پښتو. دا ځکه چې ژبه د ده رسمي څانگه
 ده، دی په ژبه کې استاد دی. د هېواد پر لرغونو او اوسنيو
 څوارلسو ژونديو او نيم ژونديو ژبو يې خپرني کړي دي او په علمي
 ډول پر الماني، روسي، انگليسي، عربي او نورو بهرنيو ژبو
 پوهېږي او بايد هم د ده په ژباړنه کې د ((خو)) ځای نه وي.
 په ژباړه کې هر گوره له هغو کسانو څخه زياته تېروتنه کېږي،
 چې په پردې او بيا په ځانگړي ډول پر خپله ژبه علمي لاسبري ونه
 لري. دا دی، دلته د استاد زيار پر ژباړيزو فعاليتونو رڼا اچوم.

پوهاند زیار له خپل ژورنالېستیک فعالیت سره سم په ژباړنه لاس پورې کړی دی، چې له ۱۳۳۵ څخه تر ۱۳۳۷ پورې یې له دري څخه او بیا راوړوسته له انگریزي او الماني څخه رازراز موضوعگانې د مقالو او کتابو په بڼه په پښتو ژباړلې دي.

دلته د استاد د ژباړو یو لنډیز راوړم، خو بیا هم یادونه کوم، چې د ده د ټولو ژباړو موندل او سمهال یو ناشونی کار دی، ځکه چې ده له ډېر پخوا څخه په ژباړو لاس پورې کړی دی او لکه څنګه چې د ژورنالېستیک فعالیت په برخه کې یې یادونه شوې ده، د مخکې کلونو د جريدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسینونه په کتابتونونو کې نیمګړي دي. د ده د خپلې وینا له مخې له دري ژبې څخه یې لومړنۍ ژباړې پر ۱۳۳۵ ل کال په انیس ورځپاڼه کې خپرې شوې دي.

له انګلیسي څخه یې لومړنۍ ژباړه پر ۱۳۳۷ ل کال د هېواد په ورځپاڼه کې خپره شوې ده، چې د دغو کلونو د یادو شویو ورځپاڼو کلکسینونه اوس په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي.

دا یې هم د لاسته راغلو ژباړو لنډیز:

طب او حکمت په اسلام کې:

((طب او حکمت په اسلام کې)) د هغه اثر نوم دی، چې استاد زیار پر ۱۳۳۲ ل کال کله چې د ښوونځي د یوولسم ټولګي زده کوونکی و، له پارسي ژبې څخه ژباړلی دی او پر ۱۳۳۷ ل کال د

ښوونې او روزنې موسسې له خوا د خپلواکې رسالې په توګه
افسیت شوی دی، د مخونو شمېر یې څه د پاسه ۲۰ ته رسېږي.

د سره کوتل ډبر لیک:

د سره کوتل ډبر لیک یوه بله ژباړه ده، چې استاد زیار له الماني
ژبې څخه کړې ده. دا ژباړیز اثر د علومو اکاډمۍ له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو
په تیراژ پر ۱۳۶۹ کال له چاپه راوتلی دی، چې د مخونو شمېر یې
۱۰۰ ته رسېږي.

پښتانه او ورونه ملیتونه:

پښتانه او ورونه ملیتونه د دیموکراتیک المان د یوه
ختیځپوهاند ((بورخارد)) اثر دی چې استاد زیار هغه په پښتو
ژباړلی دی. دا اثر پر ۱۳۶۲ ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي
کومېټې له خوا په ښکلي کچه او سکېټ له انځورونو او عکسونو
سره د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ په دولتي چاپخونه کې چاپ شوی دی.
د نوموړي اثر متن ۹۲ مخونه لري او څه د پاسه ۲۰۰ عکسونه،
انځورونه او نقشي لري. له دې پرته یې په ۱۷ مخونو کې ویي پانګه
راغلي، یو مخ یې د تپروتنو سمونلیک او یو مخ یې
نیولیک (فهرست) نیولی دی. د کتاب سرته په دوو مخونو کې په
خپله د ژباړن یادښت راغلی دی. دلته د ده د پېژندګلوی لپاره د دغه
اثر نیولیک راوړم:

مخګڼه

مخنۍ خبرې

۳	د اسيا ناسپرلې غوتيې	لومړۍ څپرکۍ:
۱۳	پښتانه، تاجک او نورستانيان	دويم څپرکۍ:
۲۳	د غرنيو هېوادونو لرغونۍ مهال	درېيم څپرکۍ:
۴۸	د زرتشت په هېواد کې	څلورم څپرکۍ:
۶۷	د اسلام په څپان کې	پنځم څپرکۍ:
۸۲	د افغانستان پر لوري لار	شپږم څپرکۍ:
	يوه گرانه پاتمرې (ميراث)	اووم څپرکۍ:
		۹۲

دلته به د استاد له ژباړې سره د پېژندگلۍ په موخه د دغه اثر له اووم څپرکي څخه ۹۵ مخ راواخلو:

((يوه گرانه پاتمرې (ميراث):

کله چې ((وسپنيز امير)) پر ۱۹۰۱م کال ومړ، افغانستان تر بخارا هم وروسته پاتې و، دلته د راپاتې دوديزې (عنعنې) بنسټونې تر څنگه اروپايي فرهنگ او پوهې پښې هومره ټينگې کړې وې. انگرېزانو هم د کرگري فيوډالي ټبرينو ډلو ټپلو په کچه (سطح) د خپل ((سرحدي ولايت)) پښتانه او د سويل بلوڅان له ځان سره وساتل.

د ړنگېدونکې قاچاري واکمنۍ ختيځ چې بلوڅو او پښتنو په کې ژوند کاوه، له هر راز پرمختگه لرې پاتې و. په دې توگه منځنۍ اسيا په يوه بد اکر (حالت) په شلمه پېړۍ کې پل کېښود، چې تاريخ يې په کې د نړيوال تاريخ هغه برخه راخيسته چې د جنگ جگړو او اړپېچونو له لاسه ځيرې ويړې وه، دا هغه برخه ده چې

سپړنه يې زموږ د دغه کتاب له موخو (هدفو) څخه تېری کوي او
هغه زموږ د شپو ورځو د جنگ جگړو دمخه تاريخ انځورول وو او
دا دی زموږ د پېړۍ په پای کې د خوشال خان هغه ارمان رښتياينه
مومي چې درې سوه کاله مخکې يې داسې انځورلی و:
ترمغولو پښتانه په توره بڼه دي
که په پوهه پښتانه وای څه هوښيار

ولسونه چې سندوبله وکا
پادشاهان ورته سجود کاندې اختيار

که نفاق که اتفاق که جهل پوهه
د هر چا د خدای په لاس ده هره چار
دا چې نن سبا د هندوکش پر گنوله شاهانو سره نوره شلولې ده،
نو دا هيله غځونې کوي چې دوی به يوځل بيا د خوشال خان شعرونه
په نوې مانا راواخلي...)).
بلنه:

بلنه د انگلیسي شاعر الفريد د شعر پښتو ژباړه ده، چې د شعر په
نیم ازاد کالب کې اچول شوې او دوه درې کاله وروسته د کابل
مجلې د ۱۳۴۳ل کال په ۳ گڼه کې خپره شوې ده او په ((گلکڅونه))
نومي شعري غونډه کې يې هم راغلې ده. داسې ښکاري چې دا د

استاد زیار د ازاد شعر لومړۍ ازمېښتي بېلگه ده. دلته یې بشپړ
متن وړاندې کېږي، چې د کابل مجلې د یادې شوې گڼې ۴۷-۴۸
مخونه یې نیولي دي.

بلنه

پرېږدئ

پرېږدئ

زور جرس د نهیلو مه کړنگوئ نور

راشئ یه د نړۍ خلکو

دا نغمې مه غږوئ نور

پرېږدئ

پرېږدئ

بدمرغۍ او ناخوالې چې تېرېږي

وروستۍ شپه د زاړه کال ده

ورته گورئ سبا کېږي

په ناوړه فکر مه ځئ

نوي نوي شيان واخلي

د خوښۍ په شور و زوږ کې

نور په سردا جهان واخلي

پرېږدئ
ځئ پر خپله مخه
کال زوړ شوی اوس تېرېږي
رښتیا مل کړئ د خپل ځان
چې:
په درواغ کلي وړانېږي

پرېږدئ، پرېږدئ
چې تېر شوي
زاړه شوي
او ترې نه وینو هېڅ اوس
آ چې غل و پرېږدئ درومي
چې اوس خلاص شو له هغه اوس

نور یې هېر کړئ
اخ و ډب د نیستمناو، بې شتو پرېږدئ
پر ناسورو پر هرونو د همخپلو ملهم کېږدئ

راشئ بس کړئ
د مړ ژواندي حال څه فکر مه کوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زوړ جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور

مه کړئ

مه کړئ

يو د بل مخ ته گوزار

خپلو منځو کې

راشئ وکړئ تل لپاره

ښه روزگار خپلو منځو کې

په ښه خوی او ښو کړو وړو او

په خوږو پښتو خبرو

شئ راپورته په جگړه

د تورو تېو سره لرو

تنگ نظر کړئ لږ پراخه

له بېخای خوشې کارونو

نور مو ژوند په هوسايۍ کړئ

په زرو زرو کلونو

د زرگونو کلو جنگ او

هم نفاق مه يادوئ نور

پرېږدئ پرېږدئ

زور جرس د نهيلو مه کړنگوئ نور

راشئ

يه دنړۍ خلکو

دا نغمې مه غږوئ نور

(گلکڅونه، ۳۴-۳۷ مخونه)

د کنېشکا د سره کوتل ډبرليک:

دا د استاد زیار بل ژباړیز اثر دی، چې پر ۱۳۲۹ل کال د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په ټولګۍ قطع او صحافت د پوهنې په چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د افغان شوروي فرهنگي اړیکې (د ورزش په برخه کې):

له روسي منابعو څخه د استاد زیار ژباړه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۷ ګڼې په ۴۳-۵۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان شوروي فرهنگي اړیکې (د ورزش په برخه کې):

د استاد یوه ژباړه ده چې له روسي منابعو څخه شوې ده او د دوستۍ مجلې د ۱۳۲۲ل کال د ۲ ګڼې په ۵۲-۵۸ مخونو کې خپره شوې ده.

له انګلیسي ژبې څخه چې استاد کومې ژباړې کړي دي، د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۳۷ او ۱۳۳۸ کلونو په ګڼو کې خپرې شوې دي، خو د یادو شویو کلونو ګڼې اوس په کتابتونو کې نه شته.

د استاد بله ژباړه يو چيني داستان دی، چې يې د چيني اخځونو له انگليسي متن څخه په پښتو ژباړلی دی، چې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۳۹ او يا د ۱۳۴۰ کال په څو گڼو کې خپور شوی، خو ما د اړتيا وړ دا گڼې پيدانه کړای شوې.

د واخي ژبې ټولنيز دريځ:

دا د فرانسې افغانپوهاند (شارل کيفر) د هغې وينا پښتو ژباړه ده، چې په الماني ژبه يې د ۱۳۵۷ ل کال د تلې پر څلورمه د ژبو او ادبياتو په پوهنځي کې اورولې وه. په دې لکينه کې د واخي ژبې پېژندگلوي، له نورو ژبو سره د هغې اړيکي او همدارنگه د ژبې د جوړښت او څرنگوالي په باب معلومات ورکړل شوي دي. دغه ژباړه د وږمې مجلې د ۱۳۵۷ ل کال د ۳ گڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د هنري تندې د ماتولو لپاره چوپړ وهل:

دا د هغې ژباړې نوم دی، چې پوهاند زيار له يوې امريکايي خپرونې ((ريډر ايجسټ)) څخه په پښتو کړې ده او د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لومړۍ گڼې په ۳۲-۳۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ساو ژبه په ختيځ افغانستان کې:

دا يوه ژبنۍ څېړنيزه ليکنه ده، چې د الماني افغانپوهانند
گيورگ بودروس له خوا کښل شوې او استاد هغه په پښتو ژباړلې
ده. دا ژباړه د کابل مجلې د ۱۳۵۳ ل کال د ۲ گڼې په ۱۰-۱۵ مخونو
کې خپره شوې ده.

په زړه پورې خبرونه:

په زړه پورې خبرونه د پوهاند زيار هغه ژباړې دي، چې له الماني
ژبې څخه په پښتو ژباړل شوي دي او د کابل پوهنتون (پوهنتو
کابل) اوونيزې د ۱۳۲۲-۱۳۲۷ کلونو په ځينو گڼو کې خپرې شوې
دي.

دغه راز د پوهنې مجلې د ۱۳۳۸-۱۳۴۰ کلونو په ځينو گڼو کې
هم له بهرنيو سرچينو څخه د استاد زيار ځينې ژباړې خپرې شوې
دي.

همدارنگه يې د (گوند) لپاره له الماني او انگليسي څخه ځينې
ځانگړې ليکنې په پښتو ژباړلي دي، په تېره بيا د ۱۳۵۵-۱۳۵۷ ل
کلونو ترمنځ د گوند ((د ژباړې بورډ)) د غړي په توگه ((تاريخي
ماترياليزم)) په پښتو ژباړلی، چې يو نقل يې د ((انقلاب)) له
راتگ سره له منځه تللی او بل يې له ځانه سره ساتلی دی او همدا
ډول يې د گوند په سپارښتنه وخت ناوخت له ((واشنگټن پوست)
او ((زويدد ايجلند خايتونگ)) څخه يو لړ مطالب په پښتو او دري

را اړولي دي. دغه راز يې يوه بله ژباړه د زېري جريدې د ۱۳۶۴ل او يا
۱۳۶۵ل کال په يوه گڼه کې خپره شوې ده.

يادښت (سريزه) ليکونکي زيار

د غرونو څوکي:

د غرونو څوکي کتاب د عبدالکریم پټنگ له خوا اوډل شوی او پر ۱۳۵۹ کال د کابل پوهنتون د هغه وخت د ژبو او ادبیاتو بشري علومو د پوهنځي له خوا خپور شوی دی چې په درېو مخونو کې یې د کتاب د ارزښت او د لیکوال د هڅې په باب د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

نومورکي مؤرخین:

نومورکي مؤرخین د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر دی، چې پر ۱۳۵۹ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او په دوو مخونو کې پرې د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

د میا فقیرالله جلال ابادي فواید فقیرالله:

دا کتاب د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد په سريزه، تعلیقاتو او لغتنامې پر ۱۳۵۹ کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د پټې خزانې فرهنگ:

د پټې خزانې فرهنگ د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد يو ژبني اثر دی، چې په هغه کې د پټې خزانې د ځينو لغتونو څرنگوالي ښودل شوی دی. دا اثر پر ۱۳۲۲ل کال د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی او د استاد زيار له خوا پرې په دوو مخونو کې يادښت کښل شوی دی.

د ميا فقير الله پېژند ليک:

دميا فقير الله پېژند ليک د پوهاند عبدالحی حبيبي اثر دی چې پر ۱۳۵۹کال د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د پوهاند زيار له خوا په درېو مخونو کې يادښت کښل شوی دی.

د احمد شاه بابا د دېوان غورچاڼ:

دا د هغه کتاب نوم دی، چې د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد له خوا ترتيب شوی دی. په دې کتاب کې د احمد شاه بابا د دېوان د ځينو شعرونو انتخاب راغلی دی. دا کتاب پر ۱۳۵۷ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی او د پوهاند زيار له خوا پرې په دوو مخونو کې يادښت راغلی دی.

د چينيانو يونليکونه:

دا کتاب د عبدالکریم محب له خوا ژباړل شوی دی او د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی. په دې کتاب کې په دوو مخونو کې د پوهاند زیار یو یادښت راغلی دی.

دا لیکوال دا څېرې:

((دا لیکوال دا څېرې)) د هېواد د شاعرانو او لیکوالو تذکره ده، چې د ځوان شاعر او لیکوال افضل ټکور له خوا ترتیب شوې ده. دا اثر د قومونو او قبايلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا پر ۱۳۶۲ل کال خپور شوی او د استاد له خوا پرې په څلورو مخونو کې یو یادښت راغلی دی.

مقدمه یې برزبانشناسی:

د پروفیسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر له خوا لیکل شوی او د کابل پوهنتون له خوا پر ۱۳۶۳ل کال چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا په ۴ مخونو کې یوه پارسي سریزه کښل شوې ده.

زړه پانګه:

د دوست شینواري اثر دی، چې پر ۱۳۶۳ل کال خپور شوی دی او د استاد له خوا پرې په ۴ مخونو کې د (زړه پانګه د نوې پانګې د یوه بشپړاند ټوک په توګه) په نوم یوه سریزه کښل شوې ده.

د خوشال خټک فراقنامه:

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا پر ۱۳۲۳ل کال
خپره شوې ده او د استاد له خوا پرې په ۲ مخونو کې یو یادښت
کښل شوی دی.

د کوشنیا نو ژبه:

د پروفیسور سیال کاکړ یو اثر دی، چې پر ۱۹۷۹م کال په کوټه
کې خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۲ مخونو کې د (کوچنیانو
ژبه) تر سرلیک لاندې د استاد یو یادښت راغلی دی.

ټولنپوهنه:

دا اثر له الماني څخه د عبدالروف خیلواک له خوا په پښتو ژباړل
شوی او پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون د اقتصاد پوهنځي له خوا
خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یو تقریظ کښل
شوی دی.

مینه نه مري:

د باقي بريال د شعرونو دویم غونډه دی، چې پر ۱۳۲۷ل کال خپور
شوی دی. پر دې شعري غونډه باندې د (تلپاتې بريال او شعريې) په
نوم په ۷ مخونو کې د استاد سريزه راغلي ده.

پوځ د پېړيو په پوړيو کې:

دا د محبوب سنگر اثر دی، چې پر ۱۳۲۵ل کال خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی و، خو له چاپه پاتې شوی دی.

پښتو روزنه:

د استاد عبدالروف بېنوا اثر دی، چې پر ۱۳۵۷ل کال د پښتو څېړنو د نړۍ وال مرکز له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو کې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی دی.

د غلام محی الدین افغان افکار او اثار:

د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۲۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپور شوی او په ۴ مخونو کې پرې د استاد زیار یادښت راغلی دی. ستا د چم گلونه:

((ستا د چم گلونه)) د ښاغلي نصرالله حافظ د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۲۵ل کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا خپره شوې ده. پر دې مجموعه باندې د استاد له خوا په ۵ مخونو کې د (حافظ او د ده نظم او غزل) په نوم سریزه کښل شوې ده.

د افغان یاد:

د محی الدین افغان د شپېتم تلین د سیمینار د لیکنو مجموعه ده، چې پر ۱۳۲۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا خپره شوې ده او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

شگې او گلونه:

دا د صديق کاوون د يوه شعري غونډ نوم دی، چې پر ۱۳۲۸ل کال د افغانستان د ليکوالو انجمن له خوا خپور شوی او استاد پرې يو اته مخيزه سريزه (ازمېښتونه او نوښتونه) کښلې ده.

د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس:

د ابراهيم عطايي اثر دی، چې د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی او د استاد زيار له خوا پرې يو يادښت کښل شوی دی.

د کوزې پښتونخوا په معاصر شعر کې د ملي او مترقي افکارو انعکاس:

دا د بريالي باجوړي اثر دی، چې د ماسټرۍ د پوهنليک (تيزس) لپاره يې کښلی و، چې د استاد له خوا پرې يوه ارزونه کښل شوې ده. دا اثر تراوسه پورې ناچاپ دی.

ادبي ژانرونه او مکتبونه:

دا د دوکتور محمد گل نورزي اثر دی، چې پر ۱۳۲۲ل کال يې کښلی او پر ۱۳۷۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا افسيتي چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا يوه اوږده ارزونه کښل شوې ده.

(A Camparison of Tani dialect with the standard Pashto)

دا د تنیو د گړدود په برخه کې په انگرېزي ژبه د سید کریم شاه
نېکمل د ماسترۍ او پوهنملۍ تیزس دی، چې په ۱۳۲۷ل کال کې
پرې د لارښود استاد په توګه د استاد له خوا یو یادښت کښل شوی
دی. همدارنګه یې د نوموړي د ترفیع لپاره یوه جلا ارزونه هم کښلې
ده.

ګیتا نجلې:

دا د بنگالي لیکوال رابندرانات ټاګور د اثر پښتو ژباړه ده چې د
استاد عبدالروف بېنوا له خوا ترسره شوې ده. دا اثر پر ۱۳۳۲ل کال
د راډیو د نشراتو د څانګې له خوا خپور شوی او استاد زیار پرې یو
یادښت کښلی دی.

د لمر شغلو ته:

د لمر شغلو ته د کمال الدین مستان د شعرونو غونډه دی، چې پر
۱۳۲۷ل کال خپور شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو ارزونه کښل
شوې ده.

ارمانونه:

ارمانونه د حبیب الله زړه سواند د شعرونو مجموعه ده، چې پر
۱۳۲۷ل کال خپره شوې ده. پر دې غونډه باندې د استاد زیار له خوا یوه
سریزه کښل شوې وه، خو په مجموعه کې چاپ شوې نه ده.

نوي ځنډونه:

نوي ځنډونه د فاروق فردا د شعرونو غونډه دی چې لا تراوسه چاپ شوی نه دی. پر دې غونډه باندې د استاد زیار له خوا یوه سریزه کښل شوې ده.

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر:

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر دی، چې پر ۱۳۵۲ کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا چاپ شوی او استاد زیار پرې په انګلیسي ژبه یو یادښت کښلی دی.

تلوسی:

د برکت الله کمین د شعرونو غونډه دی، چې استاد زیار پرې یوه وړه سریزه کښلې ده. دا اثر پر ۱۳۵۲ کال خپور شوی دی.

خاوره:

د امین افغانپور داستاني غونډه دی، چې استاد پرې یوه وېره سریزه کښلې، که څه هم دغه کتاب پر ۱۳۲۷ کال چاپ شوی، خو سریزه له آره پر ۱۳۵۳ کال هغه مهال کښل شوې وه چې افغانپور غوښتل، دغه داستاني غونډه چاپ ته وسپاري. لکه څنګه چې په خپله په غونډه کې کمی زیاتۍ راغلی، نو پر سریزه کې هم وړنده بدلون او سمون راوړل شوی دی.

ډولی:

دا د پوهنمل خالق رشید داستاني غونډه دی چې پر ۱۳۲۸ کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی دی. استاد زیار پر

دغه اثر يوه هر اړخيزه سريزه کښلې ده چې په هغه کې د پښتو پر اوسني داستاني بهير هم يوه لنډه کتنه شوې ده.

همدارنگه استاد د عزيز روښ پر شعري غونډ په دري ژبه يوه وېره سريزه کښلې ده. دغه غونډ پر ۱۳۶۸ل کال د کورنيو چارو وزارت د خپرونو په لړ کې له چاپه راوتلې دی. دغه راز استاد زيار يو گڼ شمېر تقريظونه د (کتنه، ارزکتنه، ارزونه، يوه لنډه ارزونه...) په نومونو د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي، اقتصاد پوهنځي، انجنيري پوهنځي، د ننګرهار د بايزيد روښان پوهنتون د ښوونې او روزنې او پښتو ادبياتو پوهنځي د لوستليکيو (درسي کتابونو)، علمي ترفيعاتو او د ماسترۍ پر اثارو کښلي دي، چې يو شمېر يې په کې په دري ژبه هم دي. پر دغو ټولو ليکنو سربېره يې يو گڼ شمېر ازادې او ليکلې راډيويي مرکې او ويناوې کړي، چې زياتره يې چاپ شوي نه دي، چې زه يې دلته د څو بېلگو لنډه يادونه کوم.

راډيويي مرکې:

له ۱۳۵۱-۱۳۵۳ کال پورې يې په ((مور او اورېدونکي)) پروگرام کې هره اوونۍ يو ځل د ژبنيو مسالو په باب رسېدلو پوښتنو ته ځوابونه ويل دي.

همدا ډول يې له ۱۳۵۱ل کال راهيسې تراوسه په ((کره کتنه))، بوډۍ ټال، ولولو او داسې نورو پروگرامونو کې لږ و ډېره په ليکنۍ يا گڼۍ توگه برخه اخيستې ده.

په تلویزیوني پروگرامونو کې یې د ۱۳۵۸ کال له مرغومي څخه تر اوسه پورې په ځینو ادبي او سیاسي مرکو او ((گرد مېزونو)) کې برخه اخیستې ده.

د کابل پوهنتون، د علومو اکاډمۍ او د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د لیکوالو انجمن او ژورنالیستانو ټولنې په یو لړ علمي کنفرانسونو، سیمینارونو او سمپوزیمونو کې یې د لیکنو ترڅنګه ځینې ازادې ویناوې هم کړي دي.

همداراز د ژوندون او هنر مجلو، هېواد، انیس او کابل ټایمز ورځپاڼو او ځینو نورو مهالنیو خپرونو په گردیو مېزونو او مرکو کې یې برخه اخیستې ده. د ((یوې یوازینۍ، بشپړې، نګه او کره لیکنۍ پښتو)) په برخه کې یې له ۱۳۵۱ کال څخه تر اوسه پورې د مخامخ خبرو اترو، لکچرونو او ویناوو له لارې د باختراژانس، راډیو، تلویزیون او د هېواد د زیاترو مهالنیو چاپي خپرونو پښتو لیکنو او ژباړونکو ته وخت پر وخت لارښوونې کړي دي.

پر ۱۳۶۲ کال یې د اساسي قانون، ملي سولې او پخلاينې په تبلیغ کې کارنده ونډه اخیستې او په کابل او ننګرهار کې یې په یو لړ کولکټیفونو، فرهنګي، علمي او ټولنیزو سازمانونو کې ویناوې کړي دي.

همداراز یې د افغانستان د سولې، پیوستون او دوستۍ سازمان د رئیس او مرستیال او د لیکوالو د ټولنې د استازي په توګه په بېلابېلو سیاسي ادبي او ټولنیزو غونډو کې ویناوې اوروکړي دي.

ترهېواد د باندې:

۱- پر ۱۳۴۹ کال چې په سویس کې یې د لوړو زده کړو وروستی شپې ورځې تېرولې او په خپل هېواد (افغانستان) کې یې د وچکالۍ له کبله سخته ولږه رامنځته شوې وه، د سویسیانو د انساني مرستو او خواخوږیو د هڅونو لپاره یې د برن ښار په یو کلیسا کې ګڼو لمونځغاړو ته په الماني ژبه لیکلې او ازاده وینا کړې ده.

۲- د ۱۳۵۹ کال د غبرګولي پر درېیمه یې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د مشر او فوق العاده استازي په توګه په هغه نړۍ واله غونډه کې په انګلیسي لیکلې وینا اورولې ده چې د ناپييلو هېوادونو د غورځنګ د پنځه ویشتمې کالیزې د نمانځنې لپاره د سریلانکا په مرکز کولمبو کې جوړه شوې وه.

۳- د ۱۳۵۹ کال د تلې پر اتلسمه یې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د پنځه کسيزه ټيټ د مشر په توګه د مجارستان په مرکز بوداپست کې د صنفی اتحادی یوې غونډې ته دوه ساعته اوږده وینا کړې ده.

۴- د ۱۳۶۰ کال د وري له پنځمې تر اتلسمې یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د رئیس په توګه د هند د اتلس ورځني سفر په ترڅ کې د ډیلي پوهنتون، جواهر لال نهرو پوهنتون، پنجاب پوهنتون، حیدرآباد پوهنتون او ممبيي پوهنتون او ځینو فرهنګي موسسو او

سازمانونو د کتنې پر وخت ویناوې او مرکې کړي دي. ددغه سفريو
گزارش يې هماغه مهال په هېواد ورځپاڼه کې هم خپور شوی دی.
۵- پر ۱۳۲۵ او ۱۳۲۰ کال يې د شوروي اتحاد د علمي او فرهنگي
سفرونو په ترڅ کې د اذربايجان په راډيو او د ازبکستان په
تلویزيون کې خبرې اترې او مرکې کړي دي او دغه راز يې د
(شوروي ادبيات) او ((نوويستي)) له خبريالانو سره يو لړ مرکې
کړي دي.

۶- د ۱۳۲۵ کال د زمري مياشتې پر شلمه يې په برلين کې د المان
ديموکراتيک جمهوريت د متحد سوسياليست گوند خپرنی
اورگان ((نوايزد ايجلند)) پازوالو ته د افغانستان د وخت د
بدلونونو په باب په الماني ژبه يونيم ساعته لکچر ورکړی دی.
۷- د المان متحد سوسياليستي گوند په يوولسمه کنگره کې يې
(د شور انقلاب حقيقت ورځپاڼې) د افتخاري خبريال په توگه
گډون کړی دی، چې د ۱۹۸۲م د اپريل له ۱۸-۲۰ د برلين په جمهوري
ماڼۍ کې جوړه شوې وه.

يادونه

لکه څنگه چې ښکاره ده او موږ هم دمخه ورته گوته ونيوله، د پوهاند زيار د ليکنو شمېر پرته له ځانگړو اشارو (۱۱۰۰) ټوټو ته رسېږي او کېدای شي له دغو څخه لا زياتې وي. استاد زيار خپلې دا ليکنې له ۳۰-۳۵ کلونو راهيسې په هېواد او بهر کې په پښتو، دري، انگليسي او الماني ژبو د بېلابېلو مهالنيو (چاپي، راډيويي او تلويزيوني) خپرونو له لارې خپرې کړې دي. د دغو ليکنو يو شمېر مې د خپلو نژدې ملگرو او په خپله د استاد په مرسته پيدا کړي، هغه هم په ډېره ستونزه، هغه جريدې، مجلې او ورځپاڼې چې د علومو اکاډمۍ، عامه کتابتون او د کابل پوهنتون په مرکزي کتابتون کې موجودې وې، پوره پوره مې ورڅخه گټه واخيسته، چې يو اوږد زماني واټن يې ونيو، خو بيا هم زه په دې بريالی نه شوم، چې د استاد زيار يو لړ چاپي ليکنې له اخځليک سره دلته راوړم دا ځکه چې په کتابتونونو کې د دېرشمو کلونو د جريدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسينونه نيمگړي دي او په تېره بيا د هېواد ورځپاڼه چې ۳۷-۴۳ کلونو پورې په کې د خبريال په توگه د استاد ډېرې ليکنې او راپورتاژونه خپاره شوي دي او د ځينو خولا هېڅ نه شته. استاد زيار د خپلو چاپي ليکنو يو اخبار هم له ځانه سره نه دی ساتلی. زه له ځينو نورو ليکوالو سره چې ځانگړي کتابتونونه لري هم په تماس کې شوم، له هغوی سره هم زما د اړتيا وړ مواد نه وو. نو

په دې وجه مې ونه شو کړای، چې د پوهاند زیارتولې چاپي لیکنې دلته راوړم.

دا دی دلته د هغو جریدو، مجلو او ورځپاڼو یادونه کوم چې د استاد د لیکنو یوه زیاته برخه په کې خپره شوې ده، خو په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي او په یوځایي ډول یې موندل ډېر زیات زماني واټن غواړي او ځینې بیا هم ښايي هېڅ پیدا نه شي:

- ۱- د ثورانقلاب حقیقت ورځپاڼې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۲- د (هېواد) ورځپاڼې د ۴۰-۴۱ او ۴۲ ځنې اړتیا وړ گڼې.
- ۳- د اصلاح ورځپاڼې د ۳۵-۴۳ کلونو گڼې.
- ۵- د ننګرهار ورځپاڼې د ۴۳ او ۴۴ کلونو د حمل او ثورد میاشتو گڼې.

- ۶- د (پکتیا وړانګه) ورځپاڼې د ۴۲ کال گڼې.
- ۷- د (پلوشه) مجلې د ۵۲-۵۷ کلونو گڼې.
- ۸- د زېري جریده د ۳۵ کال گڼې او ځینې نورې اړتیا وړ گڼې.
- ۹- د مېرمن مجلې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۰- د (پوهنتون کابل) اوونیزې د ۱۳۲۲ کال ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۱- د کابل پوهنتون خبرونه د ۱۳۳۸-۱۳۴۱ کال گڼې.
- ۱۲- د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۴۱ کال گڼې.
- ۱۳- د کهول مجلې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۴- د رفس جوانان اوونیزې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۵- د حقیقت سرباز جریدې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۶- د (ننداره) مجلې ځینې اړتیا وړ گڼې.

ما په خپله دغه څېړنيزه ليکنه کې له خپل واک و وس سره سم هڅه وکړه، چې د استاد زيار پراند وژوند او فرهنگي شخصيت، د لاسته راغلو اخځونو او توکونو له مخې رڼا واچوم، خو بيا هم هاغسې چې ما غوښتل او بنايي نوريې هم وغواړي، ونه شو کړای او ډېر څه نا سپرلي او ناجوت پاتې شول. له دې کبله مې غوره وگڼله، په خپله له استاد زيار سره هم يو لړ خبرې اترې او مرکې وکړم، چې گوندې له دغې لارې زما د څېړنې پاتې تشې او نيمگړتياوې څه ناڅه بشپړوالی او کره والی ومومي. دا هم زما پوښتنې او د ده غبرگونې:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زيار! ما خو ځايه ستا د ژوند ليکونو په ترڅ کې چې ستا د چاپ شويو کتابونو پر دو تنو (پښتنيو) او ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ل کال په ۴ گڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څېړنيزو، ژباړيزو او زېږندويزو (تخليقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او د ليکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ بنسول شوی دی، خو زما د لږو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، مگر ستا د بېلابېلو ليکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو د کلکسينونو د نشتوالي او نيمگړتيا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرگون څه دی؟

ځواب: څنگه چې زما د بېلابېلو ليکنو (مقالو) شمېر هم زياتره په ژورنالستيک فعاليت پورې اړه لري او په تېره بيا دا چې له ۱۳۳۸ څخه مې تر ۱۳۴۵ پورې د هېواد ورځپاڼې د خبريال په توگه

زښتې ډېرې ليکنې خپرې شوي، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسينونو نشتوالی او نيمگړوالی يې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسينونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د مننې سرخوځاوه، ځکه ښه مې په ياد دي چې د ۱۳۳۸ کال له ژمي بيا د ۱۳۴۱ کال تر پايه د هېواد ورځپاڼې يوه گڼه هم بې زما له ليکنې خپره شوې نه ده. ان داسې وخت راغلی چې په بېلابېلو پورنومو (لکه مزينه وال، اخترخېل...) مې په کې تر درو ليکنو هم خپرې شوې دي: يو راپورتاژ، يوه مرکه او يا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه يو ښاري خبر خو به مې بې نومه هم په کې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې يوازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ ليکنې خپرې شوي وي، نو يوازې مې په نوموړو درو کلونو کې د ژورناليسټيکو ليکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنيو کې هم لږ تر لږه ۵۰ ليکنې ورسرباري شوي دي او دغه راز ژورناليسټيک فعاليت مې لږ و ډېر تر دې دمه رارسېږي.

زه دا باتې نه و هم چې گوندې زما ټولې ۱۱۰۰ ليکنې دې يو مخيزه علمي او څېړنيزې وي، دغه راز په پورتنۍ شمېر کې زما ځينو هغو ليکنو هم غبرگون (دوبلکيت) موندلی چې په علمي سيمينارونو او غونډو کې مې اورولي او بيا وروسته په اړوندو غونډونو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او يا لکه ژبنۍ هغه چې يوه زياته برخه يې په (ليکلار) او (ويي پوهنه) کې راغلې ده.

نور واړه واړه مطلبونه لکه سريزي، يادښتونه، کتنې، ارزونې يا تقريظونه هم په پورتني شمېر کې راځي چې پر ځينو علمي تيزسونو، څېړنيزو اثارو، پوهنتوني لوستليکيو (درسي کتابونو) او يا شعري او داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم بايد ووايم چې زما د ليکنو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې ليکنې مې همدا سې روانې دي.

هوگوره، زما ادبي زېږندويي (تخليقات) تر نوموړي شمېر د باندې دي چې تاهم ورته ځانته جلا څپرکي ورکړي دي.

۲- پوښتنه: ستاد ((ملي ريکارډ)) خبره بيايي پر ځينو کسانو دومره ښه ونه لگي، په دغه باب مو څه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېړه نه دی)) ترڅو چې پوهاند حبيبي ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه د يوه افغاني ليکوال او پوهاند په توگه په ټول افغاني فرهنگي تاريخ کې نه يوازې د مقالو او کتابونو د څومره والي له پلوه يو ملي ريکارډ ټينگ کړی و، بلکې په ځينو علمي څانگو، لکه تاريخ ليکنه او متن پوهنه کې يې څرنگوالي (کيفيت) هم په برخه و. خو ترده وروسته په ټوله پازوالي (مسؤوليت)، په نورو مېرو او ژونديو ليکوالو او څېړنوالو کې په څه د پاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالو سره ځان د ((ملي ريکارډ)) څښتن بولم، که څوک يې نه مني، ((دا گز او دا ميدان))، ((که شپه تياره ده، مې په شمار دي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو

کې ۱۰۴ ټوکه هغه ډگر خپرنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي چې د هېواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ گړدودونو مې ترسره کړي دي او د چا خبره یوازې خپرنیزه او دیتایي بڼه لري، همداسې مې څرمه (ضمیمې) فولکوریکي خپرنې هم درواخله! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم چې ما د دغو اومو توکونو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هم هغه مهال کارنده برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوگنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژدار او دوکتور شارل کیفر سره پرځای کړې ده او هر ټوک به یې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راووځي (د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې په خپل ځای کې څرگندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، خپرنو او کتابونو کې هم له پورتنیو دیتاوو څخه تل گټه اخیستې او زما د ژبنيو او فولکوریکو خپرنو یوه غوره سرچینه بلل کېږي.

که ځینې راسره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لگي، نه یې ته خوله تړلای شې او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې گوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه نابانديوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړي غورځنگ او بیا نه ایلېدونکې انتقادي لوبنې سره یې لري. له ارواښاد استاد حبیبی سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي، چې ته د ځانگړي سياسي او فرهنگي تگلارې له کبله تل ((چپي)) پاتې شوی یې او همدا نارامه او نه ایلیدونکی چپي دریځ دې د لوړو دولتي څوکیو لپاره خنډ گرځېدلی دی، ایا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زیاته کړم، کله چې په ناڅاپي توگه یوې لوړې څوکۍ ته رسېدلی هم یم، د همدغه دریځ له کبله ترې نه یوازې بېرته ژر لرې شوی یم، بلکې جزا مې هم لیدلې ده، یا زندان ته تللی یم او یا بهر ته د خپلې گروهې او دریځ، یا په بله وینا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسپونو) د څوکۍ، بلکې د ژوند پروا مې هم ساتلې نه ده. زه به هېڅکله داسې شرایطو ته سر کېښته نه کړم چې زما د ځانگړې سياسي او فرهنگي تگلارې او ټاکلي دریځ په بیه پرېوځي. ښايي ډېر فرهنگیان لږ و ډېر دغه راز نه ایلېدونکی دریځ ولري، مگر ما په کړن کې زباته کړې ده او چاته مې شک او خرخشه پرې ایښي نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند د رښتینې څېرې په ځلونه کې زما نارامه او بې پروا ((زپورتیا او رښتینتیا)) بس دي چې د وخت واکمنان راباندې کومه پورې او څوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ویلي دي ((لیکوالي زما د ژوند یو نه جلا کېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منگ په اندول ستا روغتیا یې حالت ښه برېښي، ایا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پایه پورې پر ځان ومنئ؟!

ځواب: هسې خو هر څوک دا هيله لري، په پوره روغتيا سره يو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نيمگړې هيلې او ارمانونه د بري تر بريده ورسوي، مگر له ما سره د روغتيا او ژوند اوږدتيا هيله د همدې لپاره ملگري ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ ساه پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بيا يې د جهاني فرهنگ تاريخ ته وسپارم.

هوگوره، له دې سره به زما ټوله کازمني (ازمندی) خړوبتيا ونه مومي او غواړم د دغه اوډوني (تدويني) کار تر څنگه په دروگونو (خپرنيزو، ژباړيزو او زېږندويزو) ډگرونو کې هم خپل نه ستري کېدونکي کار وزيار پرمخ يوسم. په ځانگړي ډول په ناپيلې (منشورې) زېږندويزی برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او يادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کورناستۍ سره ورته د لنډ، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتايښه وښم، هغه هم په دې آر (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتوليکنې معيار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنگ يو غوڅ بشپړتيايي پړاو ته رسولی وي، د اگاهانه او نا اگاهانه ((مخالفيينو)) غوږونه دې کانه وي.

۵- پوښتنه: ځينې کسان وايي: ((استاد زيار په خپله علمي- ادبي او همدارنگه سياسي تگلاره کې له بندي (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وايي؟

ځواب: په يوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني
 ټولنه کې هر نوی ټولنيز او فرهنگي بدلون او غورځنگ هرومرو له
 ناباندې سره مخامخېږي او ذهنيته راپاروي که به څه هم د دغې
 ناباندې او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده او نالوستې
 پرگنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو
 ارتجاعې گټو په پار د دغو پرگنو له ساده گۍ او نالوستۍ ناوړه
 گټه اخلي. د ساري په توگه د ثور او بنسټون ضد پارونې له آره له
 همدغه راز شاتگ پالو او ځانساتو ((روښاندانو)) څخه سرچينه
 اخلي او فرهنگي بدلون يا او بنسټون خو چې د ټولنيز او بنسټون يو نه
 جلا کېدونکي ټوک بلل کېږي، بيا په ځانگړي او سيده ډول د
 همدوی په خپل لاس له خنډو ځنډ سره مخامخېږي. له کلو راهيسې
 چې ما د ((پښتو ليکني معيار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته
 کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راگو مارلې دي، د وخت د پښتو
 ټولنې ټيکه والو راپسې د مخالفت بيرغ راپورته کړی او هماغومره
 پلويان يې د ځان ملگري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملگري
 کړي دي. نو دا څرگنده وه، چې هغوی دغه غورځنگ د خپلې ټيکې
 لپاره خطر انگېره او څه يې چې له لاسه کېدل، ډډه يې ترې ونه کړه.
 د دوی همدومره پروپاگند بس و، چې د ((ژبني معيار)) جاج له
 ((ژبني تصفيې (پيوريزم)) سره په سپسته يې توگه گډ کړي او د
 وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اگاهانه يا نا اگاهانه زما
 او زما د لارويو پر ضد راوپاروي. (د دغې رېږې په باب زما اړوندې
 ليکنې او کتابونه هم په پام کې ونيسئ، همداسې د نوي او ازاد

پښتو شعر هاندو هڅې هم درواخله چې په را وروستو څو کلونو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته يې گورې چې تر پايه پورې مې څومره ځوان استعدادونه ملگرتيا کوي او يوازې څو زوړ خوښي مې مخې ته درېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټيکه وال چې له لږو ډېر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ ته په ميراث پاتې دي، سره له دې چې له شعر او شاعرۍ سره دومره سرو کار هم نه لري، خو بيا هم له دغو زوړ خوښيو سره خپل پخواني گرومونه (کمپلکسونه) گډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وايي، نور به راته څه ووايي. په سياسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بيا هم تر بل هر چا زيات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سياسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ما سره او خپله د ((اپولوتيستانو)) په توگه د خير پر غونډۍ کېږي. پاچا خان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سياسي غورځنگ کې د ((عدم تشدد)) لار نيولې وه، بيا هم گوډاگيانو ورته همدغه ټکۍ پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه یم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو ديموکراتيک گوند)) غړی پاتې شوی یم او د دوران سازې ايډيولوژۍ يو سخت پلوی، مگر کله چې دغه گوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې يې په بېلابېلو پيل وکړ او زه يې هم په زندان وسپارلم. تر شل مياشتني زنديو او زندانونو وروسته چې د گوند شړل شوې خانگه ((پرچم)) ډگر ته راغله او له ((خلق)) څانگې سره يې په سمه سميا (فيفتي-فيفتي) کې درېيم

ځلې نيم بند يو والی وکړ، زما پر سترگو هم يو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخيسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې يوه نيمه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچميانو د ((امينيانو- تره کيانو)) ضد سياست د ټولو پښتنو پر وړاندې راواخيست او د انتي پشتونيزم او پرو تاجکيزم بازار يې تود کړ. ما وليدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه اشه بڼه ده نه گل، دوی دې وځوري يو تر بله)) او په برلين کې مې د استادۍ په پلمه خپله استوګه غوره وګڼله. پر ۱۳۲۵ل کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجيب د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بيا هم په ګوند کې خپل غړيتوب وساته، خو کومه ورته خپه چې د مخه راپيل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسته د شتو ټولونې سيالي د بدو او چور، غلا او خيانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان په خپله د مشرتابه د غړيو له خوا شور و زور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمنو کې شريکېدل وېرېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مګر د ((ايډيولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوی به مې د ژوند ترپايه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سياسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر و ادب هم د ژوند د يوه ټوک په توګه په سياست پورې تړلی بولم.

۲- پوښتنه: پرتا باندې تل دا انتقاد هم دی چې ستا لیکلار
ډېره گرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تر کوم
ځایه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما په خپله د ((یوې، یوازینۍ،
نگه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا په لنډ ډول ((معیاري پښتو))
غورځنگ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پښتو
یوه څرگندویه بېلگه وي او جوتنه ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو
غوندې یوه لنډه تنگه سیمه ییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو،
تاریخي متنونو او نویو رغاوونو استازي کوي او یوازې په سلو کې
پنځه ویشټ پوړیونه (د خپل لغات) را اخلې. ځکه د نورو سترو
نړیوالو ژبو غوندې د معیاري پښتو لیکلار هم باید پر جوړښتي
(گرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالي ولاړه وي. دا هم باید
ووايم چې د دغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د دښمن یم)) په
ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا
هم کېدی شي، د انتقاد لپاره پلمه شي خو دا پلمه هم بې سرو بوله
ده په دې چې هنر زېږونه له گزارش سره همدا توپیر لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسي شا او ځینې لا
مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ
ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنگه مې چې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرگون کې
پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتیني پرمختللی

غورځنگ بې گټې نه وي او جوت ته ده چې هر راز ناباندي يې بې ځايه او بې گټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رايا د کړم، بل وړ ځواب ورته نه گورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غيږېږي)) هيله ده چې زما دغه غبرگون ته په خپله ((افراط)) ونه بولي.

۸- پوښتنه: ستا په نظر د يوه ليکوال هغه هم ستا غوندې د يوه ستر ليکوال لپاره په سياست کې سيده گډون ښه برېښي او که څه ډول؟

ځواب: که يو ليکوال او بيا اديب غواړي، پرگنوت ته لار پيدا کړي او ټولنيز گرانست او منښت يې په برخه شي، بايد د خپلې ټولنې په پرمختللي مبارزه کې کارنده گډون ولري او لا هڅه يې تل دا وي چې په مخکښانو کې يې ځای ونيسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((ادب د ژوند لپاره)) په خپله سياست دی. دا خبره چې ځينې ليکوال وايي ((له سياست سره کار نه لرو يا مو سياست نه خوښېږي)) په خپله يوه سياسي خبره ده. داسې کسان هم له سياسي گروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو يوه سياسي لار او تگلار لري او په کړن کې ليدل شوي دي، چې تل د پرمختللي سياست او مبارزې په مخالف سنگر کې ټيکاو لري او د دې لپاره چې د خپل ارتجاعې سياسي دريځ د پټولو هڅه يې کړې وي، سياست او ادب سره نه پخلا کېدونکي بولي او له دې انگروزي سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی يا داستان، نندارليک

دی، که فلملیک، هر و مرو یو سیاسي، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له له هنري ارمان سره اخیسلی را اخیسلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه له یوه ښکلا ییز خوند او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندې به په رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پرمختللي او جنگیالي وي. دلته د سیده او ناسیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګوندي غږیتوب وي، نو ((شنې په غلانه چیچل کېږي))، د یوه تش ((اپولو تیست)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعی دریځ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لرلیدونه په مخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غوندې یې منډه تر مېړوي پورې وي)) او بس.

۹- پوښتنه: ځینې کسان وایي چې ((د استاد زیارد پښتو پالنې روحیه ده له سیاسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې له کوم ناپښتو مليت يا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنيز او فرهنگي پرمختگ په گټه ده او له بلې خوا زما له سياسي تگلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لگوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته ليدل کېږي، آره (منشا) يې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او ناپښتنو يا گوندیانو او ناگوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشرور وړيا اکثريت په سترگه نه گوري، کاشکې دوی له ما سره، نه يوازې د مارکسيستي-لينيستي آرونو (اصولو) له مخې، بلکې لږ تر لږه د ټولمنليو نړيوالو آرونو پر بنسټ استدلال کولای، هسې بې آرو بې دليله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنگه چې څرگنده ده، ته د نورو ټولو مخينه والو او ازمېښتکارو ليکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او ليکوالو سره زيات نږدېوالی او لور پينه لرې او له همدې کبله درنه ډېر گڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (نوي-زور) د مبارزې سختې شېبې ليدلې او تر اوسه يې لا گورم، له دې کبله زه نه غواړم زور خوښی پاتې شم او د ((زور)) د خوشالونې په بيه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زور)) څخه ستر لوست اخيستی، چې تل يې پر خپلو ((زور)) ټينگار کړی او د نوي پښت د نوښتونو پر ضد درېدلي، يا په بله وينا د نوي او ځوان استعداد په غوړ پدا کې خپله نيسي

ويني. دا سې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان يې ورته بايد وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پايلې ته رسېدلې يم چې نه يوازې ځوانانو ته په کمه سترگه ونه گورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته يې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زياته ده، ليکنې ورسوم او سمه لارښوونه يې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې گران يم، لکه څومره چې دوی پر ما گران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکر و خيال، هيله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدي او په دې ډول به ترمرگه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند وهڅه د همدې لوبښې ښکارندوی دي. زه ددې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي يا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د گور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره يې بې گټې اندونه او ازموښتونه هم يوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان يوه ويره راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو ليکوالو او فرهنگيالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزيابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنگه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر پر اوس وخت څه ډول دی؟

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کار
 ډېر کوم او له دې سره مې ورځنۍ اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمې
 خیال دومره نه ساتم، تش همدومره بو بخت هومره په پام کې نیسم
 چې زما او زما د کورنۍ غړیو کومې نابېرې پېښې ته ځواب
 وویلاي شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه، بلکې د فرانسیانو
 لپاره خوښوم، لکه چې وايي: ((المانيان ددې لپاره ژوند کوي چې
 کار وکړي او فرانسیان ددې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنگه چې برېښي، ستا روغتيايي حالت ډېر
 ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکاري او د همدغې روغتيا په برکت دې
 په ۳۵-۳۶ کلن لیکوالي ژوند کې دا دومره کار کړی دی، نو که
 همداسې روغ پاتې شې او یو اوږد ژوند ولرې، کله دې دا هیله هم
 په زړه کې غځونې کوي، چې په لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره
 نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وايي: ((نړۍ په امید خوړل کېږي))، نو زه هم د
 خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید
 سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر
 فرهنګي بري او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په
 نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنګ په
 تاریخ کې نوم په غټو تورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د
 یوه روغتيايي اوږده ژوند پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه
 توګه تر ډېرو همزولو ځوان پاتې یم. زه د بې خرته دماغی کار

ترڅنگه جسمي کار او ورزش، پلي گرځېدل او هوساييز پروگرام او بيا سم او آرام خوب او وړنده خوراکي رژيم هم له ياده نه باسېد سويس شپږ کلنې تحصيلي استوگنې زما د مادي او ماني ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چې هغه هم د څرخي زندان يو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بيا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او اندېښنو زغم مې د رواني تلقين له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوبو)) په پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم. زما زيات شعرونه له همدغه تلقين څخه رنگ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سرتريايه رنځ او کړاو، درد او څړيکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په نازلوی شي په زیار زړېږي))

زه په زیار لوی شوم، په ناز زړېږم

۱۳- پوښتنه: لکه څنگه چې وايي، د لوړ استعداد او ذکاوت خاوندان، يا په بله وينا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زياتره نارمل نه وي، يا په ډاگه ووايم له نبوغ سره يوازې لېوتوب هم ملگری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ايا لومړی ستا دا دومره فرهنگي او علمي بریاوې د همداسې لوړ استعداد يا ((نبوغ)) ښکارندويي نه کوي او دويم دا چې که دا خبره سمه وي، نو ستا ځينې نارامۍ او نه سازښتونه يو

ډول (لېونتوب) نه گڼل کېږي او باور لرې چې ته هېڅ راز جسمي او رواني يا دماغې ناروغي نه لرې؟

ځواب: زه څنگه چې د لوړ استعداد، ذکاوت يا نبوع دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لگېدای نه شي. زه گومان نه کوم، زما د ذکاوت کچ و مېچ يا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې و وړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت يا نبوغ تربريده ورسي. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نا رسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې يا لومړۍ درجې په اخيستلو بريالی شوی يم چې زياته خواري او زيار مې گاللی دی، که نه کله کله د بې پروايۍ او ناغېرۍ له کبله مې نه يوازې اول نمره گي بايللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټيټه درجه کامياب شوی يم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوی او ډلبندي شوی يم (د پوهاند سيد بهاوالدين مجروح د شننې له مخې) او له همدې کبله چې له هرڅومره گراني او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی يم، د پوهېدنې او شننې له توغه يې پوره وتلی يم، خو بيا هم د پرله پسې هاندو زيار په پايله (نتيجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوش نه يم او يو څه وخت ته اړتيا لرم چې يوه علمي يا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخيزه توگه حل کړم او هرو مرو پرې بريالی کېږم. زما پرتليزه روغتيا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. يوه نيمه روغتيايي ستونزه به هرو مرو ولرم چې يا خو به مور زېږې وي او يا خو به مې د ژوند په لومړنيو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې

بېوزلی او بدویت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهیسې پوه شوی
 یم چې ښي غوږ او کینه سترګه مې کمزوري دي او له دې سره مټې
 پر دې هم ورسېدم چې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې
 هرومرو زیانمن شوی یم او ډېر څه مې چې باید لاسته راوړي وای او
 ژر مې لاسته راوړي وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره
 پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پزې د څوکې
 یو څه کړوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه ځیرتیا سبب شوی دی. زما
 نه ژبورتیا هم ښايي د پاسنیو طبیعي او کسبي روغتیايي
 نیمګړتیاوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په ګړښو
 ازموینو کې تل پوره نومرې نه دي اخیستې او په لیکنیو (تحریري)
 هغو کې مې بیا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وینا په لیکنه کې
 ځان ډېر پیاوړی ننګیرم که دا خبره سمه وي چې د هر چا د استعداد
 او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لوړوالی هم وي،
 نو کېدای شي، دغه غبرګ ویاړ زه هم ولرم. خورښتیا رښتیا دا ده
 چې زه ټول فرهنګي او علمي بري او بریاوې د خپل لوړ استعداد
 زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تویونو
 پیېره بولم، زه دلته د نوميالي مخترع اډیسن د خبرې پخلی کوم چې
 د اختراعاتو په باب یې د یوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه:
 ((نېوغ په سلو کې ۹۹ په خولې توینه اړه لري او یوازې یو په
 الهام)).

ځانپېښې

(Autobiography)

د ځانپېښو ثبت د ليکوال د ځاني، ټولنيز، سياسي او فرهنگي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بيا دا چې دا پېښې په خپله د ليکوال په قلم ثبت شوي وي. دا ليکنه يا ځانپېښې، چې دلته يې لولئ، پوهاند استاد زيار په خپل قلم ليکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشرېح کې ډېره مرسته کوي.

کله چې سړی د همېشه بهار ننگرهار له منځي جلال اباد څخه مخ پر سویل یو دېرش څلوېښت کیلومتره د مزیڼې په ښکلي او سمسوره دره کې پورته ولاړ شي او د سپین غر شني لمنې ته ورنژدې کېږي، په هر نیم کیلومتری واټن کې یوې لویې ویالې ته رسي چې لوی لوی کلي او لوړې برجورې کلاوې، شني کروندې، ښې دېرې او ښېرازې باغچې ورباندې لکه د مرغلو لې پرله پسې پرتې دي. دغه ویالې له پسرلي نیولې، د اوړي تر وروستیو شپو ورځو له مست څپاند ((مزیڼې)) رود څخه د لویو لویو دودیزو

بندونو له لارې اوبه را اخلي او ډکې ډکې بهېږي او بيا وروسته يې د چينو او کارېزونو نړۍ نړۍ اوبه ځای نيسي؛ له همدې کبله يې د لړنيو (وروستي ورځو) برخو منگني کښتونه د برنيو (سروړځو) هغو هومره گڼ سمسور او ښېرازه نه وي- مزينې رود له خپلې ښکلې او اوږدې درې سره د سپين غره له هغو سويلي سردروڅخه سرچينه اخلي، چې د شينووارو او خوگيانو ترمنځ تېرنی او اداري بريد جوړوي او شمالي هغه يې د کورمې سيند سرچينه؛ د مزينې رود پر نويو اوبو (باريکاب) باندې پر کابل سيند پای ته رسي. دغه رود له کوټ او چپرهار هغو سره د ((روداتو ولسوالۍ)) رغوي چې لومړی ترې په ((تور راغه)) او دويم ترې په ((سپين راغه)) جلا کېږي.

د همداسې يوې ويالې له سروړځ څخه پر شمال د ((اخون کلی)) د کلاوو لړۍ رانښلي چې څلورمه يې د ملک ميرسيد کلا نومېږي او ځينې يې د ملا رحمت الله کلا هم بولي، ځکه د دواړو مخورو ترمنځ سمه پردوو برخو وېشل شوې او دواړه يو برابر اړوندان او گاونډيان لري. دغه کلا تر ټولو هملرو کلاوو ډېره لوړه او برجوره ده او مخه يې د تلبهاندې ويالې له کبله تل په شنو کړوندو، ښو ډېرو او ښکيو ښکلې او ښېرازه برېښي. د مزينې رود منځ لار چې اوس سرک شوی دی، د دغې کلا له سويلي اړخه تېرېږي.

زما مور وپلار تريوه لانجمن واده دولس- ديارلس کاله وروسته له يو زوی لور سره له پاسني حصارک، ميدانک او بيا روغانيو څخه دغې کلا ته رالېږدېدلي وو او د ملک ميرسيد د گاونډي په

توگه يې په يو خونيز کور کې استوگنه غوره کړې وه، چې له
 خاړو يو سره په کې يوځای اوسېدو. زه د خپلې مور د وينا له مخې
 په همدغه کورگي کې د ۱۳۱۵ ل کال پر دويمه يا درېيمه مياشت
 زېږېدلی يم، چې د صفرې له مياشتې او د مند تو (زردالو) له موسم
 سره يې سمون درلود؛ دا ځکه چې دغه تازه راوتې مېوه يې راباندې
 وېشلې وه دا هغه شپې ورځې وې چې زما د دوو خویندو ترمنځ
 يوازينی اووه- اته کلن ورور د کوي د ناروغۍ له کبله له نړۍ څخه
 تازه سترگې پټې کړې وې. له دې لامله زما زېږېدنې دغې کوچنۍ
 کورنۍ ته نوې رڼا وېښله او له ټولې بېوزلۍ سره سره يې د ناز او
 هوسايۍ په غېږ کې رالوييدلم او په مينه مينه يې پاللم او روزلم.
 پلار به مې په هراختړ کې په ښايسته کاليو پټولم او په کال کې به
 يې د سيالۍ په توگه د ولسوالۍ بازار (شيرشاهي) ته پر شا
 لېږدولم او يوه ښکلې چرمه يې ټټرۍ (سدرۍ) به يې راته پر درزي
 باندې گنډله. د پلار د ځوانۍ د ځواکمنو متوا او نه ستومانېدونکي
 کارو زيار په برکت مو يو شېل، مگر څه ناڅه هوسا او بسيا ژوند
 درلود. له کرگړۍ او جولاگرۍ سره يې د غوا خوسي او مېږې وزې
 ساتنه پالنه هم کوله. له همدې کبله مو د شودو، شرومبو کوچو او
 غوړيو کمۍ نه و او هېڅ ژمی مو بې لاندې نه تېراوه.

له فرهنگي پلوه ميرسيد کلا تر نورو کلاوو پوره دمخه وه، هسې
 خو ټول اخون کلی، لکه څنگه يې چې له نامه ښکاره وه، يو ديني-
 فرهنگي کلی و او د سيمې د يوه مخور او ستر ځمکوال اخون په
 نامه نومول شوی و چې شاهي دربار ته يې هم لار درلوده او امير

حبيب الله خان ورته د ورځې تراوو وژنو (قتلونو) فرمان ورکړی و. خو کله چې ورباندې د اوبیخري (حقابې) د بلوسنې له کبله یو سر تېر بزرګر غلیلاک راوړ او له غټو زامنو سره یې یو ځای بلې نړۍ ته ولېږه او ساتندوی امیر یې هم هممهال د خپلو چرچو بلهاري شو، نو یوې نوې را لېږدېدلې فرهنگي ((قاضي امین جان)) کورنۍ یې ځای ونيو. دغې کورنۍ هم نژدې شل کاله پراسکیرلي ولس باندې د یوه څېښاکګر په توګه خپله واکمني وچلوله، ترڅو یې د جاسوسی په تور له چوچو پوچو سره د کابل د همزنگ ځای شو او ترې راپاتې سمسور باغ او دېره یې د یوه لومړني ښوونځي د پرانیستني لپاره په زړه پورې انگېزه شوه چې د مزینې حصارک ښوونځي په نامه یې د تېر فرهنگي برم یوازیني پاتوړی او ځای ناستی وګرځېد.

زموږ کوچنۍ کورنۍ د نورو دوه درو ګاونډیو کورنیو غوندې د کلا د دواړو ځمکوالو دیني فرهنگي کورنیو له اغېز سره سره زما نورو خویندو ورونو له لیک لوست سره کومه لېوالتیا نه درلوده. خو کله چې زه تر شپږ کلنۍ واوښتم او د کال مخکې جوړ شوي ښوونځي پلټونکي راپسې راغلل، نو پلار مې له ټولو هلو ځلو سره ونه شو کړای، ما ترې د کلا د یوازیني ښوونځي منګي هلک په توګه وژغوري. له دې سره یوه اندېښنه دا وه چې زه نه چېرې د یوه نارامه هلک په توګه کوم سرکاري کتاب خیرې کړم او ده ته خطر په پېښه شي. یوه همداسې ورته اندېښنه ورته بله هغه مهال پيدا شوه چې ما ترې د سربوونکي په سپارښتنه د یوې بغدادۍ سپپارې د

رانيونې غوښتنه وکړه. دا يې بيا داسې انگېرله، گوندې چې هغه
 راڅخه څيرې يا تر پښو لاندې شي، غاړه به يې راسره بنده شي، خو
 مور مې دغه کار يو ستر ثواب گانه، سپياره يې راته پيدا کړه. د
 هغې له پای ته رسولو سره يې راته (عم) سپياره او بيا يې په هغې
 پسې قران شريف هم د ملا او ملک له کورنيو څخه راته په سوال
 وغوښتل او د هماغو کورنيو له ښځمنو سره مې لوستل. پلار مې له
 دغه کار څخه متې هماغه مهال خبر شو چې زما تر بور استاد ترې د
 مبارکۍ ويلو په ترڅ کې د پگړۍ غوښتنه وکړه، بيا يې نو په هسکه
 غاړه هغه ته پگړۍ ورکړه او زه يې ونازولم. مگر تر څو چې ژوندی
 و، د ښوونځي د يوې سليت تختې اخيستنه يې را باندې ونه
 لوروله. دريم ټولگي ته نوی بريالی شوی وم چې د پلار سيوری مې
 له سره پرېوت او ما ددې لپاره چې متې راته مور سليت تخته
 واخيسته، مړينې يې دومره اندېښمن نه کړم. له دې ناخبره چې
 يوازينی رزمه وال (نقعه رسان) مو له لاسه ورکړ او د مشروتي
 نرينه غړي په توگه د درو نورو غړو (مور او دوو کشرانو ورونو)
 کالخوايي همدا زما تر غاړې شوه. زه اړوم چې په هماغه نه کلنۍ
 کې تر ژرندې او لوو لور پورې ټولې بهرنۍ چارې پرمخ یوسم. له
 پلاره راته دومره پانگه پاتې وه چې متې مو پرې يوه وزه واخيسته،
 نور نو د خدای اسرې ته کېناستو. له بده مرغه هماغه ژمی له سختو
 واورو سره ملگری و او بل کال ته ورپسې پر ټوله سيمه د يوې
 بېسارې وچکالۍ او قحطۍ ناتار راخيور شو. ځوانې جانې کونډې
 مور مې نوره اړووته چې د کور څلور دېوالي پرېږدي، تور ټيکری

پر سر کړي او له موږ درو سرو زامنو سره په کوچیانې ژوند پیل وکړي؛ دواړې مشرې خويندې مو خولا د پلار پر ژوند په خپل بخت پسې تللې وې. مور به مې د لوو لور او مزدوری لپاره کشروټۍ درې کلن ورور په غېږ کې ونيو او موږ دوه لږ شان غوټکي (نه کلن او شپږ کلن) وروڼه به یې له لاسه ونيوو او د کامې، جلال اباد او نورو لږیو نژدیو سیمو په تکل به مو خپل ((عاريتي)) کورو کلی پرېښوول. یا به مو د غنمو وږي ټولول، یا کودي، یا به مو د جوارو وږي سپینول، یا به مو پومبه اوڼله او یا خو به مو له چا سره په یوه خېټه مزدوري کوله.

ما له دغو ټولو خوارو مزدوریو او لولنګریو سره سره بیا هم د زده کړې لړۍ نه پرېښووه او له څلورم ټولګي څخه مې تر شپږمه څه پرمزینه او څه پر کامه د یوه او بل په مزدوری پرمخ بوتله. دغه مهال ۱۳۲۸ مو له میرسید کلا څخه خپل پلرني کلي حصارک ته کډه وکړه. هلته مو د خپل پخواني ځای ځایګي او پولې پټې څه نښه نښانه او قباله پاتې نه وه او تر کلونو کلونو ګاونډیتوب وروسته مو مټې په خپلو مټو ځانته کلاګۍ جوړه کړه او جریب نیم ځمکه مو ورسره هم وپېرله. د ښوونځیوالې زده کړې ترڅنګه مې هر سهار او مازیګر دیني هغه هم پرې نه ښووه او تر شپږم ټولګي وروسته راته د همدې مزدکي زده کړې کېدون راترلاسه شو او د چري په توګه مې پوره څلور کاله د ننګرهار په بېلابېلو لږیو نژدیو سیمو کې عربي او پارسي زده کړې پرمخ یووړې، ترڅو راباندې د کوم زړه سواند فرهنګیالي زړه وسوه او په جلال اباد کې یې تر ازموینې وروسته د

۱۳۳۲ تعلیمي کال لپاره د کابل لیلیه ښوونځي ((دارالمعلمین)) ته راواستولم. دا زما په ژوند کې لومړۍ اوږدې ټکۍ و چې هم یې له ښوونکي او لولنګرۍ وژغورل او هم یې له ناپوهۍ او بې لیک لوستۍ.

کابل د هېواد د یوازینۍ غوړې فرهنګي منځۍ په توګه زما د هر اړخیزې روحي او ذهني ودې او غږېدا لپاره لپاره اواره کړه او زما پرمخ یې د پراخو علمي- فرهنګي پرمختیاوو روښانه څنډونه او لرلیدونه پرانیستل. په ابن سینا ښوونځي او دارالمعلمین کې زما شپږ کلنې زده کړې له ډېرو بریو او بریاوو سره ملګرې وې. له اتم ټولګي څخه مې د شاعرۍ او لیکوالۍ وړتیا غځونې وکړې او زه یې د پټه وهڅولم چې په ټولو پوهنتوني څانګو کې له چانس درلودنې سره سره ژبې او ادب ته مخه وکړم او همدا مې تر پایه د ژوند یو نه بېلېدونکې ټوک وګرځي. له دې سره سره مې له لسم ټولګي څخه تر دولسمه د ژمنۍ رخصتۍ له خوا د هلمند ناوې په پروژه کې له امریکایانو سره لومړۍ کال د ډیزاینر او پردویم کال د افسانجنیر په توګه کار کاوه چې پر جیب خرڅ سربېره مې خپله انګلیسي زده کړه هم پراخواله د تعلیمي کال په اوږدو کې مې هر ګوره ادبي او ژورنالیستي لړۍ هم پرمخ وړه او د بایسکټبال د ټیم د غړي او مشر په توګه مې وزګار وخت هم هسې وزګار نه تېراوه. پر ورځپاڼو، مهالنیو او اوونیزو سربېره مې سرله دولسم ټولګي ۱۳۳۷ څخه له راډیو افغانستان سره د همکارۍ لړۍ هم رانښلولې.

وه او په پوهنتوني دوره کې مې پرې د خو ورځپاڼو او مجلو پرله پييلې خبريالي هم ورزياته شوه.

پر ۱۳۴۱ل کال له پوهنځي څخه له وتلو سره سم له سمونې په علمي کدر کې ونيول شوم او د ژبپوهنې د نوې پرانيستل شوې څانگې (موسسې) په چوکاټ کې راته ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره د ژبنيو څېړنو کار را تر غاړې شو چې پر ۱۹۶۰م کال په ويانا کې د يونسکو د ختيځپوهنې د څليرويشتمې کانگرې له خوا يې سپارښت شوی و او د اروپايي ژبپوهانو په علمي تخنيکي او مالي مرسته د يوې اوږد مهالې پروژې په توگه پرمخ وړل کېده. ما نژدې پنځه کاله د هېواد په غرو رغو او کليو باندو کې د هېواد د څوارلسو ژبو څه د پاسه سل گړدوده د جلا جلا اشارو په بڼه وڅېړل او وکښل. دغه ډگر څېړنې (فيلډ ريسرچونه) چې د هېواد او سيمې په کچه يې مخينه نه درلوده، زما د راتلونکو لوړو څانگيزو زده کړو په بريالۍ پرمخوړنه او علمي فرهنگي بشپړتيا کې يو بېساری غوره نقش ولوباوه.

ما په دغه ترڅ کې د نورو دوه درو ملگرو په توپير يوازې د گړدودو پر څېړنه، کښنه او ټولونه بسنه نه کوله، بلکې ورسره ورسره مې د هرې اړوندې ژبې او سيمې فولکور او دودونه جالونه هم کښل او راټولول. له دې سره سره مې ژورناليستي هڅې هم پرمخ وړې او د بېلابېلو خپرونو د همکار او په تېره د هېواد ورځپاڼې د لومړني او همېشني خبريال په توگه مې د هر څېړنيز سفر يو اوږد انځوريز راپورتاژ هم را برابر اوه. د علمي او فولکوریکو څېړنو يوه

برخه مې علمي خپرونو لکه کابل مجلې او وږمې مجلې ته سپارله او بله مې له ځان سره په ځانگړو څرمه کتابچو کې راخوندي کوله؛ ثبت کړې هغه خو مې له ژبنيو څېړنو سره يوځای د پروژې د امانت په توگه د اړوندو ځانگو په واک کې ورکوله چې آر (اصل) يې سويس ته استول کېده او کاپي يې د پوهنځي د ژبپوهنې په موسسه کې خوندي کېدله.

زما د علمي-فرهنگي بشپړتيا دويم اوړون ټکی د لوړو څانگيزو زده کړو لپاره هغه بورس و چې د نوموړو پنځه کلنو څېړنو د پاداش په توگه د سويس ملي فونډ راپه برخه کړ. ما د دغه هېواد د پايتخت برن په دولتي پوهنتون کې شپږ کاله د ټوليزې (عمومي) ژبپوهنې هندو اروپايي او هندو ارياني فيلولوژۍ او په څرمه توگه د وگړي پوهنې (اتنولوژۍ) او ادبپوهنې زده کړې پرمخ بوتلې. چې لومړي درې کاله مې د الماني او انگليسي ژبو زده کړې او بيا وړتيا او ماسټري ونيول او درې وروستي مې د يفل دوکتورا. ما د سويس په بنکلي هېواد کې له شپږ کلنې استوگنې څخه نه يوازې د خپلې ځانگيزې پرمختيا او بشپړتيا لپاره گټه واخيسته چې لا تر څنگه مې له خپل استاد پروفيسور ژارژدار سره د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د تيارونې په بهير کې هم خپله مرسته ونه سپموله، په تېره د خپلو څيړليو او کنسليو گړدودو په برخه کې. پروفيسور ژاردار د سويس د ناسيونال فونډ درې-څلور ټوکه چاپ ته چمتو کړي او پاتې کار ته له کور ناستې سره سره دوام ورکوي. له هېواد سره مې پرله پييلي ژورناليستي او ادبي اړيکي د پخوا په څير پالل. د شعر

په برخه کې مې بېخي يوه نوې لياره ونيوله او دا نه يوازې له دې
لامله چې د اروپايي ادبي او شعري بهير تر اغېزې لاندې راغلی
وم، هغه هم زياتره له جوليز (فورمال) پلوه، بلکې نوي طبيعي،
ټولنيز او فرهنگي چاپېريال راباندې نوې اغېزې وښدلې، په تېره
د سويس بېساري ښکلي او الهام ښونکي پنځ زما پر شاعرانه
ولولو يوه نه اټکلېدونکې اثر و اچاوه. ما په وزگار او ازادو ورځو
کې له غرگرځيو او سکي لوبغاړو سره يوځای پر واورينو الپونو او
ښېرازو ځنگلونو، سيندگيو او سيندونو او ټولو جنتي منظرو
گرځېدم او د ايشيا د جنت ((افغانستان)) په ياد به مې ترې
شاعرانه الهامونه اخيستل، په سويس او نورو اروپايي هېوادو
کې زما د شعرونو بېلگې په بېلابېلو غونډونو کې له ځای او نېټې
سره راخوندي شوې دي. ما د سويس له ديموکراسۍ څخه په ګټه
اخيستنه د خپل يوه شعر الماني ژباړه د پوهنتون په يوه کيڼ لاسې
اوونيزه ((برنستوډنټ)) کې خپره کړه چې ډېره هنگامه او انگازه
يې پيدا کړه او د اړوندو زده کړيالو (محصلينو) د ټولنې ((فوروم
پوليتيکوم)) له تاوده هر کلي سره سره راباندې په وروستيو دوو
کلو کې يو نيم زريز بورس پر پنځه سويز بدل شو. هماغه وو چې له
سياسي شعرونو سره مې هغه پخوانۍ لېوالتيا کمه شوه او له
ټولنوال رېاليزم سره مې د رومانتيسيزم او سمبوليزم راګډولو ته
هڅه ډېره شوه، يا د چا خبره د ((شعريت)) په هڅه کې شوم. که څه
هم زما دغه هڅه هېواد ته له راستنېدو او ګوندي فعاليت سره
نيمزالي غونډې پاتې شوه او مټې يې د شپېتمو کلونو له پيل سره

بېرته ساه واخيسته هسې خو سياست زما له شعر سره نه بېلېدونکې پيوند لري. ځکه زه شعر او هر هنر په ژوند پورې تړلی بولم او سياست ور پورې د ژوند د يوه واقعيت په توگه اړوند گڼم خو دومره نه چې هغه د شعار تر بريده ورسوي. ما د همدې وروستۍ لسيزې په سر کې پاسني آرت ته خپله پاملرنه زياته کړه او په پای کې مې هم کره کتونکو ته زياته کړه چې نور مې وچ او سپېره شعار ته پای ټکي ايښی دی او دا دی د همدې لړۍ تر دوه گونو غونډونو (اور او وينې-گلولي) پسې مې درېيم غونډ چاپ ته چمتو دی چې په يو مهال کې د ازاد پښتو شعر لومړنۍ بشپړې بېلگې هم گڼل کېږي او له دې سره سره زما د شل کلن ازاد شعر غورځنگ له عملي او لارښودو بېلگو څخه شمېرل کېدای شي. د ۱۳۵۱ په درشل کې مې له سويس څخه له راستنېدو سره د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې د ژبپوهنې د استاد په توگه خپله رسمي او مسلکي دنده له سره پيل کړه او د تدريس ترڅنگه مې د څېړنو او ليکنو او له دې سره د ژورنالستيکي فعاليت لړۍ هم په نوي دود او سبک راوښلوله. د پوهنځي د دوې مياشتنۍ مهالنۍ (وږمې) را تر غاړه کېدل مې د دوو غبرگو غورځنگونو د سيستماتيکولو او رښتياينې لپاره ښه فال وگاڼه چې لومړی مې د ((يوې يوازينۍ گډې نږه بشپړې کره ليکنۍ پښتو)) او دويم مې د ((نوي ازاد پښتو شعر)) په نامه ان د سويس د استوگنې په وروستيو کلو کې د کابل مجلې او ځانگړو ليکونو له لارې اعلام کړی و. په دغه (وږمې) مجله کې مې ټولې رارسېدلې ليکنې له پورتنۍ آرو معيار

سره سمې کره کولې او بیا مې چاپ ته سپارلې او همداسې یې د ازادو او نیم ازادو شعري بېلگو خپرول درواخله له هماغې لومړۍ گڼې څخه مې پر وړاندې ټینګار (مقاومت) پیل شو، خو ما خپله درستې پر ځمکه ونه غورځوله، کتونکې ډله او همکاران مې په منطق او استدلال له ځان سره ملګري کړل او د پښتو ټولنې رسمي او نیم رسمي ګواښونه مې د پوهنتوني اتاریټۍ او علمي ځوابیه لیکنو سره شنه کړل.

هغه مهال چې لومړۍ ډله ییز ټکر مې پر ۱۳۵۴ کال د پښتو خپرونو د نړیوال مرکز په پرانیستونکي نړیوال علمي سیمینار کې له دودیزو پښتو پوهانو او ټیکه والو سره پېښ شو او ځوان زده کړوال پښت او د ارواښاد نارویني استاد پروفیسور مورګن ستیرن تر مشرۍ لاندې مې ټول مېلمانه اروپایي ژبپوهان او ختیځپوهان پر خوا ودرېدل او د چا خبره هغو ته مې علمي او رواني ماته ورکړه. نور مې زوړ اندوېدو ډله ډاګیزې (علني) مخامختیا څخه لاس واخیست او له هغې ورځې راهیسې یې چې له سرکاري واک وویسا څخه په ګټه اخیستنه زما مخې ته هر څومره کرکندې راغورځولې، له پښو یې غورځولای نه شوم، که څه هم توکیز او مانیز زیانونه یې ډېر راوړسول، نه مې کوم اثر جایزه وړای شوه او نه یې د چاپ کابو پیدا کوله، مګر یو مخیزه یې زما د علمي او ژورنالیستي هلو ځلو مخه نیولای نه شوه. هغه ټول خپرلي او لیکلي اثار مې پرله پسې زېرمه کول او متې مې د ثور او بښتون له دویم پړاو راهیسې د هغو د چاپ لړۍ راوښلوله چې اوس یې شمېر ۱۲

ته رسېږي. دا زما د گوندیتوب یوازینی گټه وه چې د نورو لیکوالو او پوهانو غوندې زما اثارو ته هم د چاپ لاره او اړه شوه. نور خويي تر اوښتونه پوره اووه کاله د سر په کاسه اوبه راکړې او را وروسته مې هم یو کلن څرخي زندان د همدغه گوند پر سر وکاله چې په جنتي سویس کې یې زما د رښتیني ژوند شپږ کاله بېرته له صفر سره برابر کړل او دا باید اعتراف وکړم چې گوندیتوب زما د ((معیاري پښتو)) او ((ازاد پښتو شعر)) د غبرگو غورځنگونو د خنډ و ځنډ تل یو غوره لامل بلل شوی دی. په علمي، ژورنالیستي او زېږندويي (ایجادي) ډگر کې هر گوره زه ډېر لږ د گوند د دیکتې او دوکتورین اړوند شوی یم او که په یوه لیکه کې ورسره راغلی یم، هغه مې ورسره له ښه یا بدمرغه اند پوهیز (ایدیولوژیکي) گډوالي و. اوس چې مې د واکمن گوند له لیکو څخه د وتو دوه کاله تېر شوي هم دي، د خپل پاتېکیز رغښت او د افغان ولس د وروسته پاتېوالي په غوښتنه له خپلې اند پوهې او نړۍ لید څخه تېرېدونکي نه یم. زه د یوه نړیوال سیستم په توگه د ستالیني سوسیالیزم د راپرځېدنې هر کلی کوم، خو کپیټالیزم یې هېڅکله یوازینی الترناتیف او ځایناستی نه بولم او د یوه منځگړي هومانستي ژغورنده نړیوال غورځنگ منځته راتگ ته سترگې پر لار یم له دې سره په زېږندويي ډگر کې هم د سوسیالستي ریالیزم پر ځای د یوه رښتیني هومانیزم لاروي خوښوم او د هېڅ بېلارې کوونکي پانگوالي (ایزم) لاره به ونه نیسم.

زه ځان پوره بريالي ننگيرم چې زما شل کلنو غبرگو غورځنگونو
 نن سبا خپلې ييبړې او اغېزې بنډلې له يوې يوازينۍ کره پښتو
 سره په لره بره پښتونخوا کې ((ازاد)) يا په بله وينا ((نوي ازاد
 پښتو شعر)) نور له هغې کرغېرتيا (ابتداله) را ژغورل شوی دی
 چې تر شپېتمو کلونو دمخه ورسره لاس وگرېوان و. دا کومه پوچه
 او بې سرو بوله ادعا نه ده، بلکې د زبات لپاره يې عيني لاسوندونه
 لرم. د ساري په توگه د نوي او نوي ازاد شعر او ان نوي داستان هېڅ
 يو ځوان نوښتگر زما له سيده او ناسيده شاگردی او لارښوونې
 څخه انکار نه شي کړای. دا ماته نور کوم ارزښت نه لري چې څوک
 مې د شاگردی يا لارښوونې پاسلنه مني يا نه مني مگر د غورځنگ
 وياړ راځني هېڅکله اخيستلای نه شي.

زما ټولې ليکنې، څېړنې، علمي، ژورناليستيکي او زېږندويي
 کارونه په لومړي سر کې په خپله مورنۍ ژبه دي او کله نا کله مې په
 کې له پارسي، انگليسي او الماني څخه هم کار اخيستی. لومړی
 شعري ازموښت مې هم په پارسي ژبه و چې د اتم ټولگي په پای کې
 مې ويلی و او د ۱۳۳۴ل کال د ابن سینا ښوونځي په پسرلنۍ غونډه
 کې مې اورولی و. همدارنگه له پارسي څخه زما لومړۍ پښتو ژباړه
 له لسم ټولگي، له انگليسي څخه له دولسم ټولگي او له الماني
 څخه له ماسټرۍ مهاله راپيلېږي دا چې پارسي شعر مې دومره نه
 دی پاللی، ښايي چې چا به ورهڅولی نه يم، خو هڅه مې کړې چې
 په هر شعري غونډه کې يې يوه نيمه شعر ډوله بېلگه را واخلم. په
 کتابي بڼه زما لومړۍ ژباړه هم له دري څخه په پښتو وه چې د ((طب

او حکمت په اسلام کې)) تر سرليک لاندې مې په يوولسم ټولگي کې پر ۱۳۳۲ل کال تر سره کړې او پر ۱۳۳۷ل کال د وخت د ښوونې او روزنې د موسسې له خوا په افسيت چاپ خپره شوې ده.

زما ادبي ژباړې له انگليسي څخه پر ۱۳۳۹ل کال د الفردو موسس د يوه شعر او د يوه چيني ليکوال د داستان له پښتو کولو سره پيل کېږي او له الماني څخه پر ۱۳۴۸ل کال د سويسې گتهيلف، الماني گويتې، برتولت برېښت او داسې نورو شاعرانو د شعرونو له ژباړې سره. د پارسي شعر را اړونه مې خوتېک له هماغه شپږم ټولگي څخه رانښلي چې په جومات کې مې د سعدي گلستان او بوستان، د جامي يوسف و زليخا، د نظامي سکندر نامه او د داسې نورو کلاسيکو شاعرانو او ناثرانو اړوند اشار د يوه ټاکلي دوديز کريکولم په چوکاټ کې له عربي هغو سره يوځای يو بل پسې لوستل او ورسره ورسره مې پارسي ليک زده کاوه. د همدغه کار له برکته مې وکړای شول، کابل ته له رسېدو او د اووم ټولگي له پيلونې سره مې پر پارسي باندې د لاسبري بهير تر نورو پښتو ژبيو ډېر گرندۍ و، تردې کچې چې دوه کاله وروسته مې په کې خپل لومړی شعر هم وکښه.

زه دا خپله ستره ښکمرغي گڼم، تر هغې مخکې چې له بهرنيو ژبو سره مې پېژندويي پيدا شي، د مورنۍ ژبې ((پښتو)) تر څنگه دغې دويمې غورې هېوادنۍ ژبې زما په علمي-فرهنگي بشپړتيا کې يوه نه هېرېدونکې اغېزمنه ونډه اخيستي ده او پردې ډېر

ويارم او بناخم چې د ناپليون له خبرې سره سم دغې دويمې زده کړې
ژبې ماته دويم شخصيت رابښلی دی.
ما په ۲۹ کلنۍ کې د يوې اوږدې سوځنده مينې تر بريالۍ پايلې
وروسته واده کړی او د همدغه برياليتوب له کبله يې راته د
(پښتيان) او ((پښتيانا)) په نومونو دوه غبرگ ښانونه د مينه
وړې برخليک پرته راخړولي دي.
دا دی، په خرمة ډول خپل ژوند ليک له يوې لنډې کرونولوژۍ
سره د خپلو ليکنو څېړنو، ژباړو او ادبي زېږونو بشپړ ليکلو
ستاسې مخ ته ږدم چې په لنډ ډول زما له پېچلي، مګرويارلي اندو
ژوند سره پېژندګلوي پيدا کړي.

په ټوله فرهنگي او شاعرانه مينه
پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار
کابل، مرغومی، ۱۳۷۰

اخځونه

ددغه اثر په کښلو کې له دغو لاندې اخځونو او يادښتونو څخه
گټه اخيستل شوې ده:

۱- دوکتور عبدالحکيم طبيبي، تلاشهای سياسی سيد جمال
الدين افغاني، ۱۳۵۵ل کال، ۲۰ مخ.

۲- د پوهاند زيار پنځوسمه کاليزه، د اکبر کرگر له خوا د استاد
زيار اورول شوی ژوند ليک.

۳- ژوندون مجله ۱۳۶۷ل کال، د ميزان-عقرب گڼه، ۷۸-
۸۰ مخونه او د پښتۍ څلورم مخ.

۴- د نور محمد سهيم مقاله، د استاد زيار پنځوسمه کاليزه،
ناچاپه.

۵- وږمې مجله، ۱۳۴۲ل کال، ۹ گڼه، ۳۵-۴۳ مخونه.

۶- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، ۹ گڼه، ۷۴-۲۷ مخونه.

۷- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ل کال، ۱۰ گڼه، ۵۷-۲۲ مخونه.

۸- د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، ۱۳۶۴ل کال ۲۵۵ گڼه، ۵ مخ.

۹- د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، ۱۳۶۶ل کال د ۷ مياشتې د ۱۴

نېټې گڼه، لومړی مخ او درېيم مخ.

۱۰- وږمه، ۱۳۵۱ل کال، ۴-۵ گڼه، ۱-۲ مخونه.

۱۱- کابل مجله، ۱۳۴۹ل کال، ۴ گڼه، ۵۷-۵۸ مخونه.

۱۲- وږمه، ۱۳۵۳ل کال، لومړی گڼه، ۱-۲ مخونه.

- ۱۳- پوهنتون کابل (اوونیزه)، ۱۳۵۳ل کال، ۱۲ ګڼه، ۲ مخ.
- ۱۴- درفش جوانان (اوونیزه) ۱۳۶۰ل کال، د ۱۱ میاشتې د ۲۷ نېټې ګڼه.
- ۱۵- پوهنتون کابل (اوونیزه) ۱۳۶۷ل کال د ثور د اوومې نېټې ګڼه.
- ۱۶- زنان مجله، ۱۳۶۰ل کال، ۲ ګڼه، ۱۹ مخ او ۳۳ مخ.
- ۱۷- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ل کال، ۱۰ میاشت، ۲۳ نېټې ګڼه.
- ۱۸- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ل کال، ۳ میاشت، ۱۲ نېټې ګڼه.
- ۱۹- عبدالروف بېنوا، اوسنی لیکوال، ۳ ټوک، ۱۳۴۶ل کال، ۱۱۰۸ مخ.
- ۲۰- د اصف بهاند مقاله، د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.
- ۲۱- وینه او مینه (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ل کال.
- ۲۲- اور او وینې (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ل کال.
- ۲۳- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، د ۱۳۶۶ل کال، ۳مه میاشت، د ۱۱ نېټې ګڼه، د ن. سیوري یا (اسحق ننگیال) لیکنه.
- ۲۴- زیار، مجاور احمد: ګلکڅونه (شعري غونډ)، ۱۳۶۷ل کال.
- ۲۵- پوهاند زیار: زنداني نغمې (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ل کال.
- ۲۶- سوزونه او سازونه (شعري غونډ)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ل کال.
- ۲۷- پوهاند زیار: اند و ژوند (شعري طرحې او خلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳۶۸ل کال.
- ۲۹- ژوندون مجله، ۱۳۶۷ل کال، ۱ ګڼه، ۵-۲۲ مخونه.

- ۳۰- وېږمه، ۱۳۵۶ل کال، ۴ ګڼه، ۵۰-۵۷ مخونه.
- ۳۱- د عبدالحمید مومند یاد، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۲۲ل کال.
- ۳۲- ژوندون مجله، ۱۳۲۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۴۷-۵۴ مخونه.
- ۳۳- د حمزه یاد، ۱۳۲۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۲۹-۲۸ مخونه.
- ۳۴- کابل مجله، ۱۳۲۲ل کال، ۱۱ ګڼه، ۳۴-۴۲ مخونه.
- ۳۵- د محمد هوتک یاد، ۱۳۲۲ل کال، ۱۴۵-۱۵۲ مخونه.
- ۳۶- کابل مجله، ۱۳۴۲ل کال، ۷-۸ ګڼه، ۲۳-۳۲ ګڼه.
- ۳۷- کابل مجله، ۱۳۴۲ل کال، ۹ ګڼه، ۱۴-۳۶ ګڼه.
- ۳۸- کابل مجله، ۱۳۴۳ل کال، ۴ ګڼه، ۷-۲۳ مخونه.
- ۳۹- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۱۲-۱۳ مخونه.
- ۴۰- کابل مجله، ۱۳۶۳ل کال، لومړۍ ګڼه، ۲۹-۳۹ مخونه.
- ۴۱- کابل مجله، ۱۳۶۲ل کال، ۱۲ ګڼه، ۱-۸ مخونه.
- ۴۲- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ل کال، لومړۍ ګڼه، ۹-۲۱ مخونه.
- ۴۳- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۵۵-۶۶ مخونه.
- ۴۴- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۲ ګڼه، ۷۶-۸۰ مخونه.
- ۴۵- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۳ ګڼه، ۵-۹ مخونه.
- ۴۶- ژوندون، ۱۳۶۲ل کال، ۴ ګڼه، ۹-۱۵ مخونه.
- ۴۷- فولکور مجله، ۱۳۵۵ل کال، ۱۱ ګڼه، ۱۵۷-۱۶۶ مخونه.
- ۴۸- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۲ ګڼه، ۲۶-۲۹ مخونه.
- ۴۹- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۳ ګڼه، ۳۵-۳۹ مخونه.
- ۵۰- فولکور، ۱۳۵۵ل کال، ۲ ګڼه، ۳۹-۴۲ مخونه.

- ۵۱- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۴ گنیه، ۳۲-۳۵ مخونه.
- ۵۲- فولکور، ۱۳۵۶ ال کال، ۳ گنیه، ۲۸-۲۹ مخونه.
- ۵۳- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۵ گنیه، ۲۹-۳۱ مخونه.
- ۵۴- فرهنگ خلق مجله، ۱۳۵۷ ال کال، لومړۍ گنیه، ۲۴-۲۵ مخونه.
- ۵۵- هنر مجله، ۱۳۵۷ ال کال، لومړۍ گنیه، ۲۴-۲۵ مخونه.
- ۵۶- هنر، ۱۳۵۹ ال کال، لومړۍ گنیه، ۵-۶ مخونه.
- ۵۷- هنر، ۱۳۵۸ ال کال، ۴-۵ گنیه، ۱۸ او ۸۴ مخ.
- ۵۸- هنر، ۱۳۶۱ ال کال، قوس، حوت، گنیه، ۳-۲ مخونه.
- ۵۹- هنر، ۱۳۵۹ ال کال، ۴ گنیه، ۵-۷ مخونه.
- ۶۰- هنر، ۱۳۵۹ ال کال، ۵-۶ گنیه، ۱۷-۱۸ مخ.
- ۶۱- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ ال کال، ۴ گنیه، ۲۳ مخ.
- ۶۲- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ ال کال، ۳ گنیه، ۲۰-۲۳ مخونه.
- ۶۳- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ ال کال، ۳ گنیه، ۱۸-۱۹ مخونه.
- ۶۴- بلخ مجله، ۱۳۵۷ ال کال، لومړۍ گنیه، ۱۴-۱۵ مخونه.
- ۶۵- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ ال کال، ۳ گنیه، ۵-۹ مخونه.
- ۶۶- ژوندون، ۱۳۶۱ ال کال، لومړۍ گنیه، ۱۲-۱۵ مخونه.
- ۶۷- ژوندون، ۱۳۶۱ ال کال، ۳ گنیه، ۱۱-۱۴ مخونه.
- ۶۸- ژوندون، ۱۳۶۱ ال کال، ۴ گنیه، ۴۴-۴۷ مخونه.
- ۶۹- اجتماعي علوم مجله، ۱۳۶۱ ال کال، ۳ گنیه، ۱۲۳-۱۷۲ مخونه.
- ۷۰- تحقیقات کوشاني مجله، ۱۳۵۹ ال کال، ۲ گنیه، ۱۱-۱۱۲ مخونه.
- ۷۱- دوستي مجله، ۱۳۵۹ ال کال، ۲-۳ گنیه، ۴-۳۸ مخونه.

- ۷۲- بدني روزنه مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲-۱۴ مخونه.
۷۳- بدني روزنه، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ گڼه، ۱۱-۱۳ مخونه.
۷۴- مېرمن مجله، ۱۳۴۴ کال، د اسد د مياشتې گڼه، ۱۱ او ۱۳ مخونه.

- ۷۵- مېرمن، ۱۳۴۴ کال، د سنبلې-میزان گڼه، ۲۳ او ۵۳ مخ.
۷۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲ کال، ۳ گڼه، ۸۰-۸۴ مخونه.
۷۷- دوستي، ۱۳۶۳ کال، ۴ گڼه، ۲۷-۲۹ مخونه.
۷۸- دوستي، ۱۳۶۰ کال، ۸ گڼه، ۴۴-۴۸ مخونه.
۷۹- دوستي، ۱۳۶۲ کال، لومړۍ گڼه، ۵۱-۵۷ مخونه.
۸۰- دوستي، ۱۳۶۱ کال، ۱۱ گڼه، ۵۷-۶۳ مخونه.
۸۱- ژوندون مجله، ۱۳۶۷ کال، میزان-عقرب گڼه، ۵۳-۵۴ مخونه.
۸۲- ژوندون، ۱۳۶۵ کال، ۵-۶ گڼه، د پښتۍ څلورم مخ.
۸۳- محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳ کال، ۵ گڼه، ۸ مخ.
۸۴- محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۶۳ کال، ۵ گڼه، ۱۳ مخ.

- ۸۵- کابل مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۲۵-۳۷-۱۸۰ مخونه.
۸۶- وږمې مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۷۴-۱۸۰ مخونه.
۸۷- کابل مجله، ۱۳۴۹ کال، ۸ گڼه، ۴۴-۵۱ مخونه.
۸۸- کابل مجله، ۱۳۶۲ کال، ۸ گڼه، ۴۱-۵۱ مخونه.
۸۹- ننگرهار مجله، ۱۳۵۴ کال، د حوت مياشتې گڼه، ۱۰ او ۳۲ مخ.

- ۹۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۴ کال، د سلواغې گڼه، ۱۵ او ۳۹ مخ.

۹۱- ننگرهار، ۱۳۵۴ کال، د مرغومي او سلواغې گڼه، ۲۷ او ۳۰

مخ.

۹۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۴ گڼه، ۴ مخونه.

۹۳- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۴ گڼه، ۲۲-۲۳ مخ.

۹۴- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه، ۱۲ مخ.

۹۵- وږمه، مجله ۱۳۵۴ کال، ۳ گڼه، ۱۷۳-۱۷۷ مخونه.

۹۶- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۷ گڼه، ۸ مخ.

۹۷- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۸ گڼه، ۱۲ مخ.

۹۸- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۹ گڼه، ۸ مخ.

۹۹- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۲ مخ.

۱۰۰- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۲۸ مخ.

۱۰۱- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۷ گڼه، ۲۳ مخ.

۱۰۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴ گڼه، ۱۵ مخ.

۱۰۳- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه، ۱۵ مخ.

۱۰۴- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، مرغومي-سلواغې گڼه، ۲۷ او

۳۰ مخ.

۱۰۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۱۱-۱۱۲ مخونه.

۱۰۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۴-۵ گڼه، ۱۲۴-۱۷۸ مخونه.

۱۰۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ گڼه، ۱۷۲-۱۷۶ مخونه.

۱۰۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۳-۴ گڼه، ۱۵۲-۱۹۴ مخونه.

۱۰۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه، ۱۲۱-۱۲۹ مخونه.

۱۱۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه.

- ۱۱۱- سباوون مجله، ۱۳۲۲ کال، ۵ گڼه، ۳۵ او ۲۳ مخ.
۱۱۲- زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۲۴ کال، لومړۍ گڼه، ۱ مخ.
۱۱۳- سباوون مجله، ۱۳۲۷ کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹- مخونه.
۱۱۴- مېرمن مجله، ۱۳۲۷ کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹ مخونه.
۱۱۵- کابل مجله، ۱۳۵۵ کال، ۷-۸ گڼه، ۷۱-۷۴ مخونه.
۱۱۶- پوهنتون کابل، (اوونیزه)، ۱۳۲۲ کال، ۵ میاشت، ۲۷ نېټې گڼه.

- ۱۱۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۲۹-۷۱ مخونه.
۱۱۸- ژبنۍ څېړنې، نوراحمد شاکر، ۱۳۵۲ کال.
۱۱۹- وږمه مجله، ۱۳۵۰ کال، ۵-۶ گڼه، ۱۱۲-۱۱۵ مخونه.
۱۲۰- خراسان مجله، ۱۳۶۰-، ۵-۶ گڼه، ۱۵۰-۱۵۳ مخونه.
۱۲۱- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۲۲- وږمه، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه، ۵۵-۵۶ مخونه.
۱۲۳- پښتو څېړنې، (د مقالو مجموعه) د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵۲ کال.

- ۱۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه ۵۷-۵۹ مخونه.
۱۲۵- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۹۰-۹۱ مخونه.
۱۲۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۱-۲ گڼه، ۹۸-۱۰۲ مخونه.
۱۲۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ گڼه، اته مخیزه.
۱۲۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه، اته مخیزه.
۱۲۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه، ۲۳-۲۷ مخونه.
۱۳۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۱۳-۱۲۲ مخونه.

- ۱۳۱- ورېمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۳۹-۱۴۰ مخونه.
- ۱۳۲- ورېمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ ګڼه، ۸۹-۹۲ مخونه.
- ۱۳۳- ورېمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
- ۱۳۴- ورېمه مجله، ۱۳۵۴ کال، ۴ ګڼه، ۸۷-۱۲۰ مخونه.
- ۱۳۵- ورېمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۴-۵ ګڼه، ۷۲-۷۳ مخونه.
- ۱۳۶- ورېمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۴-۵ ګڼه، ۱۱۷-۱۲۲ مخونه.
- ۱۳۷- ورېمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ ګڼه، ۱-۳ مخونه.
- ۱۳۸- ۳ ګڼه، ۸۶-۸۷ مخونه.
- ۱۳۹- عرفان مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴-۵ ګڼه، ۶۱-۶۷ مخونه.
- ۱۴۰- د امير کروړياد، د علومو اکاډمي خپرونه، ۱۳۶۴ کال، ۳۹۰-۳۹۹ مخونه.
- ۱۴۱- ورېمه، ۱۳۵۲ کال، ۳-۴ ګڼه، ۱۲۵-۱۳۲ مخونه.
- ۱۴۲- ورېمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ ګڼه.
- ۱۴۳- ورېمه، ۱۳۵۲ کال، ۳-۴ ګڼه، ۶۹-۷۰ مخونه.
- ۱۴۴- کابل مجله، ۱۳۴۶ کال، ۹ ګڼه، ۲۰-۳۰ مخونه.
- ۱۴۵- کابل مجله، ۱۳۵۷ کال، ۲ ګڼه، ۱۰۶-۱۰۷ مخونه.
- ۱۴۶- کابل مجله، ۱۳۵۹ کال، ۲ ګڼه، ۱۹-۳۵ مخونه.
- ۱۴۷- کابل مجله، ۱۳۵۹ کال، ۳ ګڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
- ۱۴۸- کابل مجله، ۱۳۶۱ کال، ۲ ګڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
- ۱۴۹- خراسان مجله، ۱۳۶۲ کال، ۱۲ ګڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
- ۱۵۰- تنګرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ ګڼه، ۳۰ مخ.
- ۱۵۱- تنګرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د ثور مياشتې ګڼه، ۲۸ مخ.

- ۱۵۲- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د غبرگولي مياشتې گڼه، ۳۷-
۳۸ مخونه.
- ۱۵۳- ننگرهار مجله، ۱۳۵۵ کال، د وږي مياشتې گڼه، ۱۵ مخ.
- ۱۵۴- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د وږي مياشتې گڼه، ۳۴ مخ.
- ۱۵۵- ننگرهار مجله، ۱۳۵۵ کال، د لړم مياشتې گڼه، ۲۹ او ۳۲ مخ.
- ۱۵۶- ننگرهار مجله، ۱۳۵۲ کال، د ليندۍ مياشتې گڼه، ۱۳ مخ.
- ۱۵۷- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د ليندۍ مياشتې گڼه، ۲۳ مخ.
- ۱۵۸- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د مرغومي او سلواغې مياشتو گڼه، ۴۸ مخ.
- ۱۵۹- عرفان مجله (مياشتنۍ)، ۱۳۵۲ کال، لومړۍ گڼه، ۱۴۱-
۱۴۲ مخونه.
- ۱۶۰- عرفان مجله، ۱۳۵۵ کال، ۱۱ گڼه، ۱۵۷-۱۶۲ مخونه.
- ۱۶۱- پکتيا مجله (مياشتنۍ)، ۱۳۵۲ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲ او ۳۷ مخ.
- ۱۶۲- پکتيا مجله، ۱۳۵۵ کال، ۲ گڼه، ۲ مخ.
- ۱۶۳- پکتيا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه، ۱۸ مخ.
- ۱۶۴- وږمه مجله (درې مياشتنۍ)، ۱۳۵۴ کال، ۴ گڼه، ۸۷-۱۰۸ مخونه.
- ۱۶۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ گڼه، ۳۷-۴۲ مخونه.
- ۱۶۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ گڼه، ۸۵-۹۲ مخونه.

- ۱۶۷- ننگرهار مجله (مياشتنی)، ۱۳۵۲ کال، د وږي مياشتنی-
گڼه، ۳۷-۳۹ مخونه.
- ۱۶۸- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۲ گڼه، ۲۲ مخ.
- ۱۶۹- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴ گڼه، ۲۲ مخ.
- ۱۷۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۵ او ۴۹ مخ.
- ۱۷۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۱۳ او ۲۸ مخ.
- ۱۷۲- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۵ گڼه، ۱۳ مخ.
- ۱۷۳- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۰۴-۱۰۶ مخونه.
- ۱۷۴- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲۲-۱۲۴ مخونه.
- ۱۷۵- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۳۱-۱۴۰ مخونه.
- ۱۷۶- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۳ گڼه، ۱۲۹-۱۳۱ مخونه.
- ۱۷۷- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۴ گڼه، ۱۵۹-۱۶۲ مخونه.
- ۱۷۸- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال ۱۲۱-۱۳۵ مخونه.
- ۱۷۹- پښتو خپرنې، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۲۷ کال، ۴۱۲-
۴۵۹ مخونه.
- ۱۸۰ کابل مجله، ۱۳۴۷ کال، ۱۱-۱۲ گڼه، ۱۰۹ مخ.
- ۱۸۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د وږي مياشتې گڼه، ۲۳ او ۳۳
مخ.
- ۱۸۲- بياض، فارسي هندوستانی خپرنې اورگان، ۱۹۸۳ م کال،
لومړۍ گڼه،
- ۱۸۳- هېواد ورځپاڼه، ۱۳۵۹ کال، وږی، ۱۳۱ نېټې گڼه.

- ۱۸۴- پوهاند زیار: ویي پوهنه، کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
- ۱۸۵- پوهاند زیار: ویي رغاونه، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۵۵ کال.
- ۱۸۶- پوهاند زیار: د ژبپوهنې بنسټونه، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۵۳ کال.
- ۱۸۷- پوهاند زیار: نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۵۲ کال.
- ۱۸۸- پوهاند زیار: پښتو لیکلار، ننگرهار پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
- ۱۸۹- پوهاند زیار: پښتو نوم ترنګونه، د سویس د برن پوهنتون خپرونه، ۱۹۷۴ م کال.
- ۱۹۰- وږمه مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ ګڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
- ۱۹۱- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ ګڼه، ۲۳-۳۲ مخونه.
- ۱۹۲- کابل مجله، ۱۳۵۳ کال، ۲ ګڼه، ۱۰-۱۵ مخونه.
- ۱۹۳- پوهاند زیار: پښتانه او وروڼه ملیتونه، ژباړه، ۱۳۶۲ کال.
- ۱۹۴- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
- ۱۹۵- دوستي مجله، ۱۳۶۰ کال، ۷ ګڼه، ۴۳-۵۲ مخونه.
- ۱۹۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲ کال، ۲ ګڼه، ۵۲-۵۸ مخونه.
- ۱۹۷- عبدالکریم پتنگ: د غرونو څوکې، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۵۹ کال.

- ۱۹۸- عبدالحی حبیبی: نومورکي مورخين، د ژبو او ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ کال.
- ۱۹۹- ميا فقير الله جلال ابادي: فوايد فقير الله، د ژبو او ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ کال.
- ۲۰۰- عبدالشکور رشاد: د پټې خزاني فرهنگ، د ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۲۲ کال.
- ۲۰۱- عبدالحی حبیبی، د ميا فقير الله پېژند لیک، د ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ کال.
- ۲۰۲- عبدالشکور رشاد: د احمد شاه بابا د دېوان غورچاڼ، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۰۳- عبدالکریم محب: د چينيانو يونليکونه، ژباړه، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۰۴- افضل ټکور: د ليکوال دا خبرې، د قومونو او قبايلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنگي چارو د رياست خپرونه، ۱۳۲۲ کال.
- ۲۰۵- عبدالروف خپلواک: ټولنپوهنه، ژباړه، ۱۳۵۲ کال.
- ۲۰۶- پروفیسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر: مقدمه بر زبان شناسی، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۲۳ کال.
- ۲۰۷- دوست شینواری، زړه پانگه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ ۱۳۲۳ کال.
- ۲۰۸- پروفیسور سیال کاکړ: د کوشنیانو ژبه، د کوټې چاپ، ۱۹۷۹ م کال.
- ۲۰۹- باقي بريال: مينه نه مري، شعري غونډ، ۱۳۲۷ کال.

- ۲۱۰- عبدالروف بېنوا: پښتو روزنه، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۱۱- د غلام محی الدين افغان افکار او اشار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
- ۲۱۲- نصر الله حافظ: ستا د چم گلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کوميتې خپرونه، ۱۳۶۵ کال.
- ۲۱۳- کاوون توپاني: شگې او گلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کوميتې خپرونه، ۱۳۶۶ کال.
- ۲۱۴- ابراهيم عطايي: د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۱۵- دوکتور گل محمد نورزی: ادبي ژانرونه او مکتبونه، ۱۳۷۰ کال.
- ۲۱۶- پوهاند زیار: گلکڅونه، د ليکوالو انجمن خپرونه، ۱۳۶۷ کال.
- ۲۱۷- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
- ۲۱۸- د خوشال خټک فراق نامه، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ کال.
- ۲۱۹- د راحت یاد، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۳ کال، ۵۷-۶۵ مخونه.
- ۲۲۰- پښتو پښویه (ګرامر)، پوهاند زیار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۲ کال.
- ۲۲۱- مېرمن مجله، ۱۳۶۴ کال، ۵ ګڼه.

- ۲۲۲- خاړندوی مجله، ۱۳۶۷ کال، ۱۰ گڼه.
- ۲۲۳- پوهنتون کابل اوونیزه، ۲۱-۵-۱۳۶۶ نېټې گڼه.
- ۲۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۶۹-۷۱ مخونه.
- ۲۲۵- پښتو مجله، ۱۳۶۰ کال، لومړۍ گڼه، ۴۵-۴۷ مخونه.
- ۲۲۶- پښتو مجله، ۱۳۵۹ کال، ۴ گڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
- ۲۲۷- پښتو مجله، ۱۳۵۹ کال، لومړۍ گڼه، ۹۲-۱۰۵ مخونه.
- ۲۲۸- پښتو مجله، ۱۳۶۰ کال، ۳ گڼه، ۶۵-۷۰ مخونه.
- ۲۲۹- پښتو مجله، ۱۳۶۲ کال، ۳ گڼه، ۴۵-۵۰ مخونه.
- ۲۳۰- کابل مجله، ۱۳۵۷ کال، ۲ گڼه، ۱۰۶-۱۰۷ مخونه.
- ۲۳۱- کابل مجله، ۱۳۵۹ کال، ۳ گڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
- ۲۳۲- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ کال، ۱-۲ گڼه، ۲۴-۲۶ مخونه.
- ۲۳۳- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۳۴-۳۵ مخونه.
- ۲۳۴- پلوشه مجله، ۱۳۵۶ کال، ۴ گڼه، ۲۵-۳۲ مخونه.
- ۲۳۵- پلوشه مجله، ۱۳۵۵ کال، ۲ گڼه، ۲۳-۲۸ مخونه.
- ۲۳۶- برکت الله کمین: تلوسې، شعري غونډ، ۱۳۵۲ کال،
- ۲۳۷- کابل مجله، ۱۳۶۷ کال، ۵ گڼه، ۳۵-۵۴ مخونه.
- ۲۳۸- زیار: د کنیشکا د سره کوتل ډبرلیک (ژباړه)، ۱۳۶۹ کال.
- ۲۳۹- خاوره، امین افغانپور، ۱۳۶۷ کال.

یادښت: ما په پورتنیو یاد شویو اخځونو کې د هغوی ټول یاد شوي مخونه نه دي را اخیستي، یوازې مې د لیکنو څرنگوالی او د هغوی سرلیکونه را اخیستي دي او په ځینو ځایو کې مې د هغوی

ټول مخونه هم را اخیستي دي. د پوره مخونو را وړنه مې په دې
خاطر کړې ده، چې شمېر او خومره والی یې څرگند شي.

وروستی بشپړونه

د کتاب د چاپ چمتو کېدنې په وروستیو شېبو کې د استاد زیار د تازه زېږونو او خپرونو دا لنډیز برابر کړای شو:

۱- په ادبي برخه کې یې څلور شعري غونډونه (د سپرونو نڅا، گلوییونه، رزم و بزم، څڅواکي) او یو داستاني اثر (مینه د زړه په وینه) له چاپه راووتل. همدارنگه یې یو نندارلیک (ډرامه) چې پر ۱۳۵۷ کال یې کښلې وه او چاپ و نندارې ته لاندې ده وړاندې شوې، دلته د یاد وړ ده.

۲- په څېړنیزه برخه کې یې یوه نوې څېړنه ((د پټې خزاني لیکزیکي شننه)) چې برخه برخه د ((وفا)) په اوونیزه کې خپره شوې ده، په همدغه روان کال کې په کتابي بڼه چاپ ته سترگې پر لار ده. د پېښور پوهنتون پښتو څانگې او پښتو اکېډمۍ د باره گلۍ د تېر او سړ کال په غبرگو سیمینارونو کې یې اوږدې اوږدې څېړنې وړاندې کړې دي. همدا راز یې د بېلابېلو غونډو او خپرونو لپاره یو لړ لیکنې څېړنې، کره کتنې او سریزې کښلې دي او د لوی احمد شاه بابا د ۲۲۰ تلین په نمانځنه کې یې یوه لیکنه په وفا اوونیزه او بله د خلیل ولسي ادبي جرگې د اړوند سیمینار په غونډه کې چاپ شوې ده.

۳- په ژباړیزه برخه کې یې ((د هند و اروپایي ژبو لرغونۍ تاریخ)) د یادونې وړ دی چې له الماني سرچینو څخه یې را ژباړلې

او د کابل مجلې د ۱۳۷۰ کال د درېیمې گڼې برابر ۳۴ مخه یې پرې
نیولي دي.

د فرانسې افغانپوهاند کيفر لپاره يې ((د پتې خزاني الماني
ژباړه او گرامري شننه)) خو تراوسه کورته هېره وه، همداسې يې په
خلورو ژبو ليکلي ((ځانپېښې)) هم درواخله.

يون، ۱۳۷۲ ل کال، مرغومی

د محمد اسماعيل يون لنډه پېژندنه

محمد اسماعيل

يونس د حاجي

محمد خان زوى

پر ۱۳۴۶ل کال،

د لغمان ولايت د

الينگار

ولسوالۍ

دنيازيو په يوې

روښنفکرې

کورنۍ کې

زېږېدلى دى.

لومړنۍ زده کړې يې د الينگار ولسوالۍ د سلينگار په لومړني
ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغى او
په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نوموړې لېسې
څخه په دويم نومره بريالى او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو
او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له
نوموړې څانگې څخه اول نومره بريالى او پر همدې کال بېرته
د پښتو څانگې د کدر غړى شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانگه

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بريالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنگه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو هم کار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرگې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرگې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرگې غړی، بیاد جرگې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرگې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسته خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد د ښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرگې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرگې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له

خوا ترسره شول. استاد يون د اساسي قانون د تصويب په لويه جرگه کې د نوموړې جرگې د دارالانشاد غړي په توگه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد يون په ختيزو ولايتونو کې د افغانستان د جمهوري رياست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لويو جنگسالارانو او ځينو تنظيمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملگرو ملتونو د زيات فشار له امله له کاره گوښه شو. ملگرو ملتونو (UNAMA) استاد يون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تردې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد يون ونه منله او خپلې استادۍ ته يې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته يې د ځينو ملگرو په زيات ټينگار او غوښتنه، د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنگي چارو د رياست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پرمخ وړي. استاد يون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن گډې جرگې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توگه غوره شو او دا دنده يې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد يون د خپلواک ليکوال په توگه په تېرو شلو کلونو کې گڼ شمېر فرهنگي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په گڼو چاپي، راډيويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د واقعيتونو او حقايقو د څرگندېدو له امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم

ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خونښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او گټورو نظرياتو ته هم غلط رنگ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي گټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينگه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پروړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنگي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول گورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېريو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ايښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې

ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی استاد يون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنگ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو ليکوالو په لسگونو اشار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلگونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيسته ده، خپله يې هم په لسگونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پردې، په يوزيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به يې د اشارو يادونه وکړو:

اشار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	خرنگوالي	چاپ کال
• متکور	لومړۍ شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• په اوږونو کې سندرې	دويمه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

- هیلې ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- نیمګړي ارمانونه د حیران شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د نازوانا یاد د سیمینارد لیکنو ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د استاد الفت نثري کلیات د استاد الفت نثرونه درېیم ۱۳۸۷
- سیندونه هم مري د اسحق تنګیال شعري منتخبات دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
- د پوهنوال روستار تره کي اثر دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
- د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
- د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاګون ترخنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

ه- خپرني او شننې:

- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه دویم ۱۳۸۷

- د پښتو شعر هندسي جوړښت ۱۳۸۷ شپږم
 - له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
 - ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
 - بېړنۍ لويه جرگه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
 - انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
 - هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
 - کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
 - فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
 - مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
 - خوشال په خپل ايډيال لومړی ۱۳۸۷
 - د کتابونو په وړېمو کې لومړی ۱۳۸۷
 - افغانستان په سياسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
 - پښتو ليکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
 - اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
 - که نړيوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷
- خدای (ج) دې استاد يون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم
تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په
فرهنگي کارو زيار کې ورته دنور زغم او اوسپلې هيله لرم.
په درناوي
وفا الرحمن وفا
کابل-افغانستان

Ostad Zeyar, **a bright star of pashton's culture**

By:
M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-06-8

9 789936 500068 >

د خپرونو لړۍ: (۷)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library